

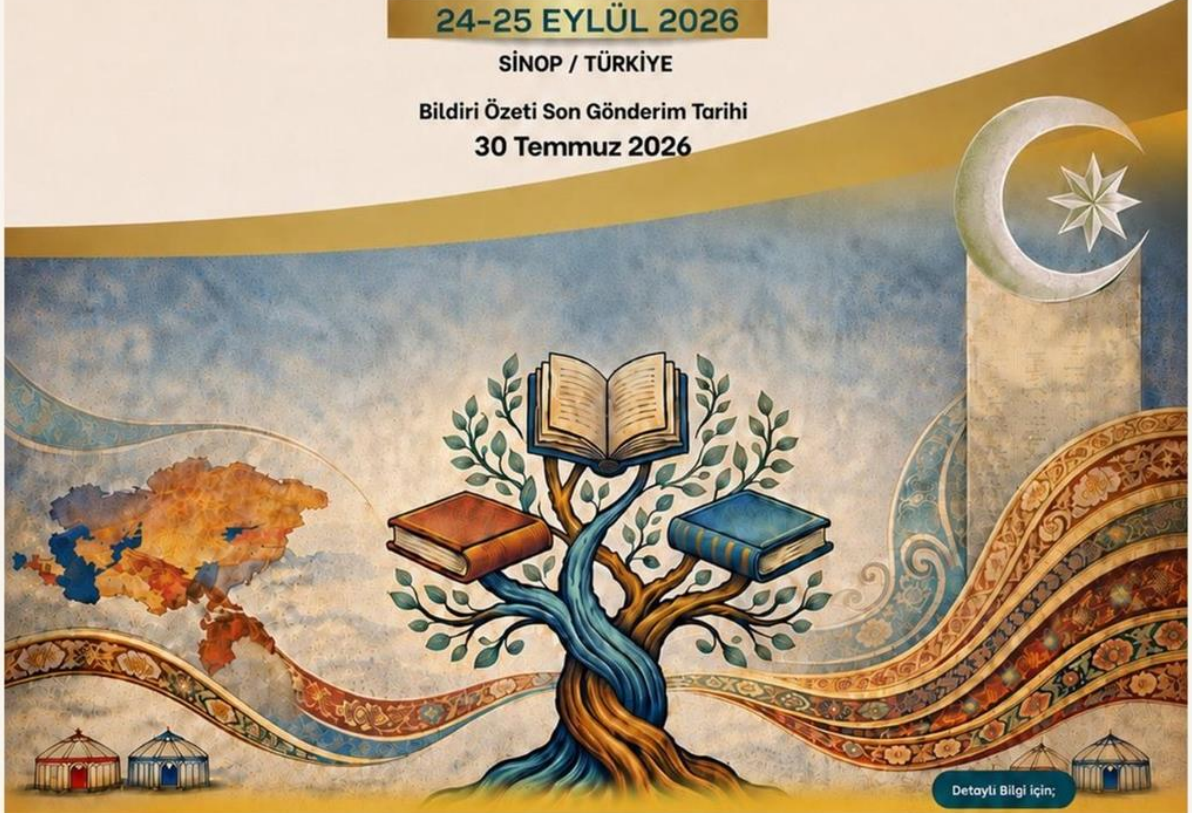
TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU: DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ

ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

24-25 EYLÜL 2026

SİNOP / TÜRKİYE

Bildiri Özeti Son Gönderim Tarihi
30 Temmuz 2026

Detaylı Bilgi için;

✉ turkhalklarisymposium@gmail.com

🌐 turkmes.sinop.edu.tr

TİKA

www.sinop.edu.tr

sinopuniversity

[sinop üniversitesi](http://sinop.universitesi)

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM KİTAPÇIĞI

Tarih	24–25 Eylül 2026
Yer	Sinop / Türkiye
Bildiri özeti son gönderim tarihi	30 Temmuz 2026
E-posta	turkhalklarisymposium@gmail.com
Web	turkmes.sinop.edu.tr
Güncelleme tarihi	22 Eylül 2026

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

DÜZENLEME KURULU VE BİLİM KURULU

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Serkan Yazıcı - Sinop Üniversitesi
Prof. Dr. Muhamedova Saodat Xudoyberdiyevna - Alisher Navoi Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi
Doç. Dr. Filiz Güven - Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Soatova Gulzoda Nurmamat qizi - Alisher Navoi Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi
Doç. Dr. Gözde Güngör - Sinop Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Kabakçı - Ege Üniversitesi
Arş. Gör. Ömer Ferit İmlak - Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Mustafa Alper Sarıpek - Sinop Üniversitesi
Arş. Gör. Dr. Pelin Şatıroğlu Güldalı - Sinop Üniversitesi

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ertan Besli - Sinop Üniversitesi Türkiye	Prof. Dr. Elçin İbrahimov - Karabağ Üniversitesi Azerbaycan
Prof. Dr. M. Akif Erdoğan - Ege Üniversitesi Türkiye	Prof. Dr. Marufjon Yuldashev - Taşkent İktisadiyat ve Pedagogika Üniversitesi
Prof. Dr. Kürşat Öncül - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Serkan Acar - Ege Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Aça - Marmara Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Ahmet Turan Türk - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Öner - Ege Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Oqibat Ismonova - Oş Devlet Üniversitesi Kırgızistan
Prof. Dr. Ali İhsan Öbek - Trakya Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Erhan Solmaz - Uşak Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Yüksel Topaloğlu - Trakya Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Erhan Aktaş - Kırklareli Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Dursun Köse - Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Hayrettin İhsan Erkoç - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Erdal -Yozgat Bozok Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Türkan Yeşilyurt - Sinop Üniversitesi Türkiye

**TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU**

Prof. Dr. Rıza Almkhan - Kazak Milli Sanatlar Üniversitesi Kazakistan	Doç. Dr. Sevim Şermet - Sinop Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Pardayev Quldosh Uzoqovich - Alisher Navoi Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi (Özbekistan)	Doç. Dr. Osman Kufacı - Sinop Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Paşacan Kencayeva - Taşkent Şarkşinaslık Üniversitesi Özbekistan	Doç. Dr. Ergün Acar - Sinop Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Burul Sagınbayeva - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kırgızistan	Doç. Dr. Zekiye Tunç - Sinop Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Abdıldacan Akmataliyev - Millî Bilimler Akademisi Azerbaycan	Doç. Dr. Selma Sol - Trakya Üniversitesi Türkiye
Prof. Dr. Muhammed Bilal Çelik - Sakarya Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Elmira Adilbekova – Ahmet Yesevi Üniversitesi Kazakistan
Prof. Dr. Haşım Şahin- Anadolu Üniversitesi Türkiye	Doç. Dr. Nagihan Çetin - Antalya Belek Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Tuğrul Balaban - Sinop Üniversitesi Türkiye	Dr. Öğr. Üyesi M. Yasin Kaya - Ege Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Ahmet Akdağ - Sinop Üniversitesi Türkiye	Dr. Öğr. Üyesi Serkan Derin - Manisa Celâl Bayar Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Nazlı Memiş Baytimur - Sinop Üniversitesi Türkiye	Dr. Öğr. Üyesi H. Gamze Demirel - Sinop Üniversitesi Türkiye
Dr. Öğr. Üye. Quabiz Mohammad - Jamia Millia Üniversitesi Hindistan	Dr. Öğr. Üyesi Özge Özbay Kara - Bartın Üniversitesi Türkiye
Doç. Dr. Mo‘ydinov Qodirjon Abdurasulovich	Chirchiq Devlet Pedagoji Üniversitesi

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

BİLDİRİLERİ KABUL EDİLEN KATILIMCILAR

Aşağıda adı ve bildiri başlığı yer alan katılımcıların bildirileri sempozyum kitapçığına kabul edilmiştir.

No	Katılımcı(lar)	Bildiri Başlığı
1	Doç. Dr. Eşqane Babayeva	Edebi-Kültürel Etkileşimler Bağlamında Hüseyin Cavid ve Türkiye Edebiyatı
2	Doç. Dr. Meleyke Memmedova	Evlilik Geçiş Ritüellerinde Sözün Büyüsü: Azerbaycan ve Anadolu Kültürlerinde Dua, Beddua ve Niyet Dili
3	Doç. Dr. Saida Ismailzade	1926 Birinci Bakü Türkoloji Kongresi'nde "Avrupa Hunları, Hazarlar ve Erken Türk Devletleri Sorunu: Türk Dünyası Tarihine Ortak Bir Yaklaşım"
4	Prof. Dr. Elçin İbrahimov; Öğr. Gör. Rübabe İbrahimova	Birinci Türkoloji Kurultay'da Türk Dünyası İçin Ortak Alfabe Tartışmaları
5	Dr. Lamiya Nasirova	XX. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan ve Moğol Edebiyatında Milli Kimlik ve Vatan Sevgisi fikirlerinin Karşılaştırmalı Analizi
6	Sevda Məmmədova	Çağdaş Vietnam Nesrinin Türkiye Türkçesine Çeviri Analizi
7	Öğr. Gör. Lyazzat Aliyeva Berduakaskızı	Kazak Efsanelerinde İnanç Sisteminin Oluşumu ve Yansıtılma Biçimleri
8	Doç. Dr. Adilbekova Elmira Seytimovna	Maddi Kültür ve Çağdaş Yaklaşımlar: Halk Takvimi Meteorolojik İnanışlar, Mevsimlik Törenler
9	Prof. Dr. Poshsha Kenjayeva	Tevfik Fikret ve Abdülhamid Süleyman oğlu Çölpan Şiirlerinin Karşılaştırmalı Analizi
10	Doktora Öğrencisi Sakina Aliyeva	Türkiye Türkçesinin Göyçe Ağızlarında Korunan Söz Varlığı İzleri
11	Samira Amrahova	Türk Dillerinde Kültürel Kod Olarak Sayılar: Göstergebilimsel Bir Bakış
12	Sadiqova Könül Fəxrəddin qızı	Sibt ibn əl-Cöviznin "Miratuz-zaman" əsərində Azərbaycanın erkən fəthat dövrü
13	Dr. Öğr. Üyesi Serdar Gürçay	Türk Halklarının Ortak Manevi Hafızası: Aşık Garip Hikâyesi Örneği
14	Doç. Dr. Zulfiya Marufova	Xalq Dostonlarida Estetik Baho Ifodalovchi Leksemalarning Gender Xususiyatlari
15	Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Said Cengiz	Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî Efendi'nin Divânı'nda Tasavvufî Düşünce ve Vahdet Anlayışı
16	Bilim Uzmanı Zeynep Aydın; Doç. Dr. Filiz Güven	Dijital Mecralarda Türk Dünyası: Sosyal Medya Akımları ve Ortak Aidiyet İnşası
17	Doç. Dr. Hasan Barlak	Osmanlı İmparatorluğu ile Kaşgar Devleti Arasındaki İlişkilerde Hilafetin Rolü
18	Arş. Gör. Zangadiluly Nosserbek	Cuci Hanedanı ile Hülagü Hanedanı İlişkileri ve İlhanlı Devleti
19	Doç. Dr. Ayten Ceferova	Halk Metinlerindeki Sosyal-Hiyerarşik Mekân Sembolleri: Hükümdar-Bağımlı, Kral-Tebaat, Zengin-Yoksul (Nahçıvan Halk Metinlerine Dayanarak)
20	Prof. Dr. Sohiba Umarova	Türk halkları kültür tarihinde Horezm edebiyat ortamının rolü (XIX in sonu-XX yüzyılın başı)

**TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU**

No	Katılımcı(lar)	Bildiri Başlığı
21	Doç. Dr. Soatova Gulzoda Nurmamat qizi	Qalam va Qalb Birligi (Behbudiy va Tatar Ijodkorlari Misolidi)
22	Prof. Dr. Mavlonova Klaraxon Maxmutovna	Til O'rganish va Til O'zlashtirishning Lingvodidaktik Talqini
23	Yüksek Lisans Öğrencisi Ufuk Aksu; Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Şeref Aydın	Anadolu ve Balkanların Manevi Mimarları: Türk Sufileri
24	Prof. Dr. Nuh Fikri Soysal Burak Öztürk	Türk Halk Müziğinde At Metaforu
25	Öğr. Gör. Dr. Ali Çelik	Latin Harfli Kırgızca Bir Metin: Bizdin Yasli
26	Prof. Dr. Nuh Fikri Soysal Doç. Dr. Ali Orhan Dönmez	Gazali'den Reyhani'ye İnsanın Sınırlı Varlık Alanı: Türk Halk Müziği Örnekleri
27	Doç. Dr. Tuychiyeva Maxfuza Umarkulovna	Mantiqiy fikrlashda o'qituvchining o'rni
28	Öğr. Gör. Dr. Gizem Kunduracı	İlahi ve Varoluşsal Arasında: Sezai Karakoç ve Ramiz Rövşen Şiirinde Metafizik Söylem
29	Dr. Öğr. Üyesi Tunay Karakök	Menâkıpnâmeler Işığında Anadolu Beyliklerinde Manevi Entegrasyonun İzleri
30	Yüksek Lisans Öğrencisi Dilan Nur Gümüş	Türk Halklarının Ortak Değerleri Bağlamında Ercişli Emrah'ın Şiirlerinde Sevda Çeken İnsanın Portresi
31	Doç. Dr. Mo'ydinov Qodirjon Abdurasulovich	Yuridik Til Leksik Birliklarining Ma'noviy Munosabatlari
32	Doç. Dr. Muydinova Arofatoy Urinovna	O'zbek Milliy Uyg'onish Adabiyotida Muvashshahchilik An'anasi
33	Prof. Dr. Pardayev Quldosh Uzoqovich	Muqimiy Lirikasining Manbalari va Ularning Qiyosiy Tahlili
34	Doç. Dr. Muhammed Alparslan Kartal	Yakın Dönemde Yazılan Bir Türkçe Mevlid: Karşı Mustafa Coşkun Efendi'nin Mevlidi ve Mâhiyeti
35	Prof. Dr. Muhamedova Saodat Xudoyberdiyevna	O'zbek Tilidagi Lingvokulturemalarning O'ziga Xos Xususiyatlari
36	Dr. Do'smuradova Yulduz To'ychi qizi	Ijtimoiy-Madaniy Allyuziyalarning Badiiy Matndagi O'rni
37	Baş Bilimsel Araştırmacı Seyyar Bayat (Memmedov)	Culfa ilçesi ağızlarında zamirlerin kullanımı
38	Dr. Şerife Nihal Zeybek	Kültürel Süreklilik ve Dini Kimlik Bağlamında Bulgaristan Türk Halk Edebiyatında Mani ve Tekerlemeler
39	Doç. Dr. Shirinova Yekaterina Turakulovna	Kompensator ohanglarning nutq mexanizmidagi o'rni va ularning murojaat mazmunini ifodalashdagi ahamiyati
40	Prof. Dr. Salide Şerifova	Geleneksel Nesir Türlerinde İlk Roman Örnekleri
41	Dr. Eray Amasya	Kırgızlarda Dağ Kültü
42	Doç. Dr. Zekiye Tunç	Türk Dünyasının Ortak Kültürel Hafızasında Koçboynuzu Motifi: Ayancık Nezgep Örneği
43	Arş. Gör. Buse Sena Duruk	Daśakarmapathāvadānamālā (0001-0021) Üzerine Yeni Bir Anlamlandırma Önerisi
44	Dr. Kuldasheva Sanobar Xayotovna	Multimodal matnlardan foydalanishning psixolingvistik omillari
45	Doç. Dr. Pasha Guluzade	Türkleşmek, İslamlaşmak ve Modernleşmek Örneği Olarak “Anamın Kitabı”

**TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU**

No	Katılımcı(lar)	Bildiri Başlığı
46	Öğr. Gör. Zinnur Akkaş	Geleneksel Şifa Bilgisinin Dijital Yolculuğu: Sosyal Medya ve Yapay Zekâ Bağlamında Halk Hekimliği
47	Öğretmen Deniz Özger; Doç. Dr. Yakup Yıldız	Anadolu'dan Balkanlar'a Bektaşî Düşüncesi: Makalat ve Bektaşilik Defteri Üzerine Bir İnceleme
48	Doktora Öğrencisi Amina Ibrica Demir	Manevi Entegrasyon ve Kolektif Hafıza: Mahmut Karalîc'in Sahih-i Buhârî Tercümesinde Türkçe Kelimeler
49	Doç. Dr. Mamiraliyev Quvonch Qurvonboy o'g'li	Cho'lpon Lirikasida Peyzaj Tasviri
50	Doç. Dr. Ishonxanova Iroda Abduvaxitovna	Rus Sharqshunos Olimlarining Alisher Navoiy Shaxsiyatiga Munosabati
51	Yüksek Lisans Öğrencisi Soliyeva Gulxayyo Ibrohimjon qizi	Shavkat Rahmon She'rlarida Madaniy Realialar
52	Prof. Dr. Жамгырчиева Гулина Толобаевна	Манасчылык өнөрдүн табияты жана учурдагы абалы
53	Doç. Dr. Dilrabo Andaniyazova	Buhara Oğuz Lehçesi ve Türk Dillerinde Ortak Kelimeler
54	Doç. Dr. Исманова Акибатхан Алимжановна	Ўзбек халқ никоҳ тўй маросим фольклорида “Келин салом” жанри
55	Yüksek Lisans Öğrencisi Nozima Karimova	Yavuz Bahadıröğlü'nun Edebiyatında Kahraman Tipleri: Tarihi Romanlarda İdealleştirilmiş Kahraman Tipleri
56	Leyla Pirimova	Indu Sundaresan'ın “Tac Mahal” Üçlemesi ve Modern Türk Edebiyatında Tac Mahal Temasının Farklı Sanatsal Yansımaları
57	Prof. Dr. Gayana Yüksel	Kırım Tatar Kadın Hareketi: Tarihsel Gelişim, İnsan Hakları Mücadelesi ve İşgal Sonrası Sivil Toplumun Yeniden Yapılanması
58	Öğretim Üyesi Nur Yasemin Rahoojo	Birlikte Yaşamanın Dil Belleği: Türkçe ve Komşu Diller Arasındaki Kelime Alışverişine Yönelik Kültür-Tarihsel Bir Değerlendirme
59	Öğr. Gör. Buket Şahin	Türk Dünyasının Ortak Kültürel Değerlerinin Medyada Temsili
60	Prof. Dr. Ferhad Turanlı	Ukrayna'daki Kırım Tatarları ve Diğer Türk Halkları: Bütünleşme Sorunu
61	Doç. Dr. Turakulova Okila Amirkulovna	Adabiyot ta'limi jarayonida badiiy asarlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni rivojlantirish masalasi
62	Öğr. Gör. Dr. Mevlüt Ellialtı	İsveç'te Ana Dili Olarak Türkçe Öğretiminin Avrupa Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi
63	Prof. Dr. Hüseyin Vehbi İmamoğlu	Mübadillerin Uyum Sorunlarının Aşılmasında Eğitim ve Manevi Değerler
64	Prof. Dr. Hüseyin Vehbi İmamoğlu	Osmanlı'nın Balkanlardan Çekiliş Süreci: Göç ve Manevi Entegrasyonun Kimlik İnşasına Etkisi
65	Öğr. Gör. Dr. Yaprak Uçar	Hüsni Divanı'nda Harfler Üzerine Bir İnceleme
66	Doç. Dr. Abdullah Dağcı; Dr. Öğr. Üyesi Sema Dağcı	Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Dinî Motifler: Halk İnançlarının Sözlü Kültürdeki Yansımaları
67	Dr. Öğr. Üyesi Sema Dağcı Doç. Dr. Abdullah Dağcı;	Hadisten Atasözüne: Nâbi'nin Erba'in'inde İrsâl-i Mesel ve Kültürel Entegrasyon
68	Dr. Öğr. Üyesi Ebru Kabakçı	Türk Dillerinin Dijital Entegrasyonu: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler

**TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU**

No	Katılımcı(lar)	Bildiri Başlığı
69	Doç. Dr. Aysel Ahmedova	Eski Uygurca Metinlerin Korunduğu Kütüphane ve Koleksiyonlar
70	Doç. Dr. Gözde Güngör	Sovyet Devri Tatar Edebî Tenkidinde Meğrifetçel��k (Marifet��ilik) Edebiyatına İlişkin Söylemin Dönüşümü
71	Yüksek Lisans ��ğrencisi Aslı ��zdemir ��elik	Eski Türk Dili ve Lehçelerinde Umay Kelimesinin Anlam Alanı İncelemesi
72	Doç. Dr. Ayşegül Demir	Türk Halklarının Manevi Entegrasyonu ve Dezavantajlı Gruplar: Sosyal Medya Söylemlerinin Analizi
73	Doç. Dr. Elçin Qaliboğ��lu	Azerbaycan Zurna-Balaban Sanatının Ustası Kalvalı Ali Dede Hakkındaki Rivayetli Anlatılar
74	Dr. Madina Moldasheva	Yumaçık Oğ��lu Mavlekey’in XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kazak Türklerinden Derlediğ�� D��v��ne Şeyh B��rk�� Destanının İmla ��zellikleri
75	Arş. Gör. Qumral Mirzayeva	Atıf İslamzade’nin ��ocuk Şiirlerinde ��ocukluk ve Sevgi Kavramı: “Ushaqliq Hesreti” ve “Sevgi Akhtarishinda” Şiirleri ��rneğinde
76	Doç. Dr. Günel Şamilova	��retken Yapay Zek�� ve Azerbaycan Dilinin Anlamsal Yorumlanması
77	Prof. Dr. Nuri Kavak	G����n Ardından: Anadolu’daki Kırım Tatarlarının Yerleşme, Geçim ve Toplumsal Uyum Sorunları
78	Prof. Dr. Mustafa ��ner	1926 Bakü Türkoloji Kurultayı ve Türk Dünyası
79	Prof. Dr. Murat ��zşahin	Başkurdistan Sovyet Sosyalist ��zerk Cumhuriyeti’nde Kültür Devrimi: Latin Alfabesi Tartışmaları
80	Prof. Dr. Leila Kheirani; Dr. Zahira Boukhemia	Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Döneminde Cezayir’de Kültürel Entegrasyon (1519–1830)
81	Prof. Dr. Kürşat ��nc��l	İdeolojiden Reel Politige Orta Asya’dan Türkistan’a
82	Doç. Dr. Tuğ��r Balaban	Türk Halk Kültüründe Gelinlik Etme (Sessizlik Orucu) Geleneğ�� ve Toplumsal Cinsiyetin Simgesel Denetimi
83	Dr. Fatma Balaban	Türkçenin Renkleri: Türk Dünyası Metinlerinde Ortak Sembolizm
84	Prof. Dr. Ümit Kılıç	Postmodern ��ağda Türkiye ve Türkistan
85	Prof. Dr. Abdulkadir G��l	Türk Diasporası: Sorunlar ve üzüm ��nerileri
86	Arş. Gör. Ömer Ferit İmlak	Sovyet Mirasından Mill�� Hafızaya: Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Toponimik Dönüşüm ve Yer Adlarının Yeniden İnşası
87	Dr. ��ğ��r. Üyesi Yasemin G��l	Türk Diasporasında Sanat ve Sanatçılar
88	Prof. Dr. Serkan Yazıcı; Prof. Dr. Mehmet Alpargu; Prof. Dr. Fikrettin Yavuz	Ortak İnanç, Ortak Yol: Hac Ritüeliyle Anadolu ve Türkistan Türklüğünün Manevi Bütünleşmesi
89	Uzman ��ğretmen, Mine Demirboya Dr. ��ğ��r. Üyesi Vedat ��nal��ı	Sinop’ta Bir Kotra Ustası: Doğan ��lgen ile Maket Kotra Yapımı Geleneğ��

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Edebi-Kültürel Etkileşimler Bağlamında Hüseyin Cavid ve Türkiye Edebiyatı

*Literary-Cultural Interactions
in the Context of Hüseyin Cavid and Turkish Literature*

Eşqane Babayeva¹

Özet

Özet. XX. yüzyılın başlarında Azerbaycan ile Türkiye arasındaki edebi ilişkiler canlı ve dinamik bir şekilde gelişmiştir. Bu dönemde Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Bey Ağaoğlu, Mehmed Hadi, Ahmet Cavad ve Hüseyin Cavid gibi önemli şahsiyetler, bu etkileşimin güçlenmesinde kritik rol oynamıştır. Aynı zamanda Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Mahmud Ekrem ve Tevfik Fikret gibi Türk edebiyatının önde gelen isimleri de Azerbaycan edebiyatına katkıda bulunmuş, karşılıklı etkileşimleri zenginleştirmiştir. Bu süreç, iki edebi ortamın kaynaşmasına ve ortak kültürel değerlerin oluşmasına olanak sağlamıştır. Romantizm akımının güçlü temsilcilerinden Hüseyin Cavid, Azerbaycan edebiyatına kazandırdığı yenilikler, milli romantik şiir anlayışı ve trajik manzumeleriyle önemli katkılar sunmuştur. Cavid'in düşünce dünyasının oluşumunda Türkiye edebiyatı ve kültürel ortam belirleyici olmuştur. Türkiye'de eğitim gören şair, dönemin önde gelen sanatçılarıyla tanışmış, fikir alışverişinde bulunmuş ve Rıza Tevfik'ten özel dersler almıştır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı analiz yöntemiyle Hüseyin Cavid'in eserleri ile Türk şairlerinin özellikle, Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'in eserleri arasındaki benzerlikler incelenmiş, ortak temalar ve edebi motifler ortaya konmuştur. Özellikle Mehmet Akif'in, Cavid'in "Son Baharda" adlı şiirine yazdığı nazire ilk kez bu araştırmada ele alınmıştır. Araştırma, Hüseyin Cavid'in edebi mirasını Azerbaycan ve Türkiye bağlamında değerlendirerek, iki kültür arasındaki etkileşimlerin eserlerin biçim ve temalarına nasıl yansıdığını göstermektedir. Ayrıca bu etkileşimlerin, dönemin edebi düşünce dünyasında ortak bir estetik anlayışın oluşumuna katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edebi ilişkiler, Türk edebiyatı, edebi süreç, entegrasyon, ortak kültürel değerler, karşılaştırmalı analiz

Abstract

Abstract. At the beginning of the 20th century, literary relations between Azerbaijan and Turkey experienced a vibrant and dynamic development. During this period, prominent figures such as Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Bey Ağaoğlu, Mehmed Hadi, Ahmet Cavad, and Hüseyin Cavid played a crucial role in strengthening these interactions. At the same time, leading Turkish writers including Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Rıza Mahmud Ekrem, and Tevfik Fikret contributed to the enrichment of Azerbaijani literature and fostered mutual influence. This process facilitated the integration of the two literary environments and the emergence of shared cultural values. Hüseyin Cavid, a prominent representative of the Romantic movement, made significant contributions to Azerbaijani literature through his innovations, his approach to national Romantic poetry, and his pioneering tragic verse dramas. The literary and cultural environment of Turkey played a decisive role in shaping Cavid's intellectual and artistic development. During his education in Turkey, he established contacts with leading artists, exchanged ideas, and took private lessons from Rıza Tevfik.

¹Doç. Dr. ; Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü Mehmet Akif Ersoy Türkiye Edebiyatı Merkezinin başkanı, Azerbaycan / Bakü eshqane@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4934-4168>

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

In this study, through the method of comparative analysis, the similarities between Hüseyin Cavid's works and those of Turkish poets - particularly Tevfik Fikret and Mehmet Akif - have been examined, and common themes as well as literary motifs have been identified. In particular, Mehmet Akif's nazire composed in response to Cavid's poem "Son Baharda" is examined for the first time in this study. This research evaluates Hüseyin Cavid's literary legacy within the context of both Azerbaijani and Turkish literature, demonstrating how the interactions between the two cultures are reflected in the form and thematic structure of his works. Moreover, these literary exchanges contributed to the development of a common aesthetic perspective in the literary thought of the period. The study provides a historical perspective on the mutual enrichment of Azerbaijani and Turkish literature, emphasizing the continuity and significance of their literary and cultural connections.

Keywords: Literary relations, Turkish literature, literary process, integration, shared cultural values, comparative analysis

Evlilik Geçiş Ritüellerinde Sözün Büyüsü: Azerbaycan ve Anadolu Kültürlerinde Dua, Beddua ve Niyet Dili

The Magic of the Word in Marriage Rites of Passage: Prayers, Curses, and the Language of Intention in Azerbaijani and Anatolian Cultures

Meleyke Memmedova²

Özet

Bu çalışma, Azerbaycan ve Anadolu kültürlerinde evlilik geçiş ritüellerinde kullanılan dua, beddua ve niyet dilinin işlevsel ve sembolik boyutlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Van Gennep'in geçiş ritüelleri kuramı çerçevesinde ele alınan evlilik, bireyin bekârlıktan evliliğe geçişini temsil eden liminal bir süreç olarak değerlendirilmiş; bu süreçte sözlü kalıp ifadelerin ritüelin yönlendirici ve dönüştürücü rolü analiz edilmiştir. Araştırma, sözün edimsel gücüne odaklanan kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda, evlilik öncesi, evlilik esnası ve evlilik sonrası aşamalarda dile getirilen sözlü formüllerin toplumsal düzeni tesis eden ve kutsal olanla ilişki kuran bir araç olarak işlediğini ortaya koymaktadır.

Etnografik veriler ve karşılaştırmalı folklor örnekleri ışığında yapılan incelemede, duaların evliliğin bereket, huzur ve devamlılık içinde sürmesini temenni eden koruyucu ve kutsayıcı bir işlev üstlendiği; bedduaların ise özellikle norm ihlallerine karşı ahlaki sınırları belirleyen ve toplumsal denetimi sağlayan bir söz türü olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Niyet dili, evlilik ritüellerinde bireysel beklentilerle kolektif değerleri buluşturan, evliliğin anlam dünyasını inşa eden sembolik bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir. Azerbaycan ve Anadolu kültürlerinde ortak sözlü kalıplar, arkaik inanç izleri ve “sözün büyü”ne dair kadim anlayışlar, kültürel süreklilik ve ortak hafıza bağlamında ele alınmıştır. Çalışma, evlilik ritüellerinde kullanılan ritüel dilinin kimlik inşası, toplumsal bütünleşme ve kültürel aktarım süreçlerindeki belirleyici rolünü disiplinlerarası bir perspektifle ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Anadolu, evlilik ritüelleri, dua, beddua, niyet.

Abstract

This study aims to examine the functional and symbolic dimensions of the language of prayer, curse, and intention used in marriage transition rituals within Azerbaijani and Anatolian cultures. Framed within Van Gennep's theory of rites of passage, marriage is approached as a liminal process representing the transition of the individual from singlehood to married life. Within this framework, the study analyzes the guiding and transformative role of formulaic verbal expressions articulated during the pre-marital, marital, and post-marital stages of the ritual process. Drawing on theoretical approaches that emphasize the performative power of language, the research demonstrates that these verbal formulas function as instruments that establish social order and mediate relationships with the sacred.

Based on ethnographic data and comparative folkloric materials, the analysis reveals that prayers primarily serve protective and sanctifying functions, expressing wishes for fertility, harmony, and continuity in marriage. Curses, on the other hand, are identified as verbal mechanisms of social control that define moral boundaries and respond to violations of social norms. The language of intention is interpreted as a symbolic mode of expression that connects individual expectations with collective values and constructs the semantic universe of marriage rituals. Through a comparative examination of Azerbaijani and Anatolian examples, the study highlights shared verbal formulas, archaic belief patterns, and ancient conceptions of the “magic of the word,” emphasizing cultural continuity and a shared cultural memory. In this respect, the study discusses the decisive role of ritual language in processes of identity construction, social cohesion, and cultural transmission from an interdisciplinary perspective.

Keywords: Azerbaijan, Anatolia, marriage rituals, prayer, curse, intention.

²Doç. Dr.; Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü, meleykememmed1@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7714-4668>

**1926 Birinci Bakü Türkoloji Kongresi'nde "Avrupa Hunları, Hazarlar ve Erken Türk Devletleri Sorunu:
Türk Dünyası Tarihine Ortak Bir Yaklaşım"**

*The Problem of European Huns, Khazars, And Early Turkic States at The First Baku Turkological Congress of
1926: A Common Approach to The History of The Turkic World*

Saida Ismailzade³

Özet

Bu makale, 1926 yılında Bakü'de düzenlenen Birinci Türkoloji Kongresi çerçevesinde Avrupa Hunları, Hazar Devleti ve erken Türk devletlerinin tarihsel yorumlanması sorununu kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Çalışmanın amacı, farklı bilimsel okullar arasında var olan metodolojik farklılıkları ortaya çıkarmak ve kongrenin bu farklılıkların ortadan kaldırılmasında oynadığı rolü belirlemektir. Makale, karşılaştırmalı-tarihsel yöntem kullanılarak Avrupa, Rus ve Türk tarih yazımında oluşan yaklaşımları sistematik olarak incelemektedir. Hunların etnik kökeni, Hazar Devleti'nin siyasi ve ideolojik özü ile erken Türk devlet modelinin genel yapısı konularına özel önem verilmektedir. Çalışma sonucunda, Bakü Türkoloji Kongresi'nin sadece bilimsel bir tartışma platformu değil, aynı zamanda birleşik bir Türkoloji metodolojisinin oluşumuna ivme kazandıran önemli bir entelektüel olay olduğu belirlenmiştir. Makale, bu kongrenin Türk dünyası tarihinin daha sistematik ve kavramsal bir şekilde incelenmesinde oynadığı rolü gerekçelendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Hunları, erken Türk devletleri, tarihsel metodoloji, Türk dünyası, Türkoloji Kongresi, Hazar devleti.

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the historical interpretation of the European Huns, the Khazar state, and early Turkic states within the framework of the First Turkological Congress held in Baku in 1926. The aim of the study is to identify methodological differences among various scholarly traditions and to determine the role of the Congress in overcoming these differences. Using the comparative-historical method, the study systematically examines approaches developed in European, Russian, and Turkic historiography. Particular attention is paid to the ethnic identity of the Huns, the political and ideological nature of the Khazar state, and the general model of early Turkic statehood. The findings demonstrate that the Baku Turkological Congress was not only a platform for academic discussion but also a significant intellectual event that contributed to the formation of a unified Turkological methodology. The article substantiates the role of the Congress in shaping a more systematic and conceptual understanding of the history of the Turkic world.

Keywords: Early Turkic states, European Huns, history methodology, Khazar state, Turkic world, Turkological Congress.

³ Gence Devlet Üniversitesi; saida.ismailzade@mail.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2877-8944>

Birinci Türkoloji Kurultay’da Türk Dünyası İçin Ortak Alfabe Tartışmaları

Debates on a Common Alphabet for the Turkic World at the First Turkological Congress

Elçin İbrahimov⁴

Rübabe İbrahimova⁵

Özet

1926 yılı Şubat ayında Bakü’de gerçekleştirilen Birinci Türkoloji Kurultayı, yalnızca türkoloji biliminin kurumsallaşması ve gelişimi açısından değil, aynı zamanda Türk halkları arasındaki dilsel, kültürel ve entelektüel ilişkilerin geleceğini belirleyen tarihsel bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Farklı coğrafyalardan çok sayıda Türkolog, aydın ve bilim insanını bir araya getiren bu Kurultay, Türk dünyasının ortak meselelerinin bilimsel zeminde ele alındığı ilk kapsamlı platformlardan biri olmuştur. Kurultayın en önemli ve en yoğun tartışmalara sahne olan gündem maddelerinden biri ise ortak alfabe meselesiydi. Bu bağlamda Kurultay’da iki temel yaklaşım ön plana çıkmaktaydı. Birinci yaklaşım, Arap alfabesinin Türk dillerinin fonetik yapısına daha uygun hâle getirilmesi amacıyla belirli reformlar yapılarak korunmasını savunurken; ikinci yaklaşım, Latin alfabesine geçişin hem pedagojik hem de toplumsal açıdan daha işlevsel olacağını ileri sürmekteydi.

Buna karşılık, Arap alfabesinin taraftarları ise bu alfabenin İslam medeniyetiyle olan tarihsel ve kültürel bağını, yüzyıllar boyunca oluşmuş klasik edebî ve ilmî mirasın korunmasındaki belirleyici rolünü ve köklü bir alfabe değişikliğinin toplumda yaratabileceği sosyo-psikolojik ve kültürel kopuş risklerini vurgulamışlardır. Bu çevrelere göre alfabe meselesi yalnızca teknik bir yazı sistemi tercihi değil, aynı zamanda kimlik, gelenek ve tarih bilinciyle doğrudan ilişkili bir konuydu.

Bu çalışmada, Birinci Türkoloji Kurultayı’nda ortak alfabe meselesine ilişkin olarak ileri sürülen görüşler, taraftar ve karşıt tutumların dayandığı bilimsel, kültürel ve ideolojik argümanlar ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Ayrıca Kurultay sonunda alınan kararların mahiyeti ve bu kararların başta Sovyet coğrafyasındaki Türk halkları olmak üzere, Türk dünyasının sonraki dönem dil politikalarına ve alfabe tercihlerine olan etkisi kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Türkoloji Kurultayı, ortak alfabe, dil politikası, Türk dünyası, Latin alfabesi, millî kimlik, kültürel bütünleşme

Abstract

The First Turkological Congress, held in Baku in February 1926, is regarded as a historical turning point not only in terms of the institutionalization and development of Turkology, but also in shaping the future of linguistic, cultural, and intellectual relations among the Turkic peoples. Bringing together a large number of Turkologists, intellectuals, and scholars from different geographical regions, the Congress became one of the first comprehensive platforms on which the common issues of the Turkic world were addressed within a scholarly framework. One of the most significant agenda items of the Congress, which also gave rise to the most intense debates, was the issue of a common alphabet. In this context, two main approaches came to the fore during the Congress. The first approach advocated preserving the Arabic alphabet through certain reforms aimed at making it more compatible with the phonetic structure of Turkic languages, while the second approach argued that a transition to the Latin alphabet would be more functional from both pedagogical and social perspectives.

By contrast, supporters of the Arabic alphabet emphasized its historical and cultural ties to Islamic civilization, its decisive role in preserving the classical literary and scholarly heritage developed over centuries, and the socio-psychological and cultural rupture risks that a radical change in the alphabet could generate within society. According to these circles, the alphabet issue was not merely a technical preference for a writing system, but a matter directly related to identity, tradition, and historical consciousness.

This study examines in detail the views put forward at the First Turkological Congress regarding the issue of a common alphabet, as well as the scientific, cultural, and ideological arguments underlying both supportive and opposing positions. Furthermore, it provides a comprehensive analysis of the nature of the decisions adopted at the Congress and the impact of these decisions on subsequent language policies and alphabet choices of the Turkic peoples, particularly those living in the Soviet geography.

⁴ Prof. Dr.; Karabağ Üniversitesi; elchinibrahimov85@mail.ru ;ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1105-9345>

⁵ Öğretim Görevlisi; Azerbaycan Diller Üniversitesi, Türk dünyası Araştırmaları Merkezi; mehdiibrahimov005@gmail.com

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

Keywords: First Turkological Congress, common alphabet, language policy, Turkic world, Latin alphabet, national identity, cultural integration.

**XX. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan ve Moğol Edebiyatında Milli Kimlik ve Vatan Sevgisi fikirlerinin
Karşılaştırmalı Analizi**

*A Comparative Analysis of the Ideas of National Identity and Patriotism in Azerbaijani and Mongolian
Literature at the Beginning of the 20th Century*

Lamiya Nasirova⁶

Özet

XX. yüzyılın başları, dünya halklarının siyasal, toplumsal, kültürel ve edebî gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde yaşanan siyasal dönüşümler, ulusal bağımsızlık hareketleri ve kültürel uyanış süreçleri, hem Azerbaycan hem de Moğol edebiyatında millî kimlik, vatan sevgisi ve millî bilinç fikirlerinin temel edebî-estetik eğilimlerden biri hâline gelmesine zemin hazırlamıştır.

Azerbaycan edebiyatında millî uyanış, bağımsızlık düşüncesi, ana dilinin ve millî-kültürel değerlerin korunması, eğitim ve aydınlanma (maarifçilik) ile vatanseverlik düşünceleri ön plana çıkmıştır. Dönemin yazar ve şairleri, vatan sevgisini yalnızca duygusal bir bağlılık olarak değil, aynı zamanda millî özgürlüğün, toplumsal ilerlemenin ve millî kimliğin oluşumunun temel unsurlarından biri olarak ele almışlardır.

Moğol edebiyatında ise millî kimlik düşüncesi, halkın tarihî geçmişi, etnik ve kültürel mirası, göçebe yaşam tarzı, gelenek ve görenekleri ile ana vatana bağlılık çerçevesinde edebî bir ifadeye kavuşmuştur. Bu döneme ait eserlerde millî ve manevî değerlerin korunması, tarihî mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ve millî bilincin güçlendirilmesi temel düşünce eksenlerinden biri olmuştur.

Karşılaştırmalı inceleme, her iki halkın edebiyatında vatan sevgisi ve millî kimlik düşüncelerinin ortak içerik ve işlevsel özellikler taşıdığını; ancak bunların sanatsal ifade biçimleri ile ideolojik yönelimlerinin tarihî, siyasal ve kültürel koşullardan kaynaklanan farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Azerbaycan edebiyatında siyasal bağımsızlık, millî özgürlük ve aydınlanma düşünceleri daha belirgin bir şekilde işlenirken, Moğol edebiyatında tarihî hafızanın, millî geleneklerin, etnik-kültürel mirasın ve doğaya bağlılığın sanatsal yansımaları öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: XX. yüzyılın başları, Azerbaycan edebiyatı, Moğol edebiyatı, millî kimlik, karşılaştırmalı edebiyat

Abstract

The beginning of the 20th century is considered a significant turning point in the political, social, cultural, and literary development of the world's nations. During this period, political transformations, national independence movements, and processes of cultural awakening led to the emergence of ideas of national identity, patriotism, and national consciousness as one of the dominant literary and aesthetic trends in both Azerbaijani and Mongolian literature. In the literature of both peoples, the preservation of national and spiritual values, the maintenance of historical memory, and the strengthening of national consciousness became central themes in the works of writers and poets.

In Azerbaijani literature, national awakening, the idea of independence and national-cultural values, education and enlightenment (maarifçilik), and patriotic ideas came to the forefront. Writers and poets of the period presented patriotism not only as an emotional attachment, but also as a fundamental element of national freedom, social progress, and the formation of national identity. In Mongolian literature, the idea of national identity was expressed within the context of the people's historical past, ethnic and cultural heritage, nomadic lifestyle, traditions and customs, and attachment to the homeland.

The comparative analysis shows that, although the ideas of patriotism and national identity in both literatures share common content and functional features, their artistic expression and ideological orientations differ due to historical, political, and cultural conditions. While Azerbaijani literature more prominently reflects ideas of political independence, national freedom, and enlightenment, Mongolian literature emphasizes the artistic representation of historical memory, national traditions, ethnic-cultural heritage, and connecti

Keywords: XX. beginning of the century, Azerbaijani literature, Mongolian literature, national identity, comparative literature

⁶ Dr.; Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi; nasiroff11@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3240-9295>

Çağdaş Vietnam nesrinin Türkiye Türkçesine çeviri analizi

Translation Analysis of Contemporary Vietnamese Prose into Turkish

Sevda Məmmədova⁷

Özet

XX. yüzyılda Vietnam edebiyatı yeni bir gelişim aşamasına girerek ulusal mücadele, halkın manevi gücü ve özgürlük düşüncelerini yansıtmıştır. Eserlerin farklı dillere çevrilmesi, Vietnam tarihinin, milli-manevi değerlerinin ve halkın mücadele ruhunun dünya okuruna aktarılmasına olanak sağlamıştır. Çağdaş Vietnam edebiyatının dünya edebiyatına entegrasyonunda son dönemlerde kaleme alınan romanlar özel bir öneme sahiptir. “Sempatizan”, “Mülteciler” ve “Gökyüzü Cephesi” gibi romanlar, çağdaş Vietnam nesrinin uluslararası edebiyat sürecindeki konumunu güçlendiren örneklerdir. Viet Thanh Nguyen’in “Sempatizan” adlı romanı, çağdaş Vietnam edebiyatının dünya çapında tanınan önemli eserlerinden biridir. “Sempatizan” romanı 2016 yılında Duygu Akın tarafından Türkiye Türkçesine çevrilmiş ve “Kafka Kitap” yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Nguyen Dinh Thi’nin “Gökyüzü Cephesi” adlı romanı Vietnam-Amerikan Savaşı’nı konu almakta ve çeşitli dillere çevrilen eserler arasında yer almaktadır. Romanın özgün adı “Yüksekteki Çarpışma” olmasına rağmen, Türkiye Türkçesinde “Gökyüzü Cephesi” adıyla yayımlanmıştır. Bu adlandırma, eserin Türkiye baskısında çevirmenin ve yayınevinin yaklaşımının da dikkate alındığını göstermektedir. Çağdaş Vietnam nesrinin Türkiye Türkçesine çevrilmesi, Vietnam edebiyatının Türk okuruna tanıtılmasında ve iki ülke arasındaki edebî-kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Çeviri sırasında tarihî olayların, milli-kültürel gerçekliklerin, milli rengin, terminolojinin, özel adların ve yazar üslubunun korunması temel ilkeler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, Vietnam nesrinin Türkiye Türkçesine çevrilmesinde dilsel ve kültürlerarası farklılıkların dikkate alınması, eserlerin düşünsel ve estetik içeriğinin doğru biçimde aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür çeviriler yalnızca edebî eserlerin bir dilden başka bir dile aktarılması değil, aynı zamanda Vietnam ve Türk edebî-kültürel ortamları arasında karşılıklı ilişki ve diyalogun kurulması açısından da önemli bir araçtır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Vietnam nesri, Türkiye Türkçesi, edebî çeviri, kültürlerarası ilişkiler, milli renk

Abstract

In the 20th century, Vietnamese literature entered a new stage of development, reflecting national struggle, the spiritual strength of the people, and the idea of freedom. The translation of these works into different languages has enabled Vietnamese history, national and spiritual values, and the people’s spirit of struggle to reach readers around the world. In the process of contemporary Vietnamese literature’s integration into world literature, novels written in recent decades have acquired particular importance. Novels such as *The Sympathizer*, *The Refugees*, and *Sky Front* are examples that have strengthened the position of contemporary Vietnamese prose in the international literary process. Viet Thanh Nguyen’s novel *The Sympathizer* is one of the important works of contemporary Vietnamese literature that has gained worldwide recognition. The novel was translated into Turkish by Duygu Akın in 2016 and published by Kafka Kitap. Nguyen Dinh Thi’s novel *Sky Front* deals with the Vietnam-American War and is among the works translated into various languages. Although the original title of the novel is *The Clash Above*, it was published in Turkish under the title *Sky Front*. This title indicates that the approach of the translator and the publisher was also taken into consideration in the Turkish edition of the work. The translation of contemporary Vietnamese prose into Turkish plays an important role in introducing Vietnamese literature to Turkish readers and in developing literary and cultural relations between the two countries. During the translation process, the preservation of historical events, national and cultural realities, cultural nuances, terminology, proper names, and the author’s style constitutes one of the fundamental issues. Therefore, taking linguistic and intercultural differences into account when translating Vietnamese prose into Turkish is of great importance for accurately conveying the intellectual and aesthetic content of the works. Such translations are not merely the transfer of literary works from one language into another; they also serve as an important means of establishing mutual relations and dialogue between Vietnamese and Turkish literary and cultural spheres.

Keywords: Contemporary Vietnamese prose, Turkish language, literary translation, intercultural relations, national cultural identity.

⁷ Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası; sevda.mammadova.61@bk.ru;

Kazak Efsanelerinde İnanç Sisteminin Oluşumu ve Yansıtılma Biçimleri

Lyazzat Aliyeva Berduakaskızı⁸

Özet

Kazak efsaneleri, toplumun tarihsel gelişimi boyunca şekillenen inanç sisteminin oluşumunu ve bu sistemin anlatılara yansıtılma biçimlerini açıkça ortaya koyan sözlü kültür ürünleridir. Bu efsanelerde eski Türk inançları, özellikle Gök Tanrı anlayışı, Şamanizm, atalar kültü ve doğaya kutsallık atfetme önemli bir yer tutar. Dağ, su, ağaç ve hayvan gibi doğal unsurlar, koruyucu ya da cezalandırıcı güçler olarak efsanelerde sembolik anlamlar kazanır. Kazakların İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte efsanelerde Allah inancı, kader anlayışı, peygamberler, evliyalar ve ahlaki değerler daha belirgin şekilde yer almaya başlamıştır. Bu süreç, eski inanç unsurlarıyla İslami değerlerin birleştiği senkretik bir yapı oluşturmuştur. İnanç sistemi, efsanelerde olağanüstü olaylar, kutsal kişiler ve mitolojik varlıklar aracılığıyla yansıtılmış; toplumun dünya görüşü, ahlak anlayışı ve kültürel kimliği bu anlatılar sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu yönüyle efsaneler, Kazak halkının inanç dünyasını, değer sistemini ve tarihsel hafızasını anlamada önemli, zengin ve vazgeçilmez bir kaynak olarak değerlendirilmektedir; akademik araştırmalar ve kültürel incelemeler açısından da büyük önem taşır.

Anahtar Kelimeler: Kazak efsaneleri, Şamanizm, Gök Tanrı, İslamiyet, sözlü kültür

Abstract

Kazakh legends are oral cultural products that clearly reveal the formation of the belief system shaped throughout the historical development of Kazakh society and the ways in which this system is reflected in narrative traditions. These legends preserve numerous elements of ancient Turkic beliefs, particularly the concept of Tengri (the Sky God), shamanism, the cult of ancestors, and the attribution of sacred qualities to nature. Natural elements such as mountains, rivers, trees, and animals acquire symbolic meanings as protective or punitive forces within these narratives. Following the adoption of Islam by the Kazakhs, belief in Allah, the concept of destiny, prophets, saints, and Islamic moral values became increasingly prominent in the legends. This process gave rise to a syncretic structure in which pre-Islamic beliefs and Islamic values coexisted and merged. The belief system is reflected through supernatural events, sacred figures, and mythological beings, while the worldview, moral principles, and cultural identity of the community have been transmitted from one generation to another through these narratives. In this respect, Kazakh legends constitute an essential, rich, and indispensable source for understanding the belief world, value system, and historical memory of the Kazakh people, and they hold considerable significance for both academic research and cultural studies.

⁸ Öğr. Gör.; Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi; lyazzat.aliyeva@ayu.edu.kz; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7869-1513>

Maddi Kültür ve Çağdaş Yaklaşımlar: Halk Takvimi Meteorolojik İnanışlar, Mevsimlik Törenler

Folk Calendars, Meteorological Beliefs, and Seasonal Rituals: The Continuity of Traditional Knowledge as an Element of Material Culture

Adilbekova Elmira Seytimovna⁹

Özet

Maddi kültür, bir toplumun günlük yaşamda kullandığı somut unsurların yanı sıra doğayla kurduğu ilişkinin de yansımasıdır. Bu bağlamda halk takvimi, meteorolojik inanışlar ve mevsimlik törenler, geleneksel bilginin çağlar boyunca aktarılmasını sağlayan önemli kültürel öğelerdir. Halk takvimi, tarım ve hayvancılıkla uğraşan toplumların doğa olaylarını gözlemleyerek oluşturduğu zaman sistemidir. Ayın, güneşin hareketleri ve mevsim döngüleri bu takvimin temelini oluşturur. Meteorolojik inanışlar ise hava durumunu önceden tahmin etmeye yönelik deneyimlere dayalı düşüncelerdir; hayvan davranışları, bulut şekilleri veya rüzgâr yönleri bu inanışlarda belirleyici rol oynar. Mevsimlik törenler, doğanın yeniden canlanması, bereket, bolluk ve korunma gibi temalar etrafında şekillenir. Hıdırellez, Nevruz gibi törenler bunun en bilinen örnekleridir. Çağdaş yaklaşımlar bu unsurları yalnızca folklorik değil, aynı zamanda kültürel kimliğin korunması ve sürdürülebilirlik açısından da ele alır. Böylece geleneksel bilgi, modern dünyada yeni anlamlar kazanarak yaşamaya devam eder.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel, Takvim, Meteorolojik, Doğa, Kimlik

Abstract

Material culture reflects not only the tangible elements that a society uses in everyday life but also its relationship with the natural environment. In this context, folk calendars, meteorological beliefs, and seasonal rituals constitute significant cultural elements that have enabled the transmission of traditional knowledge across generations. A folk calendar is a system of timekeeping developed by agricultural and pastoral communities through careful observation of natural phenomena. It is primarily based on the movements of the sun and the moon, as well as seasonal cycles. Meteorological beliefs, on the other hand, consist of experience-based interpretations used to predict weather conditions, in which animal behavior, cloud formations, and wind directions serve as important indicators. Seasonal rituals are organized around themes such as the renewal of nature, fertility, abundance, prosperity, and protection. Celebrations such as Hıdırellez and Nowruz are among the most well-known examples of these traditions. Contemporary approaches examine these cultural elements not merely as aspects of folklore but also as significant components of cultural identity, intangible cultural heritage, and sustainability. In this way, traditional knowledge continues to survive by acquiring new meanings and functions in the modern world.

Keywords: Traditional, Calendar, Meteorological, Nature, Identity

⁹ Doç. Dr.; Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi; elmira.adilbekova@ayu.edu.kz; ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9685-1765>

Tevfik Fikret ve Abdülhamid Süleyman Oğlu Çölpan Şiirlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Comparative Analysis Of The Poetry Of Tevfik Fikret And Abdulhamid Suleyman Oglu Cholpan

Prof. Dr. Poshsha Kenjayeva¹⁰

Özet

Makalede 20. yüzyılın yeni şiiri, özellikle, Türk şairi Tevfik Fikret ve Özbek şairi Abdülhamid Süleyman oğlu Çölpan'ın şiirleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Şiir türündeki eserlerde benzer konular, edebî tasvirler ve ifadeler iki şairin şiirleri vasıtasıyla kıyaslanarak araştırılmıştır. Özellikle, Abdülhamid Süleyman oğlu Çölpan'ın özgürlük, hürriyet ve bağımsızlık düşüncelerini yorumlarken Tevfik Fikret'in eserlerinden etkilendiği tespit edilmiştir.

Çölpan ve Tevfik Fikret'in şiirlerinde şiirsel anlatım, imge, üslup ve içerik bakımından benzerlikler görülmektedir. Hatta Çölpan, Tevfik Fikret hakkında "Merhum Tevfik Fikret" başlıklı bir makale yayınlamıştır. Yazıda, Tevfik Fikret'in "Rübâb-ı Şikeste" adlı şiir kitabını "Ne kadar büyüleyici ve keyifli şeyler!" diye ifade etmiştir. Şair; yıldızlar, ay, gündüz, güneş, yağmur, bulutlar, çiçekler, kuşlar ve kalp gibi sanatsal simgelere başvurarak ruhunda yaşananları yansıtır. İşte bu tür imgeler Tevfik Fikret'in üslubunun ayırt edici özelliklerinden biridir. Çölpan hem aruz hem de hece ölçüsüyle şiir yazan Özbek şairlerden biridir ve Tevfik Fikret gibi o da birçok türde eser vermiştir.

Makalede şiirsel eserlerin tahlili, karşılaştırmalı edebiyat perspektifinden yapılmıştır. Bununla birlikte, söz konusu şairlerin birbirlerini iyi tanınması, aralarındaki ilişkiler ve edebî bağlantılar hakkında edebiyatçıların görüşlerine de yer verilmiştir.

Bu makalenin amacı, aynı yüzyılda yaşamış ve eser vermiş Özbek ve Türk şairlerinin üslubundaki benzerlikleri, ortak etkileri, fikir ve amaçlarının ne kadar yakın olduğunu göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Şiiri, Özbek Şiiri, Karşılaştırmalı Analiz, "Rübâb-ı Şikeste", Simge.

Abstract

This article presents a comparative analysis of the poetry of Tevfik Fikret, a Turkish poet, and Abdulhamid Suleyman oğlu Cholpan, an Uzbek poet, with particular emphasis on the new poetry of the twentieth century. Similar themes, literary representations, and modes of expression found in their poetic works are examined comparatively. In particular, the study establishes that Abdulhamid Suleyman oğlu Cholpan was influenced by the works of Tevfik Fikret in his interpretation and expression of the ideas of freedom, liberty, and independence.

The poetry of Cholpan and Tevfik Fikret demonstrates similarities in terms of poetic expression, imagery, style, and content. Cholpan even published an article entitled "The Late Tevfik Fikret" ("Merhum Tevfik Fikret"), in which he described Tevfik Fikret's poetry collection "Rübâb-ı Şikeste" as "How fascinating and delightful!" The poet employs artistic symbols such as stars, the moon, daylight, the sun, rain, clouds, flowers, birds, and the heart to reflect the experiences and emotions of his inner world. Such imagery is one of the distinctive characteristics of Tevfik Fikret's poetic style. Cholpan, like Tevfik Fikret, was an Uzbek poet who wrote poetry using both **aruz** and **syllabic metre**, and he likewise produced works in a variety of literary genres.

The poetic works are analyzed from the perspective of comparative literature. In addition, the article incorporates the views of literary scholars concerning the poets' familiarity with one another, their relationship, and their literary connections.

The purpose of this article is to demonstrate the similarities in the styles, shared influences, ideas, and objectives of the Uzbek and Turkish poets who lived and produced their works during the same century, and to determine the extent to which their artistic and intellectual perspectives converged.

Keywords: Turkish Poetry, Uzbek Poetry, Comparative Analysis, *Rübâb-ı Şikeste*, Symbol.

¹⁰Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji bölümü; umid7780@inbox.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3874-1819>

Lexical traces preserved in the Goycha dialects of turkish spoken in Turkey

Sakina Aliyeva¹¹

Özet

Bu makale, Azerbaycan Türkçesinin ağız ve şiveleri arasında kendine özgü bir yere sahip olan Göyçe ağızlarının söz varlığı özelliklerini ele almakta ve bu ağızlarda korunan eski ve arkaik söz varlığı unsurlarının Türkiye Türkçesindeki izlerini incelemektedir. Araştırmanın amacı, Göyçe bölgesinin konuşma dilinde yaşamaya devam eden ancak edebî dilde artık kullanılmayan kelime ve ifadelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarını belirlemek ve bunların ortak ve farklı yönlerini ortaya koymaktır.

Araştırma sonucunda, Göyçe ağzında korunan birçok söz varlığı unsurunun Türkiye Türkçesinde ya aynı fonetik yapıyla ya da küçük fonetik ve morfolojik farklılıklarla kullanılmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Bu durum, tarihî dil birliğinin bir göstergesi olmasının yanı sıra, iki Türk dili arasındaki söz varlığı paralelliklerini açıklamada da önemli bir rol oynamaktadır. Makalede ayrıca, bazı söz varlığı unsurlarının Türkiye Türkçesinde anlam değişikliğine uğradığı, bazılarının ise aktif kullanım alanını kaybettiği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Abstract

The article deals with the lexical features of the Goycha dialects, which have a unique place among the dialects and dialects of Azerbaijani Turkish, and examines the traces of ancient and archaic lexical units preserved in these dialects in Turkish spoken in Turkey. The aim of the research is to determine the equivalents in Turkish of the words and expressions that continue to live in the colloquial language of the Goycha region and are no longer used in the literary language, and to reveal their common and different aspects.

As a result of the study, it is revealed that many lexical units preserved in the Goycha dialect are used in Turkish Turkish either in the same phonetic composition or with minor phonetic-morphological differences. This is both an indicator of historical linguistic unity and plays an important role in explaining lexical parallels between the two Turkic languages. The article also notes that some lexical units have undergone meaning changes in Turkish Turkish, and some have lost their active field of development.

Keywords: Goycha dialect, archaic words, Turkic languages, lexical parallels, dialect studies.

¹¹ Doktora Öğrencisi; Azerbaijan National Academy of Science, Institute of Linguistics named after Nasimi; saakinaliyevaa@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7807-8858>

Numbers As Cultural Codes In Turkic Languages: A Semiotic Perspective

Samira Amrahova¹²

Özet

Makale, Türk dillerindeki sayı adlarının yalnızca niceliği ifade eden dilsel birimler olarak değil, aynı zamanda Türk halklarının dünya görüşünü, mitolojik algılarını, dinî inançlarını ve kültürel belleğini yansıtan önemli kültürel kodlar olarak taşıdığı işlevi incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Türk topluluklarının dilsel ve folklorik malzemelerine dayanarak 1, 2, 3 ve 7 sayılarının anlamsal ve kültürel içeriklerini ortaya koymak ve bunların sembolik işlevlerini belirlemektir. Araştırma, bu sayıların çeşitli Türk halklarının mitlerinde, destanlarında, masallarında, atasözlerinde, ayrıca ritüel ve inanç sistemlerinde belirli anlamsal ve sembolik değerler taşıdığını göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, bir sayısı birlik, bütünlük, ilahilik ve yaratılış kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. İki sayısı karşıtlık ve tamamlayıcılık ilkesini temsil etmekte; kadın-erkek, aydınlık-karanlık ve yer-gök gibi ikili yapıların oluşumunda merkezi bir rol oynamaktadır. Türk mitolojik düşüncesinde üç sayısı kutsallığın, mükemmelliğin ve tamlığın simgesi olarak işlev görmektedir; destan anlatılarında olduğu kadar dinî ve tasavvufî metinlerde de sıkça yer almaktadır. Yedi sayısı ise kozmik uyumu, kutsallığı, bolluğu ve esenliği temsil eden en belirgin sembolik sayılardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Çalışma, 1, 2, 3 ve 7 sayılarının Türk dillerinin sözlüksel-anlamsal sistemi içerisinde yalnızca sayısal kavramları ifade etmekle kalmadığını; aynı zamanda Türk halklarının etnik ve kültürel deneyimini, kolektif belleğini ve manevi değerlerini kodlayan önemli kültürel göstergeler olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu sayıların incelenmesi, Türk halklarının dilsel dünya görüşünün ve kültürel kimliğinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Abstract

This article examines the role of numerals in Turkic languages not only as linguistic units expressing quantity but also as significant cultural codes reflecting the worldview, mythological perceptions, religious beliefs, and cultural memory of Turkic peoples. The primary aim of the study is to identify the semantic and cultural meanings of the numeral 1, 2, 3, and 7 based on linguistic and folkloric materials from Turkic communities and to reveal their symbolic functions. The study demonstrates that these numerals carry specific semantic and symbolic significance in the myths, epics, folktales, proverbs, as well as in the ritual and belief systems of various Turkic peoples.

The study demonstrates that the numeral one is associated with the concepts of unity, wholeness, divinity, and creation. The numeral two embodies the principle of opposition and complementarity, playing a central role in the formation of binary structures such as male and female, light and darkness, and earth and sky. In Turkic mythological thought, the numeral three functions as a symbol of sacredness, perfection, and completeness, occurring frequently in epic narratives as well as religious and mystical texts. The numeral seven, meanwhile, emerges as one of the most prominent symbolic numbers, representing cosmic harmony, sacredness, abundance, and well-being.

The study concludes that the numerals 1, 2, 3, and 7 do not merely denote numerical concepts within the lexical-semantic system of Turkic languages, but also function as important cultural signs encoding the ethnic and cultural experience, collective memory, and spiritual values of Turkic peoples. The study of these numerals contributes to a deeper understanding of the linguistic worldview and cultural identity of Turkic peoples.

Keywords: Turkic languages, cultural code, sacred numbers, symbolism, folklore, ethnolinguistics

¹² Institute of Linguistics named after Nasimi; samiraa.amrahova@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4546-8845>

Sibt ibn əl-Cövizinin “Miratuz-zaman” əsərində Azərbaycanın erkən fəthat dövrü

The Early Conquest Period of Azerbaijan in Sibt ibn al-Jawzi's Work 'Mir'at al-Zaman'

Sadıqova Könül Fəxrəddin qızı¹³

Özet

Məqalədə XII–XIII əsr tarixçisi Sibt ibn əl-Cövizinin “Miratuz-zaman fi təvarixil-a'yan” əsərinin V cildi əsasında Azərbaycanın erkən fəthat dövrü araşdırılır. VII əsrdə Azərbaycanın xilafət tərəfindən fəthi, Nihavənd döyüşü ilə əlaqəsi, inzibati və vergi siyasəti, Qafqaz yürüşləri və Xəzərlərlə qarşıdurmalar mənbə əsasında təhlil edilir. Mənbə məlumatları digər ərəb tarixçilərinin əsərləri ilə müqayisə olunur və xronoloji ardıcılıqla verilmişdir.

Azərbaycanda ilkin fəthat dövrünə aid hadisələrin baş vermə ardıcılığı Cövizinin əsərində V cildə (h.11-32/633-654) yazılır: “Ömər ibn Xəttabın Abbasla olan söhbəti başlığı altında belə məlumat verilir; “İraqa, oradan da əl-Əhvaza fəth imkanı vardır, və onlar əqd bağladılar. Bəsradə Ömər ibn əl-Hüseyni uğur qazandı və oranı fəth etdi."Bunun üçün onmin dörd dirhəm götürüldü. Sonra Sabur, Curcan, Azərbaycan və Təbəristanda əsgərlərin yanına getdi. Deyilir ki, oranın adı sadəcə olaraq Curcan qoyulub, çünki oranı Curcan ibn Ləhiz ibn Sam ibn Nuh inşa etdirib və ora 22-ci ildə fəth edilib”. Əbu-l Həsən əl-Mədaini deyir ki, Curcan 30-cu ildə Xəlifə Osmanın dövründə fəth edilib. Ancaq Azərbaycanı Utbə ibn Fərqadın əli ilə sülh yolu ilə fəth edildi.

Hicri 21-ci il hadisələrindən bəhs edərək Nihavənd döyüşü haqqında məlumatlar yazan Sibt ibn əl-Cövzi qeyd edir ki, “Burada Ömər Osman ibn əbi əl-As əs-Səqafi (Muğirə ibn Şubə əs-Səqafi?) ordu ilə Ərminiyyəyə göndərildi və Səfvan ibn əl-Muattal əs-Suləmi orada şəhid oldu. Deyilir ki, Nihavənd döyüşü həqiqətən də bu ildə olmuşdur (h.21/641-642) və biz bunu xatırlayırıq.”

Anahtar Kelimələr: Sibt ibn əl-Cövzi, Mir'atuz-Zamân, Azərbaycan Tarihi, Erken Fəthat Dönemi, İslam Fəthləri, Nihavənd Savaşı.

Abstract

The article investigates the early period of the Islamic conquests (futūhāt) in Azerbaijan, drawing upon the fifth volume of the historical chronicle "Mir'at al-zamān fi tawāriḫ al-a'yān" by the 12th–13th-century historian Sibt ibn al-Jawzī. Based on the source material, the study analyzes the 7th-century conquest of Azerbaijan by the Caliphate, its correlation with the Battle of Nihawand, the administrative and fiscal policies implemented, the Caucasian campaigns, and the military confrontations with the Khazars. Furthermore, the source data is critically compared with the works of other contemporary Arab historians and is structured in a chronological sequence. The chronological order of events pertaining to the initial phase of the futūhāt in Azerbaijan is documented in the fifth volume (A.H. 11–32 / A.D. 633–654) of al-Jawzī's work. Under the section titled "The Conversation of 'Umar ibn al-Khaṭṭāb with 'Abbās," the following account is provided: "There is an opportunity for conquest in Iraq, and subsequently in al-Ahwāz, and they concluded a treaty. In Basra, 'Umar ibn al-Ḥusayn achieved success and conquered the region. Ten thousand and four dirhams were extracted for this purpose. Afterward, he proceeded to the military detachments in Sābūr, Gurgān, Azerbaijan, and Ṭabaristān. It is asserted that the locale was named Gurgān because it was founded by Gurgān ibn Lāhiz ibn Sām ibn Nūḥ, and it was conquered in the year 22." Conversely, Abū al-Ḥasan al-Madā'inī maintains that Gurgān was conquered in the year 30 during the caliphate of 'Uthmān. However, Azerbaijan was conquered peacefully through the agency of 'Utba ibn Farqad. Expounding upon the events of the Hijri year 21 and providing historical accounts regarding the Battle of Nihawand, Sibt ibn al-Jawzī observes: "Here, 'Umar dispatched 'Uthmān ibn Abī al-'Āṣ al-Thaqafī (Mughīra ibn Shu'ba al-Thaqafī?) with an army to Armīniya, where Šafwān ibn al-Mu'attal al-Sulamī was martyred. It is reported that the Battle of Nihawand indeed transpired in this year (A.H. 21 / A.D. 641–642), and we take note of this."

Keywords: Sibt ibn al-Jawzi, Mir'at al-Zaman, History of Azerbaijan, Early Conquest Period, Islamic Conquests, Battle of Nihavand.

¹³Böyük elmi işçi; AMEA M.Fizuli adına Əlyazmalar İnstitutu; k1o1n1u1l@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7178-3738>

Türk Halklarının Ortak Manevi Hafızası: Âşık Garip Hikâyesi Örneği
The Shared Spiritual Memory of Turkic Peoples: The Case of the Âşık Garip
Folk Romance

Serdar Gürçay¹⁴

Özet

Halk hikâyeleri, anlatıya dayalı türler arasında en geç ve olgun olanıdır. Anadolu sahasında sözlü gelenekte aktarılan pek çok halk hikâyesi mevcuttur. Âşık Garip hikâyesi ise Türk dünyasının geniş bir coğrafyasında anlatılan ve ortak kültürel hafızayı günümüze taşıyan önemli halk hikâyelerinden biridir. Anadolu ve Azerbaycan sahasında anlatılan varyantlar, epizot/olay örgüsünde bazı farklılıklar taşısa da ortak bir değerler dünyasını yaşatmaya devam etmektedir. Bu bildiride, hikâyenin Türkiye sahasından İshak Kemali anlatması ile Azerbaycan sahasından Ehliman Ahundov tarafından yayımlanan Aşıq Qərib metni esas alınmıştır. Çalışmanın amacı, varyantlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktan çok, anlatının merkezinde yer alan ortak manevî değerleri belirlemektir. İncelemede rüya, bade içme, pir/derviş/Hızır, gurbet, sadakat, sabır, dua ve ilahi yardım gibi unsurlar birer motif olmanın yanında âşığın kimliğini oluşturan ve yolculuğunu anlamlandıran manevî değerler olarak ele alınmıştır. Her iki varyantta da kahramanın erginlenme süreci, ilahî iradeye bağlılık, sevgide sadakat ve zorluklar karşısında gösterilen sabır etrafında şekillenmektedir. Anlatılar arasındaki farklılıklar daha çok yerel anlatım özelliklerinden kaynaklanırken ortak değerlerin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Âşık Garip hikâyesi, ortak bir halk anlatısı olmanın dışında Türk halklarının müşterek manevî hafızasını muhafaza eden ve kültürel sürekliliğini yansıtan güçlü bir kültür taşıyıcısıdır. Bu yönüyle hikâye, Türk dünyasında manevî entegrasyonun sözlü anlatılar aracılığıyla nasıl yaşatıldığını ve aktarıldığını gösteren önemli örneklerden birini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Garip, Türk dünyası, manevî hafıza, halk hikâyeleri, karşılaştırmalı halk bilimi.

Abstract

Folk romances represent one of the latest and most developed narrative genres within the Turkish oral tradition. Numerous folk romances have been transmitted through oral performance in Anatolia, among which Âşık Garip occupies a distinctive place due to its wide circulation across the Turkic world and its role in preserving a shared cultural memory. Although the Anatolian and Azerbaijani variants display certain differences in terms of episodes and narrative structure, they continue to sustain a common system of spiritual values. This paper is based on the İshak Kemali version from the Anatolian tradition and the Aşıq Qərib text published by Ehliman Ahundov in Azerbaijan. Rather than identifying similarities and differences between the two variants, the study focuses on the shared spiritual values embedded in the narrative. The analysis examines such elements as dreams, the ritual of drinking bade, the figures of the pir, dervish and Khidr, exile, loyalty, patience, prayer, and divine assistance. These elements are discussed not merely as narrative motifs but as spiritual values that shape the minstrel's identity and give meaning to his journey. In both variants, the hero's process of initiation is structured around devotion to divine will, fidelity in love, and patience in the face of hardship. While certain differences reflect local narrative traditions, the core spiritual values remain remarkably consistent. The findings suggest that Âşık Garip is more than a shared folk narrative; it functions as a cultural vehicle that preserves the collective spiritual memory of Turkic peoples and reflects the continuity of their common cultural heritage. In this respect, the romance provides a significant example of how spiritual integration within the Turkic world has been maintained and transmitted through oral narrative tradition.

Keywords: Âşık Garip, Turkic World, spiritual memory, folk romances, comparative folklore

¹⁴ Dr. Öğr. Üyesi; İstanbul Kültür Üniversitesi; s.gurcay@iku.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1412-7910>

Xalq dostonlarida estetik baho ifodalovchi leksemalarning gender xususiyatlari
Gender Characteristics of Lexemes Expressing Aesthetic Evaluation in Folk Epics

Doç. Dr. Zulfiya Marufova¹⁵

Özet

Annotatsiya. Estetik baho goʻzallik, ulugʻvorlik, olijanoblik, xunuklik, fojiaiviylik va pastkashlik kabi muhim kategoriyalarni oʻz ichiga olgan murakkab mental-qadrlash tizimi boʻlib, har bir xalqning milliy madaniyati, dunyoqarashi va qadriyatlarida oʻziga xos tarzda aks etadi. Ushbu maqolada oʻzbek xalq dostonlari mazmuni qatlamida estetik baho ifodalovchi leksik birliklar va ularning diaxronik hamda gender xususiyatlari tizimli-lingvopoetik jihatdan tadqiq etiladi. Dostonlar matnida erkak va ayol qahramonlarga xos boʻlgan tashqi somatomorfik qiyofa hamda ichki maʼnaviy sifatlar uygʻunligi, ularni ifodalovchi badiiy-lisoniy vositalarning qiyosiy tahlili orqali ijobiy va salbiy estetik kategoriyalarning tabiati keng ochib beriladi. Til tizimida turli lingvomadaniy kodlar, xususan, fitomorfik (oʻsimliklar), zoomorfik (hayvonot) va kosmogonik (samoviy) modellar vositasida namoyon boʻlayotgan konseptual baholash mexanizmi leksik-semantik, stilistik hamda kognitiv yondashuvlar asosida atroflicha yoritiladi. Maqolaning bosh ilmiy yangiligi sifatida, xalq eposida erkak pahlavonlar va shohlar taʼrifida anʼanaviy tarzda faol qoʻllangan “gul”, “suluv”, “gʻilmon”, “xumor koʻzli”, “bodom qaboq” kabi estetik baho ifodalovchi noyob birliklarning bugungi kun zamonaviy til tizimiga kelib semantik torayishga (narrowing) uchragani va gender jihatdan faqat ayollarga xoslanib qolgani konkret dostonlar matnidan olingan ishonchli misollar yordamida ilmiy asoslanadi. Xulosa oʻrinda aytish mumkinki, umumturkiy xalqlar madaniyatida ayol hamisha nafosat va sadoqat, erkak esa mardlik va kuch-qudrat timsoli boʻlib kelgan. Biroq ushbu fazilatlarini yuzaga chiqaruvchi badiiy til birliklarining semantik doirasi vaqt oʻtishi bilan tarixiy transformatsiyaga uchrab, milliy-madaniyat tizimida muayyan vazifaviy maqomga ega boʻlgan.

Anahtar Kelimeler: estetik kategoriya, fitomorfik model, zoomorfik obraz, lingvomadaniy kod, gender xususiyat.

Abstract

Abstract. Aesthetic evaluation is a complex mental-valuation system encompassing essential categories such as beauty, sublimity, nobility, ugliness, tragedy, and baseness, which are intrinsically reflected in the national culture, worldview, and value system of every nation. This article explores the lexical units expressing aesthetic evaluation and their diachronic and gender-specific characteristics in the semantic layers of Uzbek folk epics (dastons) from a systematic-linguopoetic perspective. Through the comparative analysis of artistic-linguistic means representing the harmony of external somatomorphic appearance and internal moral qualities characteristic of male and female heroes, the nature of positive and negative aesthetic categories is comprehensively revealed within epic texts. The conceptual evaluation mechanism, which manifests through various linguo-cultural codes – specifically phytomorphic (plant-based), zoomorphic (animal-based), and cosmogonic (celestial) models – is thoroughly elucidated based on lexical-semantic, stylistic, and cognitive approaches. As the primary scientific novelty of the study, the article provides rigorous evidence on how unique evaluative units traditionally used in folk epics to describe male warriors and kings, such as "gul" (flower), "suluv" (beautiful), "ghilman" (youth of paradise), "xumor koʻzli" (languid-eyed), and "bodom qaboq" (almond-lidded), have undergone semantic narrowing over time in the modern language system and become strictly gender-restricted. Currently, these identical attributes are exclusively applied to women. In conclusion, it can be argued that in the general culture of Turkic peoples, woman has consistently symbolized refinement and fidelity, while man has epitomized courage and power. However, the semantic scope of the artistic linguistic units bringing these traits to light has experienced historical transformation, acquiring specific functional statuses in accordance with the national-cultural system.

Keywords: aesthetic category, phytomorphic model, zoomorphic image, linguocultural code, gender characteristic.

¹⁵ Özbekistan Devlet Sanat ve Kültür Enstitüsü; z.nazarova3105@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1822-4151>

Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî Efendi'nin Dîvânı'nda Tasavvufî Düşünce ve Vahdet Anlayışı
Sufi Thought And The Concept Of Unity in the Divan Of Uşşaki Sheikh Ömer Hulusi Efendi

Muhammed Said Cengiz¹⁶

Özet

Bu çalışma, XIX. yüzyıl Osmanlı tasavvuf kültürünün önemli temsilcilerinden Uşşâkî şeyhi Ömer Hulûsî Efendi'nin (1805–1868) Dîvânı'nda tasavvufî düşünce ve vahdet-i vücûd anlayışını incelemektedir. Halvetiyye'nin bir kolu olan Uşşâkîlik, aşk merkezli yaklaşımıyla Osmanlı tasavvuf edebiyatında özgün bir çizgi oluşturmuştur. Hulûsî Efendi, hem şeyh kimliği hem de şairliğiyle bu geleneğin en güçlü temsilcilerinden biri olmuş; 651 manzumeden oluşan Dîvân'ında aşk, fenâ, bekâ, birlik-çokluk, zikir ve riyazet gibi temel kavramları şiir diliyle işlemiştir.

Çalışmada Hulûsî'nin vahdet-i vücûd anlayışı, İbn Arabî'nin metafizik çizgisiyle Yunus Emre ve Niyazî-i Mısırî'nin şiirsel üslubunu birleştiren özgün bir yorum olarak ele alınmıştır. Hulûsî'ye göre aşk, vahdetin hem sebebi hem sonucu olup kulun benliğini aşarak Allah'ta fânî olmasını sağlar. Fenâ ve bekâ kavramları, onun şiirlerinde seyr u sülûkun zirvesi olarak işlenmiş; birlik ve çokluk ise ontolojik bir perspektifle “çoklukta birlik, birlikte çokluk” şeklinde dile getirilmiştir.

Ayrıca Hulûsî'nin gül, bülbül, şarap ve meyhane gibi klasik tasavvufî sembolleri ustalıkla kullanarak soyut kavramları somut imgelerle anlattığı görülmektedir. Bu yönüyle Dîvân, hem edebî bir metin hem de tasavvufî bir rehber niteliği taşır. Sonuç olarak Hulûsî Efendi, Uşşâkîlik geleneğini aşk merkezli bir yoğunlukla yeniden yorumlamış; şiirlerinde tasavvufî düşünceyi estetik ve metafizik bir bütünlük içinde sunarak Osmanlı kültüründe müstesna bir konuma ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Hulûsî Efendi, Uşşâkîlik Tarikatı, Vahdet-i Vücûd, Osmanlı Tasavvufu

Abstract

This study examines the mystical thought and the concept of wahdat al-wujûd (unity of existence) in the Dîwân of Ömer Hulûsî Efendi (1805–1868), a prominent sheikh of the Uşşâqî order in nineteenth-century Ottoman culture. As a branch of the Khalwatiyya, the Uşşâqî path developed a distinctive approach centered on divine love, which became a unique line in Ottoman Sufi literature. Hulûsî Efendi, both as a spiritual master and a poet, embodied this tradition and expressed its principles in his Dîwân, a collection of 651 poems dealing with fundamental concepts such as love, fanâ, baqâ, unity and multiplicity, remembrance (dhikr), and ascetic discipline (riyâda).

His interpretation of wahdat al-wujûd combines Ibn 'Arabî's metaphysical framework with the poetic simplicity of Yunus Emre and the depth of Niyazî-i Mısırî. For Hulûsî, love is both the cause and the result of unity, guiding the seeker to transcend the self and become annihilated in God. The notions of fanâ and baqâ are presented as the culmination of the mystical journey, while unity and multiplicity are expressed through the paradoxical formula “unity in multiplicity, multiplicity in unity.”

Moreover, Hulûsî skillfully employs classical Sufi symbols such as the rose, the nightingale, wine, and the tavern to embody abstract concepts in vivid imagery. Thus, his Dîwân functions not only as a literary text but also as a spiritual guide. In conclusion, Hulûsî Efendi reinterpreted the Uşşâqî tradition with an intense focus on love, presenting mystical thought in an aesthetic and metaphysical unity, and thereby secured a distinguished place in Ottoman intellectual and cultural history.

¹⁶Yüksek Lisans Öğrencisi; Kırıkkale Üniversitesi; Msrfsz25@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6763-9338>

Dijital Mecralarda Türk Dünyası: Sosyal Medya Akımları ve Ortak Aidiyet İnşası

Digital Folklore and Spiritual Integration: A Semiotic Analysis of Turkic World Content on Social Media

Zeynep Aydın¹⁷

Filiz Güven¹⁸

Özet

Bu çalışma, dijital ortamlarda yaygınlaşan bazı kültürel pratiklerin Türk halkları arasında manevi entegrasyonun güncel görünümünden biri olarak nasıl işlediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın çıkış noktası, özellikle sosyal medyada dolaşıma giren “bayrak akımı” ve “Kartal dansı” gibi içeriklerin, farklı Türk topluluklarına ait unsurları aynı anlatı içinde bir araya getirerek ortak bir aidiyet zemini kurduğudur. Bu bağlamda söz konusu içeriklerin yalnızca birer görsel paylaşım olmadığı, aynı zamanda kolektif belleği yeniden harekete geçiren bir temsil alanı oluşturduğu varsayılmaktadır.

Araştırma, X, Instagram ve YouTube gibi platformlarda yer alan örnekler üzerinden nitel bir incelemeye dayanmaktadır. Analiz, özellikle bayrakların birlikte kullanımı, yöresel kıyafetlerin yan yana getirilmesi, müzik ve dans unsurlarının eş zamanlı sunumu gibi tekrar eden örüntülere odaklanmaktadır. Bu unsurlar, farklı coğrafyalara ait kültürel kodları tek bir görsel-işitsel kurgu içinde buluşturarak ortak bir anlam üretmektedir. Özellikle “Menem Türk” gibi çağdaş müzikler ile dombra gibi geleneksel çalgıların birlikte kullanılması, geçmişe ait unsurların güncel ifade biçimleri içinde yeniden kurulduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, dijital ortamların Türk dünyasında dağınık halde bulunan kültürel unsurları görünür kılan ve bunları ortak bir anlatı içinde birleştiren bir zemin sunduğunu ileri sürmektedir. Bu yönüyle dijital pratikler, yalnızca içerik üretimi değil, aynı zamanda ortak bir duygusal ve kültürel alanın kurulmasına katkı sağlayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma, belirli sosyal medya içerikleri ile sınırlıdır ve ulaşılan bulgular yalnızca incelenen örnekler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu nedenle genel bir yargıya varma amacı taşımamakta; içerik üreticilerinin niyetleri ya da bu pratiklerin toplumsal etkilerinin nicel boyutları kapsam dışında bırakılmaktadır. Değerlendirme, yalnızca içeriklerde kurulan anlam ilişkileri üzerinden yürütülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital folklor; kolektif bellek; kimlik inşası; manevi entegrasyon; Türk dünyası

Abstract

This study aims to examine how certain cultural practices that have become widespread in digital environments function as one of the contemporary manifestations of spiritual integration among Turkic peoples. The point of departure for the study is the observation that social media content such as the "flag trend" and the "Eagle Dance" brings together elements belonging to different Turkic communities within a single narrative, thereby establishing a shared sense of belonging. In this context, it is assumed that such content is not merely a form of visual sharing but also constitutes a representational space that reactivates collective memory.

The research is based on a qualitative analysis of examples drawn from platforms such as X, Instagram, and YouTube. The analysis focuses particularly on recurring patterns, including the joint display of national flags, the juxtaposition of traditional clothing, and the simultaneous presentation of music and dance. These elements generate shared meanings by bringing together cultural codes from different geographical regions within a single audiovisual framework. In particular, the combined use of contemporary songs such as "Menem Türk" alongside traditional instruments such as the dombra demonstrates how elements of the past are reconstructed through contemporary forms of expression.

This study argues that digital environments provide a platform that makes dispersed cultural elements across the Turkic world visible and integrates them into a shared narrative. From this perspective, digital practices are understood not only as forms of content production but also as processes that contribute to the construction of a common emotional and cultural space.

The study is limited to selected social media content, and its findings are confined to the examples examined. Therefore, it does not seek to draw general conclusions. The intentions of content creators and the quantitative dimensions of the social impact of these practices fall outside the scope of the research. The evaluation is based solely on the relationships of meaning constructed within the analyzed content.

Keywords: Digital folklore; collective memory; identity construction; spiritual integration; Turkic world

¹⁷ Bilim Uzmanı, zynpayddn374@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2060-961X>

¹⁸ Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi; fguven@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9123-929X>

Osmanlı İmparatorluğu ile Kaşgar Devleti Arasındaki İlişkilerde Hilafetin Rolü
The Role of the Caliphate in Relations Between the Ottoman Empire and the State of Kashgar

Hasan Barlak¹⁹

Özet

Osmanlı Devleti ile Türkistan hanlıkları arasındaki ilişkilerde hilafet müessesesi kilit bir rol oynamıştır. Doğu Türkistan'da Kaşgar'a hâkim olan Yakub Bey'in Sultan Abdülaziz'den bütün Müslümanların halifesi olarak kendilerini himaye talebinde bulunması bu konuda dikkat çekici bir örnektir. Yakub Bey'in İstanbul'a elçi olarak gönderdiği Seyyid Yakub Han Töre 1873 yılında Sultan Abdülaziz'in huzuruna çıkmış ve hanlığının taleplerini arz etmiştir. Taleplerin olumlu karşılanması ve Kaşgar Devleti'nin Osmanlı himayesine alınmasından başka Yakub Bey'e Nişan-ı Osmanî ile murassa bir kılıç, altı adet Krupp topu, çok sayıda tüfek, barut imali için aletler ve ustalar gönderilmiştir. Kaşgar ordusunu eğitmek için de subay ve zabıtlar görevlendirilmiştir. Heyet, Kaşgar'a ulaştığında Yakub Bey tarafından yüz pare top atışıyla karşılanmış ve bundan sonra Kaşgar'da hutbe Sultan Abdülaziz adına okunmaya, sikkeler de onun adına kestirilmeye başlamıştır. Yakub Bey, ölümünden sonra emirliğin en büyük oğluna geçmesini istediğinde Sultan Abdülaziz, hutbenin Kaşgar'da sürekli olarak halife adına okunması, paranın halife adına basılması ve Osmanlı sancağının dalgalandırılması şartlarıyla bu isteği kabul etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Kaşgar Hanlığı'na yardımları daha sonra da devam etmiştir. Yakub Han'ın Osmanlı Devleti ile kurduğu sıkı bağ ve ondan aldığı destekler Türkistan coğrafyasında Kaşgar Hanlığı'nın itibarını artırmışsa da Yakub Han'ın 1877'deki vefatının ardından Çin'in önce Kaşgar'ı, arkasından bütün Doğu Türkistan'ı işgal etmesi engellenememiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Kaşgar Devleti, Hilafet, Sultan Abdülaziz, Yakub Bey

Abstract

The institution of the Caliphate played a key role in relations between the Ottoman Empire and the Turkestan khanates. A notable example of this is the request by Yakub Bey, who ruled Kashgar in East Turkestan, to Sultan Abdulaziz for protection as the Caliph of all Muslims. In 1873, Seyyid Yakub Han Töre, whom Yakub Bey sent as an envoy to Istanbul, appeared before Sultan Abdulaziz and presented the khanate's requests. In addition to the requests being favorably received and the Kashgar State being placed under Ottoman protection, Yakub Bey was sent a sword adorned with the Order of Osmaniye, six Krupp cannons, numerous rifles, tools and craftsmen for gunpowder production. Officers and soldiers were also assigned to train the Kashgar army. Upon their arrival in Kashgar, the delegation was greeted by Yakub Bey with a hundred cannon shots, and from then on, the Friday sermon in Kashgar began to be read in the name of Sultan Abdulaziz, and coins began to be minted in his name. When Yakub Bey requested that the emirate pass to his eldest son after his death, Sultan Abdulaziz accepted this request on the condition that the Friday sermon be continuously read in the name of the Caliph in Kashgar, that the currency be minted in the name of the Caliph, and that the Ottoman flag be flown. The Ottoman Empire's assistance to the Kashgar Khanate continued thereafter. Although the strong ties Yakub Khan established with the Ottoman Empire and the support he received increased the prestige of the Kashgar Khanate in the Turkestan region, the occupation of Kashgar by China, and subsequently the entire East Turkestan, could not be prevented after Yakub Khan's death in 1877.

Keywords: Ottoman Empire, Kashgar State, Caliphate, Sultan Abdulaziz, Yakub Bey

¹⁹ Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi – Fen Edebiyat Fakültesi; hbarlak@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7252-5584>

Cuci Hanedanı ile Hülagü Hanedanı İlişkileri ve İlhanlı Devleti

Zangadiluly Nosserbek²⁰

Özet

Cuci Hanedanı ile Hülagü Hanedanı arasındaki ilişkiler, Moğol İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde ortaya çıkan siyasi rekabeti anlamak açısından önemlidir. Cengiz Han'ın soyundan gelen bu iki hanedan, başlangıçta ortak bir yönetim sistemi içinde yer almış, ancak zamanla farklı coğrafyalarda devletler kurmuştur. Hülagü Han tarafından kurulan İlhanlı Devleti, İran ve çevresinde güçlü bir siyasi yapı oluştururken, Cuci Hanedanı'nın devamı olan Altın Orda Devleti kuzey bozkırlarında hâkimiyet sağlamıştır. Toprak paylaşımı, veraset anlayışı ve ticaret yolları üzerindeki denetim, iki hanedan arasında gerginliklere ve askeri çatışmalara yol açmıştır. Buna rağmen dönemsel olarak diplomatik temaslar, evlilik ittifakları ve karşılıklı çıkar ilişkileri de görülmüştür. İlhanlı Devleti'nin İslamiyet'i kabul etmesi, hanedanlar arası ilişkilerin yönünü değiştirmiş ve siyasi dengeleri bağımsız etkilemiştir. Bu gelişmeler, Avrasya coğrafyasında yeni güç merkezlerinin oluşmasına zemin hazırlamış, Moğol dünyasında kalıcı siyasi ve kültürel dönüşümlere neden olmuştur. Söz konusu ilişkiler, Orta Çağ tarihinin anlaşılmasında temel bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler. Cuci Hanedanı, Hülagü Hanedanı, İlhanlı Devleti, Altın Orda, Moğollar, siyaset

²⁰ Arş. Gör.; Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Türkoloji Araştırma Enstitüsü araştırmacısı; Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi. (Kazakistan); ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3082-8916>; nosserbek.zangadiluly@ayu.edu.kz

Halk Metinlerindeki Sosyal-Hiyerarşik Mekân Sembolleri: Hükümdar-Bağimli, Kral-Tebaat, Zengin-Yoksul (Nahçıvan Halk Metinlerine Dayanarak)

Social-Hierarchical Space Symbols In Folklore Texts: Ruler-Subsessor, King-Subject, Rich-Poor (Based On Nakhchivan Folklore Texts)

Ayten Ceferova²¹

Özet

Sosyal hiyerarşi, insanların yönetici çevrelere erişimlerine, şöhretlerine, konumlarına ve statülerine, ayrıca diğer yüksek sınıflara ve diğer değerlere bağlı olarak farklı sosyal ve toplumsal ayrıcalık seviyelerine atfedildiği bir sistemdir. Başka bir bakış açısıyla, bu sistem, bazı insanların diğer insanlara kıyasla oldukça farklı konum, koşul, görev, ayrıcalık, etki yeteneği ve söz üstünlüğüne sahip olduğu bir ilişki biçimidir.

Mitolojik düşüncede, çeşitli ayrıcalıklara sahip olan söz konusu imge, baskın bir konumdur. Onun sözlerini dinleyen ve ona göre hareket edenler ve ondan etkilenmeye mahkum olanlar ise ast taraftır. Astların kendileri üzerindeki gücü nasıl algıladıklarını ve bunun gerekliliğini nasıl haklı çıkardıklarını anlamak için, astın, tebaanın, köylünün, folklor metninde yazılı olan yaşamına yönelmek daha mantıklıdır. Temelde, masallar köylünün, tebaanın yaşamını daha açık bir şekilde anlatır. Genel olarak, olay örgüsüne dayalı ve bu nedenle analiz edilmesi zor olan masallar, samimi bir fantastik olay örgüsü, mucizevi yardımcılar, nesnelerin ve inanılmaz durumların varlığıyla karakterize edilen folklor eserleridir. Masaldaki baş kahraman, tebaanın hayatındaki kaostan içinde kendini bulur. Kahramanın zihni, düşüncesi ve diğer faktörler sayesinde hayatı değişebilir: başına kraliyet kuşu konar ve kral olur, ya da en azından kralın veziri veya damadı olursa, kaostan uzaya geçebilir.

Anahtar Kelimeler: yönetici sınıf, kral-tebaa, zengin-fakir, folklor metni, kaos.

Abstract

Social hierarchy is a system in which people are attributed to different levels of social and community privileges depending on their access to ruling circles, fame, position and status, as well as other such high classes and other values. From another perspective, this system is a form of relations in which some people have quite different positions, conditions, duties, privileges, ability to influence, and word superiority when compared to other people.

In mythological thinking, the image in question, which has various privileges, has a dominant position. Those who listen to and act on his words, and those who are doomed to be influenced by him, are the subordinate party. In order to understand how the subordinates perceive power over them and how they justify its necessity, it is more logical to turn to the life of the subordinate himself, the subject, the peasant, inscribed in the folklore text. Basically, fairy tales describe the life of the peasant, the subjects more clearly. In general, fairy tales, which are very plot-based and therefore difficult to analyze, are folklore works characterized by a sincere fantastic plot, the presence of miraculous assistants, objects and incredible situations. The main hero in the fairy tale finds himself in chaos in the life of the subjects. Thanks to the hero's mind, thought and other factors, his life can change: a royal bird lands on his head and he becomes a king, or at least, if he becomes the king's vizier or son-in-law, he can move from chaos to space.

Keywords: ruling class, king-subjects, rich-poor, folklore text, chaos.

²¹ Doç. Dr.; AMEA Nahcivan Bölümü; ceferli_ayten@mail.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9547-3155>

Turkiy xalqlar madaniyati tarixida Xorazm adabiy muhitining o'рни (XIX asr oxiri – XX asr boshi)

The Role of the Khorezm Literary Environment in the Cultural History of the Turkic Peoples (Late 19th – Early 20th Century)

Sohiba Umarova²²

Özet

19. Yüzyılın sonları – 20. yüzyılın başlarındaki Harezmi edebi ortamında Muhammed Rahim Han II – Feruz, adanmışlığın gelişiminde kral olarak komuta etti; şair olmak ve başkalarını yaratıcılığa yönlendirmek. Bu dönemde Devoniyen törenleri devletin siyasi bir gereği haline geldi, Devoniyen törenleri şairler tarafından bestelendi, Devoniyen el yazmaları ve taşlı nüshalar yeniden üretildi. Harezmi'nin edebi ortamında yaklaşık 60 yaratıcı yoğunlaştı ve hepsi Devoniyen emir verdi. Muhammed Rahim Han II-Feruz, klasik edebiyat geleneğine sadık kalan ve Devoniyen geleneğini sürdüren son kral ve şairdir. Kültür ve şiir patronunun propagandası ve talebi nedeniyle Harezmi edebiyat ortamı, tüm Özbek edebiyatının son Adanmışlıklarını korudu.

Seyyid Nasir Thura Sultani, Seyyid sa'dullah Thura Saadi, Seyyid Esad Thura Esad, Seyyid Gazi Thura Gazi şiir yazdı ve Devan emir verdi. "Devoni Sultani", "Devoni Saadi", "Devoni Esad" ın ayrı ayrı ve Devoniyen kompozisyonunda mücellad kitabı şeklinde el yazması nüshaları, kitapta "Devoni Gazi" nin bir mücellad el yazması nüshası ve "Devoni Sultani", "Devoni Saadi", "Devoni Esad" nüshaları, İki veya daha fazla Devandan oluşan "Devoni Gazi", Özgü FA Ebu Rayhon Beruni'nin adını taşıyan Doğu Araştırmaları Enstitüsü "s" nin ana kuruluşunda düzenlenmektedir. 5. özgü FA Ebu Rayhon Beruni adını taşıyan Şark Araştırmaları Enstitüsü'nün ana kuruluşunda düzenlenen "Devani Sultani" nin 7095 tarihli inv. dijital ve "Devoni Saadi" 7092 inv. dijital el yazmaları 1909-1910'da Mullo Boltaniyoz Nadimi tarafından ustaca kopyalandı. Bu kaynaklar, Prens şairlerin şiirlerini neredeyse tamamen yansıtan, kitabın durumunun iyi korunmuş kopyalarıdır.

Anahtar Kelimeler: kültür, sanat, edebiyat, Türk dünyası, Harezmi, Han, Prens şairler, şairler, Devoniyen, el yazması, toşbosma

Abstract

Ulusun dünya halkları tarihindeki manevi ve kültürel yükselişindeki temel faktörlerden biri, edebi ortamların ortaya çıkması sonucu ortaya çıkmaktadır. Edebi ortam, sosyal yaşamda, toplumun ilerici aydınlanmış insanlarının, çoğu durumda yöneticilerin, valilerin ve devlet adamlarının edebiyata karşı olumlu tutumlarından kaynaklanmıştır. Bu anlamda önemli görevlerden biri, değerleri korumaya çalışan böyle bir toplulukta aktif olan bireylerin yaşamını, faaliyetlerini incelemek ve onların bıraktığı edebi mirasın analizini yapmaktır. Zaten edebi ortamlar, Türk halklarının klasik edebiyatını yükseltmeye hizmet eden ana bileşendir. Bu makale, XIX. yüzyılın sonlarında – XX. yüzyılın başlarında Harezmi'de ortaya çıkan edebi ortam ve içinde gelişen klasik devonizm gelenekleri, Hiva Han Muhammed Rahim Han II – Feruz'un devonları oluşturmak için resmi gereklilikleri, devonların yer değiştirmesi gibi yönleri analiz etmektedir. sarayda yaratılan şairlerin devonları, "Feruz" litografisinde özel Süslemeli baskıların basılması olur.

Keywords: culture, art, literature, Turkic world, Khorezm, Khan, Prince poets, poets, Devonian, manuscript, lithographic printing.

²² Prof. Dr.; Alisher Navoi adını Taşkent Devlet Özbek dili ve Edebiyatı Üniversitesi; Özbek dili ve edebiyatı; sohibaumar@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8733-8973>

Qalam va Qalb Birliqi (Behbudiy va tatar ijodkorlari misolida)

Unity of Pen and Heart: The Case of Behbudi and Tatar Literati

Soatova Gulzoda Nurmamat qizi²³

Özet

Maqolada o'zbek va tatar xalqlarining milliy uyg'onish davridagi adabiy aloqalari haqida so'z boradi. Adabiy aloqalar rivojida muhim o'rin egallagan Behbudiyning tatar ijodkorlari bilan ijodiy aloqasi tahlil etiladi hamda Behbudiy, Ismoil Gaspirali, Zaki Validiy va o'zbek-tatar xalqlarining sayohatnoma asarlari ustida fikr bildiriladi. Shuningdek, maqolada Behbudiy ijodini o'rgangan olimlar sanab o'tiladi. Behbudiyning ilm-ma'rifat bilan bog'liq g'oyalarini xalqqa tarqatish uchun bir "minbar" lozim edi. Gazeta yoki jurnal ta'sis etish borasida u ko'p o'yalar edi. Uning bu nazariyasi va "Tarjimon" ta'siri sababli 1913-yilda "Samarqand" gazetasi va xuddi shu yili "Oyna" jurnali ta'sis etilganligi haqidagi fikrlar o'z aksini topadi. Ijodkor ijodiy merosining gultoji bo'lmish "Padarkush" asarining sahnalashtirilishida o'zbek-tatar ijodkorlarining say harakatlari haqidagi ma'lumotlar keltiriladi.

Shunidek, Behbudiy 1906-yilda Qozon, Ufa, Nijniy Novgorodda bo'lishi, bu xizmat safarida 1906-yilning 23-avgustida Nijniy Novgorodda Rusiya musulmonlarining turmush va madaniyati muammolariga bag'ishlangan qurultoyda turkistonlilar guruhini boshqarishi va katta nutq so'zlashi aytiladi. 1914-yilda Behbudiy yana Istanbul, Qrim, Kavkaz kabi shaharlarga boradi. Bu sayohatlar Behbudiy bilan Gaspirinskiyning yanada yaqinlashtiradi.

Tatar yozma adabiyotining namunalari ichida "Sayohatnomalar" tipidagi asarlar ko'p uchraydi. Ular aksari nasriy bo'lib, uchta Turkistonga qilingan sayohati xotiralaridir. Ular Ismoil otaning "Ikki Hojining rihlatnomalari", Z.Bigiyeving "Movarounnahr sayohati", Q.Bekqulovning "Turkiston" asaridir. To'rtinchi sayohatnoma esa Behbudiyning "Qasdi safar" asaridir. XX asr boshi o'zbek adabiyotida safarlar taassurotlarini birinchilardan bo'lib nasrda bitgan adib Mahmudxo'ja Behbudiydir. Faqat bu sayohatnoma asar Turkistonda yaratildi.

Kalit so'zlar: o'zbek, tatar, adabiy aloqalar, Behbudiy, nasriy sayohatnoma.

Abstract:

The article discusses the literary ties between the Uzbek and Tatar peoples during their national revival period. It analyzes the creative relationship between Behbudi and Tatar authors, which played a significant role in the development of these literary connections, and offers insights into the travelogues of Behbudi, Ismoil Gaspirali, Zaki Validiy, and the Uzbek-Tatar peoples. The article also lists the scholars who have studied Behbudi's work. A "platform" was needed to disseminate Behbudi's ideas on science and enlightenment to the public. He gave much thought to establishing a newspaper or magazine. The text reflects the view that, as a result of his theory and the influence of "Tarjimon", the newspaper "Samarqand" and the magazine "Oyna" were founded in 1913. Information is also provided about the joint efforts of Uzbek and Tatar artists in staging "Padarkush" (The Patricide), the crowning achievement of the author's creative legacy.

Furthermore, it is mentioned that Behbudi visited Kazan, Ufa, and Nizhny Novgorod in 1906. During this trip, on August 23, 1906, he led the Turkestani delegation at a congress in Nizhny Novgorod dedicated to the life and cultural issues of Russia's Muslims, where he delivered a major speech. In 1914, Behbudi again traveled to cities such as Istanbul, Crimea, and the Caucasus. These journeys brought Behbudi and Gaspirali even closer.

Among the works of Tatar written literature, travelogues are common. They are mostly in prose, and three of them are memoirs of journeys to Turkestan. These are Ismoil ota's "Rihlatnoma of Two Hajis", Z.Bigiye's "Journey to Movarounnahr", and Q.Bekqulov's "Turkiston". The fourth travelogue is Behbudi's "Qasdi Safar" (Intention to Travel). Mahmudkhoja Behbudi was one of the first writers in early 20th-century Uzbek literature to document his travel impressions in prose. This particular travelogue, however, was created in Turkestan.

Keywords: Uzbek, Tatar, literary relations, Behbudi, prose travelogue.

²³ Doç. Dr.; Alisher Navoiy nomli o'zbek tili va adabiyoti universiteti; soatovagulzoda001@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2064-8088>

Til o'rganish va til o'zlashtirishning lingvodidaktik talqini

A Linguodidactic Interpretation of Language Learning and Language Acquisition

Mavlonova Klaraxon Maxmutovna²⁴

Annotatsiya

Ushbu maqolada lingvodidaktikaning eng dolzarb masalalaridan biri – til ta'limi jarayonida “til o'zlashtirish” va “til o'rganish” tushunchalarining mohiyati, ularning o'zaro farqlari hamda lingvodidaktik ahamiyati qiyosiy jihatdan tahlil qilingan. Ona tili ta'limida ushbu ikki termin ko'pincha sinonim sifatida qo'llansa-da, aslida ular tubdan farq qiluvchi psixolingvistik jarayonlarni ifodalashi ilmiy jihatdan asoslab bergan. Maqolada antik davr va qadimgi Hindiston falsafasidan boshlab, bugungi kun tilshunosligigacha bo'lgan tarixiy-nazariy qarashlar ko'rib chiqilgan. Xususan, til egallash mexanizmlarini tushuntiruvchi fundamental yondashuvlar – bixevioristik, nativistik va kognitiv nazariyalar atroflicha yoritilgan. Harvard universiteti professori Rojer Braunning uzoq muddatli empirik kuzatuvlariga tayanilib, bolalar nutqida mazmunning shakldan ustunligi hamda grammatik savodxonlikning ichki lisoniy dastur asosida rivojlanishi kabi muhim qonuniyatlar ochib berilgan. Shuningdek, maqolada til egallash jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi tashqi (ta'limiy muhit, didaktik vositalar) va ichki (motivatsiya, kognitiv uslublar) omillar tasniflangan. Zamonaviy ta'lim tizimida kognitiv yuklama muammosi va tabiiy tartib qonuniyatining o'zaro mutanosibligi masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Ona tili darslarini an'anaviy qoida yodlatish metodikasidan voz kechib, real muloqot muhitini yaratishga asoslangan zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvga transformatsiya qilish bo'yicha muhim tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: tabiiy muhit, sun'iy muhit, tilni o'zlashtirish, tilni o'rganish, bixevioristik nazariya, nativistik nazariya, kognitiv nazariya, til o'zlashtirish qonuniyatlari: shakl va mazmun, til va nutq, nazariya va amaliyot.

Abstract

This article provides a comparative analysis of the essence, differences, and linguodidactic significance of the concepts of “language acquisition” and “language learning” within the language education process, which stands as one of the most pressing issues in linguodidactics. The author scientifically substantiates that although these two terms are frequently used interchangeably as synonyms in mother tongue education, they actually represent fundamentally distinct psycholinguistic processes. The paper reviews historical and theoretical perspectives ranging from ancient Greek and Indian philosophy to contemporary linguistics. In particular, the fundamental approaches explaining language acquisition mechanisms – namely behaviorist, nativist, and cognitive theories – are comprehensively elucidated.

Drawing upon the long-term empirical observations of Harvard University Professor Roger Brown, the study highlights crucial patterns such as the supremacy of content over form in children's speech and the development of grammatical literacy based on an internal linguistic program. Furthermore, the article classifies the external (educational environment, didactic tools) and internal (motivation, cognitive styles) factors that influence the process of language attainment. Special attention is dedicated to the mutual balance between the issue of cognitive load and the law of natural order in the modern educational system.

In the concluding part of the article, essential recommendations are provided on transforming mother tongue classes from the traditional methodology of rote-learning rules into a modern competence-based approach grounded in creating a natural communication environment.

Keywords: natural environment, artificial environment, language acquisition, language learning, behaviorist theory, nativist theory, cognitive theory, principles of language acquisition: form and meaning, language and speech, theory and practice.

²⁴ Prof. Dr.; Alisher Navoi adini Toshkent Davlat O'zbek dili va Edebiyati Universiteti; O'zbek dili va edebiyati; klaramavlonova78@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4954-9996>

Anadolu ve Balkanların Manevi Mimarları: Türk Sufileri
Turkish Sufis: The Spiritual Architects of Anatolia and the Balkans

Ufuk Aksu²⁵

Mustafa Şeref Aydın²⁶

Özet

Bu çalışma, Anadolu ve Balkanlarda Türk- İslam kültürünün oluşması, benimsenmesi ve kalıcı hale gelmesinde Türk sûfilerinin üstlendikleri manevi rehberlik rolünü ele almaktadır. Bu coğrafyalarda Türk- İslam kültürünün yaşatılmasında Türk sûfilerinin irşad faaliyetleri, ahlak merkezli yaklaşımları ve kurdukları tekkeler önemli rol oynamıştır. Özellikle Horasan'dan Anadolu'ya gelen dervişler, Anadolu'nun Türkleşmesinde etki sahibi olmuşlardır. Türk sûfilere, İslam'ın temel ilkelerini sevgi, hoşgörü, güzel ahlak ve örnek yaşantılarıyla insanlara ulaştırarak toplumların manevi dönüşümüne katkı sağlamışlardır.

Çalışmada, Anadolu ve Balkanlarda faaliyet gösteren Hacı Bektaş Veli, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî , Yunus Emre, Sarı Saltuk, Seyyid Ali Sultan ve Otman Baba gibi önde gelen Türk sûfilerin faaliyetleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra Anadolu'da sûfilerin kurdukları Ahî teşkilatı gibi yapıların dürüstlük, dayanışma ve meslek ahlakına yaptığı katkılar değerlendirilmiştir. Yine ayrıca Türk tasavvufunun dinî, sosyal ve kültürel fonksiyonları değerlendirilmiş; tasavvufun Türk halklarının ortak manevi değerlerinin oluşumuna katkıları ortaya konulmuştur.

Araştırmada literatür taraması ve doküman analizi yöntemi esas alınmış; klasik tasavvuf kaynakları ile konuya ilişkin güncel akademik çalışmalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Böylece Türk sûfilerinin Anadolu ve Balkanların İslamlaşması, söz konusu coğrafyalardaki manevi, sosyal ve kültürel etkileri bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda, Türk sûfilerinin yalnızca bu coğrafyalarda İslam'ın yayılmasında değil, aynı zamanda ortak manevi kimlik ve kültürel bütünleşmenin oluşumunda da önemli roller üstlendikleri tespit edilmiştir. Bu yönüyle sûfiler, söz konusu coğrafyaların manevi mimarları olarak değerlendirilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Türk Sufileri, Türk Kültürü, Anadolu, İslamlaşma

Abstract

This study examines the role of spiritual guidance played by Turkish Sufis in the formation, adoption, and entrenchment of Turco-Islamic culture in Anatolia and the Balkans. The spiritual guidance activities (*irşad*) of Turkish Sufis, their ethics-centered approaches, and the *tekkes* (dervish lodges) they established played a significant role in sustaining Turco-Islamic culture in these regions. In particular, dervishes arriving in Anatolia from Khorasan were instrumental in the Turkification of the region. By conveying the fundamental principles of Islam to the people through love, tolerance, virtuous conduct, and exemplary lifestyles, Turkish Sufis contributed to the spiritual transformation of these societies.

The study analyzes the activities of prominent Turkish Sufis who were active in Anatolia and the Balkans, such as Hacı Bektaş Veli, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yunus Emre, Sarı Saltuk, Seyyid Ali Sultan, and Otman Baba. Furthermore, it evaluates the contributions made by structures established by Sufis in Anatolia—such as the 'Ahi' organization—to honesty, solidarity, and professional ethics. The religious, social, and cultural functions of Turkish Sufism are also assessed, highlighting Sufism's contribution to the formation of shared spiritual values among Turkic peoples.

The research employs literature review and document analysis methods, comparatively evaluating classical Sufi sources alongside contemporary academic studies. Thus, the study provides a holistic analysis of the role of Turkish Sufis in the Islamization of Anatolia and the Balkans, as well as their spiritual, social, and cultural impact on these regions. The research has determined that Turkish Sufis played significant roles not only in the spread of Islam across these regions but also in the formation of a shared spiritual identity and cultural integration. In this respect, the Sufis have been regarded as the spiritual architects of the regions in question.

Keywords:

²⁵ Yüksek Lisans Öğrencisi; Sinop Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam bilimleri Anabilim Dalı, Email: uf.sinop_57@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1373-1407>

²⁶ Dr. öğretim üyesi; Kayseri Üniversitesi, Develi İlahiyat Fakültesi, Email: mustafaserefaydin@kayseri.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8899-477X>

Türk Halk Müziğinde At Metaforu
The Symbolism of the Horse in Turkish Folk Music

Nuh Fikri Soysal²⁷

Burak Öztürk²⁸

Özet

Bu çalışma, Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan at motifinin halk müziğindeki sembolik izdüşümlerini sosyolojik ve kültürel bir perspektifle ele almaktadır. Türklerin tarihsel süreçte konargöçer yaşam tarzıyla kurduğu derin bağ, at figürünü yalnızca binek olarak değil, sadakat, özgürlük, güç ve aidiyet gibi kavramların somutlaştığı merkezi bir arketip hâline getirmiştir. Dîvânı Lugâtî't-Türk'te "Türk'ün kanadı" olarak nitelendirilen at, sözlü kültür geleneğinin en güçlü metaforlarından biri olarak türkülerde geniş yer bulmaktadır. Özellikle "kır at", "doru" ve "yağız" gibi tanımlamalarla beslenen bu imgeler, bireyin duygusal deneyimlerini, toplumsal statüsünü ve yaşam mücadelesini ifade eden sembolik bir dil inşa etmektedir. Araştırmada, TRT Türk Halk Müziği repertuarında "at" anahtar kelimesiyle belirlenen türkülerden en meşhur olanları arasından seçilenler, nitel desende, içerik analizi yöntemiyle incelenerek sosyolojik bir zemine oturtulmuştur. Türkülerin yalnızca estetik bir ifade biçimi değil, aynı zamanda kültürel belleğin, değer yargılarının ve sosyal normların aktarıldığı bir sosyolojik belge olduğu temel kabulünden hareket edilmiştir. Çalışma, atın türkülerdeki sembolik işlevlerini geçiş ritüelleri, kahramanlık ve aidiyet temaları üzerinden çözümlemeyi; böylece Türk halk kültüründeki derin anlam katmanlarını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak bu araştırma, at imgesi üzerinden kurulan metaforik dilin, Türk toplumunun duygu dünyası ve tarihsel hafızasıyla kurduğu ilişkiyi ortaya koyarak halk bilimi ve müzik sosyolojisi literatürüne özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, At Metaforu, Sözlü Kültür, Sosyolojik Analiz, Sembolizm, Halk Bilimi, Kültürel Bellek

Abstract

This study examines the symbolic projections of the horse motif—an inseparable part of Turkish culture—in folk music from a sociological and cultural perspective. The deep connection that Turks established with the nomadic lifestyle throughout history has transformed the horse figure not merely into a mount, but into a central archetype embodying concepts such as loyalty, freedom, power, and belonging. Characterized as "the wing of the Turk" in Dîwân Lughât al-Turk, the horse occupies a vast place in folk songs (türkü) as one of the most powerful metaphors of the oral cultural tradition. Nourished particularly by descriptions such as "grey horse" (kır at), "bay" (doru), and "dark bay/black" (yağız), these imagery elements construct a symbolic language that expresses the individual's emotional experiences, social status, and struggle for life.

In this research, the most renowned songs selected from those identified with the keyword "horse" (at) in the TRT Turkish Folk Music repertoire were analyzed within a qualitative design using the content analysis method and grounded on a sociological basis. The study proceeds from the fundamental premise that folk songs are not merely forms of aesthetic expression, but also sociological documents through which cultural memory, value judgments, and social norms are transmitted. This study aims to analyze the symbolic functions of the horse in folk songs through the themes of rites of passage, heroism, and belonging, thereby making the deep layers of meaning in Turkish folk culture visible. Consequently, by revealing the relationship that the metaphorical language established through the horse image maintains with the emotional world and historical memory of Turkish society, this research aims to provide an original contribution to the literature of folklore and the sociology of music.

Keywords:

²⁷ Prof. Dr.; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Bölümü; nuhfikrisoysal@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3807-0154>

²⁸ Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Latin Harfli Kırgızca Bir Metin: Bizdin Yasli
A Kyrgyz Text in Latin Script (Bizdin Yasli)

Ali Çelik²⁹

Özet

Yaklaşık son yüz yıl içinde sırasıyla Arap (1924-1928), Latin (1928-1940) ve Kiril (1940'tan günümüze) alfabelerini kullanan Kırgızlar, alfabeyle paralel olarak yazım ve imla kurallarında değişikliklere de gitmişlerdir. Bu değişiklikler, az da olsa farklı dil unsurlarına sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, Zinaida Aleksandrova tarafından “Naşi Yasli” adıyla Rusça kaleme alınan eserin Kırgızcaya yapılan tercümesi incelenmiştir. Tercüme 1936 yılında Kubanıçbek Malikov tarafından “Bizdin Yasli” adıyla yapılmıştır.

Çalışmanın amacı hem eserin tanıtımını yapmak hem de dönemin Kırgız yazı diline ait kimi imla ve gramer özelliklerini günümüz Kırgızcasıyla karşılaştırmaktır.

K. Malikov'un Kırgızca tercümesi incelendiğinde günümüz Kırgızcasına göre tespit edilen farklılıklar, karşılaştırmalı tablolar hâlinde sunulmuştur. İnceleme yalnızca dil ve gramer özellikleriyle sınırlandırılmış, eserin edebî yönü değerlendirme kapsamı dışında bırakılmıştır.

İnceleme sonucunda özellikle ünlü ve ünsüzlerin yazımı, kelime yazımı, birleşik kelimelerin kullanımı ve bazı kelime tercihlerinde günümüz Kırgızcasına göre küçük farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklar Kırgızcanın genelini temsil etmese de, ele alınan eserin 1936 yılına ait yazı diline ait fikirler verebilmektedir.

1936 yılında tercümesi yapılan eserin üzerinden 90 yıl geçmiş ve kimi değişikliklerin günümüze göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi, yazım ve gramer değişimlerinin izlenmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kubanıçbek Malikov, Bizdin Yasli, Kırgızca, tercüme, alfabe.

Abstract

Over approximately the last century, the Kyrgyz people have used three different writing systems in succession: Arabic (1924–1928), Latin (1928–1940) and Cyrillic alphabets (1940–present). Alongside these alphabet reforms, various changes were also introduced to spelling and orthographic conventions. These changes reflect the emergence of certain linguistic features and variations in the written language over time.

This study examines the Kyrgyz translation of “Nashi Yasli”, originally written in Russian by Zinaida Aleksandrova. The work was translated into Kyrgyz by Kubanıçbek Malikov in 1936 under the title “Bizdin Yasli”.

The aim of this study is both to introduce the work and to compare certain orthographic and grammatical features of the Kyrgyz written language of the period with those of contemporary Kyrgyz.

Malikov's Kyrgyz translation was analyzed, and the differences identified in comparison with modern Kyrgyz are presented in comparative tables. The scope of the study is limited to linguistic and grammatical features, while the literary aspects of the work are excluded from the analysis.

The findings reveal minor differences from contemporary Kyrgyz language, particularly in the spelling of vowels and consonants, word spelling, the use of compound words and certain lexical choices. Although these differences cannot be regarded as representative of the Kyrgyz language as a whole, they provide valuable insights into the characteristics of the Kyrgyz written language as reflected in a text published in 1936.

Since nearly ninety years have passed since the translation was completed, examining the work in comparison with present-day Kyrgyz language contributes to tracing the historical development of orthographic and grammatical changes in the Kyrgyz written language.

²⁹ Öğr. Gör. Dr.; Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi; ali.celik@manas.edu.kg; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4963-1423>

Gazali'den Reyhani'ye İnsanın Sınırlı Varlık Alanı: Türk Halk Müziği Örnekleri
From Ghazali to Reyhani, the Limited Sphere of Human Existence: Case Studies on Turkish Folk Music

Nuh Fikri Soysal³⁰

Ali Orhan Dönmez³¹

Özet

Türk halk irfanında merkezi bir metafor olan “yalan dünya” kavramı, maddi gerçekliğin geçiciliğini ve insan varoluşunun ontolojik sınırlarını yansıtan felsefi bir derinliğe sahiptir. Bu felsefi kökenler, İslam düşünce geleneğinde İbnü'l-Arabî'nin “hayâl-i mutlak” ve Gazzâlî'nin dünyayı bir “konak” veya “pazaryeri” olarak kodlayan mistik/ontolojik yaklaşımlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu çalışma, klasik tasavvufi düşüncedeki metafiziksel dünya algısının, Türk halk şiiri ve müzik geleneğindeki izlerini ve varoluşsal yansımalarını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, edebî ve müzikal metinleri heterojen birer varlık yapısı olarak ele alan modern ontolojik analiz yöntemi benimsenmiştir. Araştırmanın örneklemi; Âşık Reyhani'nin “Kara Yer” ve Muzaffer Sarısözen'in Zaralı Halil'den derlediği “Tersine mi” uzun havaları, Ali Ekber Çiçek tarafından derlenen “Gafil Gezme Şaşkın” nefesi ve Âşık Ali Metin'den alınan “Ömür Bahçasının Gülü Solmadan” gibi insanın sonluluğunu ve dünyanın faniliğini temel alan seçki eserler oluşturmaktadır. İnceleme kapsamında söz konusu eserler; ses, biçim, içerik, karakter ve alinyazısı (kader) olmak üzere beş temel varlık katmanı üzerinden sistematik bir analize tabi tutulmuştur. Metinlerin “ön yapı” ve “arka yapı” katmanları çözümlenerek, görünürdeki estetik imgelerin ardında yatan ontik anlam dünyası ve varoluşsal kaygılar somutlaştırılmıştır. Sonuç olarak çalışma, halk şiiri ve türkülerin yalnızca estetik birer rekreasyon ürünü olmadığını; aksine insanın dünyadaki sonlu konumunu, “gaflet” ve “ölüm” kavramları ekseninde temellendiren derin bir felsefi zemin sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Reyhani, Gazzali, Ontolojik Analiz, Varlık Katmanları, Türk Halk Müziği, Yalan Dünya, Varoluşçuluk.

Abstract

The concept of the "transitory world" (yalan dünya), a central metaphor in Turkish folk lore, possesses a philosophical depth reflecting the ephemerality of material reality and the ontological limitations of human existence. These philosophical roots are directly linked to the mystical and ontological approaches in the Islamic intellectual tradition, notably Ibn al-Arabî's concept of "absolute illusion" (hayâl-i mutlak) and al-Ghazali's depiction of the world as a "temporary lodging" (konak) or "marketplace" (pazaryeri). This study aims to uncover the traces and existential reflections of this metaphysical perception of the world within the traditions of Turkish folk poetry and music. To achieve this objective, the study adopts the contemporary method of ontological analysis, which treats literary and musical texts as heterogeneous structures of existence. The research sample consists of selected works centered on human finitude and worldly ephemerality, including Âşık Reyhani's long air (uzun hava) "Kara Yer," the long air "Tersine mi" compiled by Muzaffer Sarısözen from Zaralı Halil, the piece (nefes) "Gafil Gezme Şaşkın" compiled by Ali Ekber Çiçek, and the folk song "Ömür Bahçasının Gülü Solmadan" sourced from Âşık Ali Metin. Within the scope of this inquiry, these works are systematically analyzed across five fundamental strata of existence: sound, form, content, character, and destiny (kader). By decoding the "foreground" (ön yapı) and "background" (arka yapı) structures of the texts, the study materializes the ontic meaning and existential anxieties underlying the apparent aesthetic metaphors. Consequently, this study demonstrates that folk poetry and songs are not merely products of aesthetic recreation; rather, they offer a profound philosophical foundation that grounds the finite position of human beings in the world around the axes of "heedlessness" (gaflet) and "death."

³⁰ Prof. Dr.; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuarı Türk Müziği Bölümü; nuhfikrisoysal@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3807-0154>

³¹ Doç. Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Devlet Konservatuarı; aliorhan1976@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2721-7747>

Mantiqiy fikrlashda o'qituvchining o'rni
The role of the teacher in logical thinking

Tuychiyeva Maxfuza Umarmukulovna³²

Özet

O'quvchida mantiqiy fikrlashning rivojlanishi o'qituvchining salohiyati bilan bog'liq bo'ladi. O'z ma'nosidagi mantiqiy fikrlashga yo'naltirish bilan birga o'quvchini toliqtirib qo'ymaydigan, bosim bilan bezdirmaydigan, zarurini berishni biladigan, izlanishga o'rgatadigan (baliqni emas, qarmoqda tutishni o'rgatadigan) o'qituvchi darslarini mantiqan loyihalashtiradi. U. o'quv materialini qanday berishni, ortiqcha axborotlardan tiyishni, o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olishni biladi. O'qituvchi o'zining pedagogik salohiyatini, o'quv jarayonining samaradorligini ta'minlash uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan metodologik, psixologik-pedagogik va tashkiliy-uslubiy xususiyatga ega moddiy va nomoddiy manbalar va vositalarni o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirishi bilan asosiy vazifalardan birini bajaradi. O'qituvchi kasbining ahamiyati haqida doimo gapirilgan. Bu kasbning mashaqqatli bilangina bog'liq emas, balki har bir bola kelajagiga daxldor bo'lgani uchun hamdir. Zamonaviy, jahon talabiga javob beradigan o'quv binosi, kerakli o'quv materiallari malakali mutaxassis bilangina sifatli ta'lim vositasiga aylanadi. Ta'limdagi sifatni faqat o'qituvchi gardaniga yuklab qo'yish kamida insofsizlik bo'lar edi. Jamiyatda korrupsiyaning ildiz otishi, yaxshi ish topishda, karyera qilishda inson salohiyatining o'rni asosiy emasligini ko'rib, bilib turgan jamiyat a'zolarida o'z o'zidan, ilm olishga ishtiyoq so'nadi, bu bilan birga o'qituvchi mavqeyini yuqori ko'rmaslik sodir bo'ladi. Bu kasbga nisbatan hurmat, yoshlar o'rtasida qiziqish so'nadi. Tirishqoq, bilimli yoshlar rejalarining eng oxirida, boshqa rejalar o'xshamay qolgandagina o'qituvchilikni tanlaydilar.

O'qituvchining, umuman barcha kasblarning mavqeyi yuqori bo'lishi asosan moddiy jihatlar bilan ham bog'liqdir. Stabil ish topish oson bo'lmagan hududlarda o'qituvchilarning salohiyati katta shaharlarga qaraganda yuqoriroq bo'lishi seziladi. Chunki bu yaxshi o'qiganlar mutaxassis sifatida maktabga qaytib kelishlari bilan bog'liq.

Ta'lim sifati o'qituvchiga bog'liq ekan, avvalo yaxshi bilim olgan yoshlarni bu kasbni tanlashlariga zamin yaratish kerak. Poydevori mustahkam bo'lmagan uy ko'p xizmat qilmaydi. Demak to'lim sifati uchun avvalo o'qituvchi mavqeyini oshirish lozim. Bu esa yuqorida aytilganidek jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy-iqtisodiy vaziyatga bog'liq.

Anahtar Kelimeler: Badiiy matn, mantiq, fikrlash, o'quvchi, adabiyot,

Abstract

The development of students' logical thinking is closely related to the teacher's professional competence. Alongside guiding students toward logical thinking in its true sense, an effective teacher knows how to provide the necessary knowledge without exhausting students, discouraging them through excessive pressure, or overwhelming them with unnecessary information. Such a teacher encourages students to search, explore, and learn independently in other words, teaches them not merely to "catch the fish," but to "fish with a hook." The teacher logically designs lessons, knowing how to present learning materials effectively, avoid unnecessary information, and take into account the individual characteristics of each student. By directing their pedagogical competence, as well as material and non-material resources and tools of a methodological, psychological-pedagogical, and organizational-methodological nature that can be used to ensure the effectiveness of the educational process, toward the development of students' thinking abilities, teachers fulfill one of their primary responsibilities. The importance of the teaching profession has always been emphasized. This is not only because the profession is demanding and challenging, but also because it directly affects the future of every child. A modern educational institution that meets international standards and the necessary teaching materials can become effective instruments of quality education only when supported by qualified professionals. It would be, at the very least, unfair to place the entire responsibility for the quality of education solely on teachers. When members of society witness and recognize that corruption has become deeply rooted and that individual merit and competence do not play the primary role in finding a good job or building a career, their motivation to pursue education naturally declines. At the same time, this leads to a diminished perception of the social status of teachers. Respect for the teaching profession decreases, as does young people's interest in pursuing it. As a result, diligent and knowledgeable young people tend to choose teaching only when their other career plans do not work out, placing the profession at the very end of their list of options.

³² Doç. Dr.; Alisher Navoiy nomli o'zbek tili va adabiyoti universiteti. (O'zbekiston); mahfuzatuychiyeva3@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8965-2325>

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

The status of teachers, as well as that of other professions in general, is also largely associated with material conditions. In regions where finding stable employment is difficult, teachers' professional competence may be noticeably higher than in large cities. This is partly because well-educated individuals return to their local schools as qualified specialists.

If the quality of education depends on teachers, it is first necessary to create conditions that encourage well-educated young people to choose teaching as a profession. A house built without a strong foundation will not last long. Therefore, improving the quality of education requires, first and foremost, raising the status of teachers. As noted above, this, in turn, depends on the broader social, political, and economic conditions within society.

Keywords: Literary text, logic, thinking, student, literature

İlahi ve Varoluşsal Arasında: Sezai Karakoç ve Ramiz Rövsen Şiirinde Metafizik Söylem
Between the Divine and the Existential: Metaphysical Discourse in the Poetry of Sezai Karakoç and Ramiz Rövsen

Gizem Kunduracı³³

Özet

Ramiz Rövsen, çağdaş Azerbaycan şiirinde bireyin duygu ve deneyimlerini, yaşam-ölüm, yalnızlık, özlem gibi olgulara yönelik tutumunu, modernist, varoluşçu ve belirli ölçüde gerçeküstücü söyleme içkin öğeler ekseninde işlemektedir. Bu şiirlerde kadir-i mutlak, arz-ı hâl, yakarış ve duaların yöneltildiği bir makam durumundadır. Modern birey ekseninde geliştirilen varoluşçu ve gerçeküstücü öğelere eşlik eden tutum, modernist şiirde İslam mistisizmi, Allah inancı konularını tematik, imgesel ve poetik bağlamda inşa eden Sezai Karakoç şiiri ile belirli yönleriyle örtüşmektedir. İnsanın evrende olmayı anlamlandırma çabası, Sezai Karakoç ve Ramiz Rövsen şiirlerinde diriliş ve varoluş eksenli bir metafizik arayışı meydana getirmektedir. Dua ve yakarış, bu şiirlerde kurtuluşa ve dirilişe yönelen şiirsel öznenin ontolojik perspektifini söyleme dönüştürmektedir. Tematik bağlamının yanı sıra, Ramiz Rövsen şiiri, modernist ve yer yer gerçeküstücü yönelimleriyle, modern Türk şiirinde birer merhaleyi teşkil eden, ortaya çıktıkları dönemlerden itibaren geniş tezahür olanakları elde etmiş olan Garip ve İkinci Yeni poetikalarıyla da kimi yönleriyle örtüşmektedir. Geleneksel yazınla Batı yazını; sanatların şiire entegrasyonu ile modern yazın ve düşün akımlarının şiirde temsili bakımından dikkat çeken ekoller, çağdaş Azerbaycan yazını için de perspektif oluşturmaktadır.

İnceleme, genel hatlarıyla modernizm, varoluşçuluk, gerçeküstücülük gibi yazın ve düşün akımları ekseninde Türkiye sahasında teşekkül eden modern şiir ekollerinin Ramiz Rövsen şiiri ile mukayesesini içermekle birlikte, kadir-i mutlak ve ilahi tefekkürleri ekseninde Sezai Karakoç şiiriyle belirli ölçüde sınırlandırılmıştır. Böylece çağdaş Azerbaycan şiirinin bir temsilcisi olarak Ramiz Rövsen poetikasında Türkiye sahası çağdaş yazını temelinde kültürel, düşünsel ve estetik entegrasyon olanaklarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ramiz Rövsen, Sezai Karakoç, varoluş, metafizik, poetika.

Abstract

Ramiz Rövsen (b. 1946) explores the individual's emotions and experiences in contemporary Azerbaijani poetry -as well as their attitudes toward concepts such as life and death, loneliness, and longing -through elements inherent in modernist, existentialist, and to a certain extent, surrealist discourse. In these poems, the Almighty is portrayed as the recipient of supplications, pleas, and prayers. The attitude that accompanies the existentialist and surrealist elements developed around the modern individual overlaps in certain respects with the poetry of Sezai Karakoç (1933-2021), which constructs the themes of Islamic mysticism and belief in Allah within a thematic, imagery-based, and poetic context in modernist poetry. Humanity's effort to make sense of its existence in the universe gives rise to a metaphysical quest centered on resurrection and existence in the poetry of Sezai Karakoç and Ramiz Rövsen. Prayer and supplication transform the ontological perspective of the poetic subject -which is oriented toward salvation and resurrection- into expression in these poems. In addition to its thematic context, Ramiz Rövsen's poetry, with its modernist and, at times, surrealist tendencies, overlaps in certain respects with the Garip and İkinci Yeni poetic movements which represent milestones in modern Turkish poetry and have enjoyed broad scope for expression since their emergence. Schools that stand out for their integration of the arts into poetry and their representation of modern literary and intellectual movements, as well as for their comparison of traditional and Western literature, also provide a perspective for contemporary Azerbaijani literature. While this study broadly examines the comparison of modern poetry schools that emerged in Turkey, centered on literary and philosophical movements such as modernism, existentialism, and surrealism, with the poetry of Ramiz Rövsen, it is, to a certain extent, limited to the poetry of Sezai Karakoç, which focuses on the concepts of absolute power and divine contemplation. Thus, the aim is to highlight the possibilities for cultural, intellectual, and aesthetic integration within the framework of contemporary Turkish literature through the poetics of Ramiz Rövsen, a representative of contemporary Azerbaijani poetry.

Keywords: Ramiz Rövsen, Sezai Karakoç, existence, metaphysics, poetics.

³³ Öğr. Gör. Dr.; Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü; gzkunduraci@ogu.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8448-9322>

Menâkıbnâmeler Işığında Anadolu Beyliklerinde Manevi Entegrasyonun İzleri

Traces of Spiritual Integration in the Anatolian Beyliks in the Light of Manâqibnâmas

Tunay Karakök³⁴

Özet

XIII. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'da siyasî parçalanmaya yol açan beylikler dönemi, aynı zamanda yoğun bir kültürel ve dinî hareketliliğe de sahne olmuştur. 1243 Köseadağ yenilgisi sonrası ortaya çıkan beylikler, siyasî rekabet içinde olsalar da Haçlı tehlikesi ve Moğol baskısı karşısında ortak bir kader bilinci geliştirmişlerdir. Bu dönemde yazılan menâkıbnâmeler, velî kabul edilen sûfî şeyhlerin hayatlarını ve kerametlerini anlatan metinler olarak sadece edebî bir tür değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi sağlayan manevi haritalar işlevi görmüştür. Bu bildiride, Anadolu beylikleri coğrafyasında üretilen menâkıbnâmelerdeki ortak motifler, kahramanlık anlatıları ve "gazi-velî" tipolojisi üzerinden, siyasî olarak bölünmüş bir yapıda kültürel ve manevî entegrasyonun nasıl mümkün kılındığı tartışılacaktır. Menâkıbnâmeler, farklı beyliklerde yaşayan Türkmen aşiretlerine ortak bir kahramanlık ideali sunmuş, Battal Gazi ve Dânişmend Gazi gibi şahsiyetler etrafında şekillenen ortak fetih anlatıları ve keramet motifleriyle siyasî sınırları aşan bir değerler sistemi inşa etmiştir. Bu metinler, beyliklerin meşruiyet arayışında da belirleyici rol oynamış; Karamanoğulları örneğinde olduğu gibi, siyasî iktidarlar menâkıbnâmeleri kendi hâkimiyetlerini meşrulaştırmak için kullanmışlardır. Menâkıbnâmelerin, Türkmen aşiretleri arasında ortak bir lisan, değerler sistemi ve meşruiyet zemini oluşturarak, Osmanlı sonrası dönemde de etkisini sürdürecektir. Bu bağlamda, menâkıbnâmeler, Türk halklarının manevi entegrasyonunun en önemli kültürel kanallarından biri olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Menâkıbnâmeler, Anadolu Beylikleri, Manevi Entegrasyonu, Gazi-Velî Tipolojisi, Cihad-Gaza

Abstract

The period of the Anatolian beyliks, which emerged in the late thirteenth century following the political fragmentation of Anatolia, witnessed not only political disunity but also intense cultural and religious mobility. The manâqibnâmas (hagiographies) written during this period, which narrate the lives and extraordinary deeds (karāmât) of Sufi saints, functioned not merely as literary works but as spiritual maps that facilitated social cohesion and integration. This paper examines the role of manâqibnâmas in constructing a shared cultural and spiritual identity among the Turkmen tribes, despite the political disunity of the beyliks. Focusing on the ghāzî-walî typology—the synthesis of the warrior (ghāzî) and the saint (walî)—the study argues that these texts served as a crucial instrument of spiritual integration. The common heroic narratives, miracle motifs, and ethical codes found in these hagiographies provided a unifying value system that transcended political boundaries. Moreover, the beyliks utilized these narratives to legitimize their rule by claiming divine favor and support, thereby consolidating the loyalty of diverse Turkmen groups. This paper contends that the manâqibnâmas functioned as a form of social capital, constructing a spiritual common ground that would later influence the Ottoman period. In this context, they are evaluated as one of the most significant cultural channels of spiritual integration among Turkish peoples in medieval Anatolia.

Key words: Manâqibnâmas, Anatolian Beyliks, Spiritual Integration, Ghāzî-Walî Typology, Jihād and Ghazā

³⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, e-mail: tkarakok@bartin.edu.tr ; ORCID: <https://orcid.org/00000003-4028-2148>

Türk Halklarının Ortak Değerleri Bağlamında Ercişli Emrah'ın Şiirlerinde Seveda Çeken İnsanın Portresi
A Portrait of the Love-Stricken Individual in the Poems of Emrah of Erciş, in the Context of the Shared Values of the Turkish Peoples

Dilan Nur Gümüş³⁵

Özet

Aşıklık geleneği, Türk halklarının ortak kültürel kodlarını ve manevi değer dünyasını aşk, sadakat ve sabır gibi evrensel temalar üzerinden şekillendiren en güçlü edebi dinamiklerden biridir. 17. yüzyılın en müstesna halk şairlerinden biri olan Ercişli Emrah'ın şiirleri ve onun etrafında teşekkül eden "Emrah ile Selvihan" hikayesi, bu değerlerin ortak edebi hafızaya aktarılmasında önemli bir köprü görevi üstlenmiştir. Bu çalışmada, Ercişli Emrah'ın şiirlerinde karşımıza çıkan "âşık ve maşuk" profili; seveda çeken insanın psikolojik durumu, kadere teslimiyeti, sarsılmaz sadakati ve vuslat yolundaki sabrı ekseninde tahlil edilmektedir.

Çalışma kapsamında, şairin şiirlerinde aşkın sadece dünyevi bir duygu değil, insanı manevi olarak olgunlaştıran içsel bir dönüşüm süreci olduğu tezi savunulmaktadır. Bu doğrultuda; aşığın seveda karşısındaki psikolojik çalkantıları, sevgiliden gelen cefayı rıza ile karşılama ve teslimiyet hali, engellere karşı gösterdiği sarsılmaz ahde vefası (sadakati) ve zamanı aşan bekleyişi (sabır) nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi tekniğiyle incelenmiştir. Ercişli Emrah'ın eserlerinde tespit edilen dörtlükler, bu dört ana tema (psikoloji, teslimiyet, sadakat, sabır) altında sınıflandırılarak çözümlenmiştir.

Elde edilen bulgular, Ercişli Emrah'ın çizdiği âşık profilinin, Türk halklarının ortak manevi entegrasyonunda ve ahlaki değer yapısında karşılık bulan ideal bir "insan tipi" yansıttığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, şairin şiirsel dünyasındaki bu insani hasletlerin, Türk dünyasının ortak kültür mirasının korunmasındaki birleştirici ve taşıyıcı rolünü göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ercişli Emrah, İnsan Profili, Aşıklık Geleneği, Türk Halk Edebiyatı, Manevi Entegrasyon.

Abstract

The tradition of the 'aşık' is one of the most powerful literary forces shaping the shared cultural codes and spiritual values of the Turkish peoples through universal themes such as love, loyalty and patience. The poems of Ercişli Emrah, one of the most distinguished folk poets of the 17th century, and the story of 'Emrah and Selvihan' that has developed around him, have served as an important bridge in transmitting these values to the collective literary memory. In this study, the profile of the 'lover and the beloved' as depicted in Ercişli Emrah's poems is analysed in terms of the psychological state of the person in love, their resignation to fate, their unwavering loyalty and their patience on the path to union.

Within the scope of this study, the thesis is put forward that, in the poet's works, love is not merely a worldly emotion but an inner process of transformation that spiritually matures the individual. In this vein, the lover's psychological turmoil in the face of love, their acceptance and resignation to the hardships inflicted by the beloved, their unwavering loyalty in the face of obstacles, and their timeless patience have been examined using the text analysis technique, a qualitative research method. The quatrains identified in Ercişli Emrah's works have been analysed and categorised under these four main themes (psychology, submission, loyalty, patience).

The findings reveal that the profile of the 'aşık' (lover) depicted by Ercişli Emrah reflects an ideal 'human type' that resonates with the shared spiritual integration and moral value system of the Turkish peoples. Consequently, this study demonstrates that the poet's poetry

³⁵ Yüksek Lisans Öğrencisi; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi; dilannurgumus@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5584-022X>

Yuridik Til Leksik Birliklarining Ma'naviy Munosabatlari
Semantic Relationships Among Lexical Units in Legal Language

Mo'ydinov Qodirjon Abdurasulovich³⁶

Özet

Tilshunoslikda yuridik til, uning leksikasi va terminologiyasi muammolarini o'rganishga, yuridik tilni sistema sifatida takomillashtirishning ilmiy asoslarini ishlab chiqishga katta ehtiyoj sezilmoqda. Bugungi kunda lingvokulturologiya, psixolingvistika, sotsiolingvistika, kompyuter lingvistikasi kabi oraliq lingvistik sohalar yuzaga keldi. Ular qatorida qonunlar tilini o'rganuvchi yurislingvistika sohasi ham yuridik tilning lingvistik xususiyatlarini aniqlashni, ilmiy-nazariy jihatdan chuqur o'rganishni taqozo qilmoqda. Ilm-fanning fanlararo integratsiyasi doirasida rivojlanayotganligidan kelib chiqqan holda yuridik tilni takomillashtirishning ilmiy asoslarini ishlab chiqish, yuridik til, qonunchilik tili va uslubi, yuridik terminlar va ularning tarjimalari kabi masalalarni ilmiy jihatdan o'rganishga, taklif va tavsiyalar ishlab chiqishga hamda milliy yuridik tilning takomillashtirishga zarurat tug'ilmoqda. Bu ham aynan yuridik til leksikasini – uni tashkil qiluvchi birliklarning tabiati, ma'no guruhlari va ular orasidagi semantik munosabatlarni mukammal o'rganish lozimligini ko'rsatmoqda. Yuridik til terminologiyasini unifikatsiyalash va standartlashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy xulosalar berish, yuridik tildagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Tilshunoslikda leksik-semantik guruhlar tarkibidagi lug'aviy birliklarni aniqlash, ularning o'zaro munosabatini sohalar leksikasi doirasida o'rganish tadqiqot obyekti sifatida maydonga chiqdi. Yurislingvistika sohasi ham ana shunday sohalar sirasiga kiradi. Yuridik til leksikasi ham o'ziga xos semantik maydon bo'lib, u muayyan leksik-semantik guruhlardan tashkil topadi. Aniqrog'i, yuridik til leksikasi tarkibidagi leksik-semantik guruh birliklari o'zaro: 1) sinonimik; 2) giponimik; 3) semantik graduonimik; 4) antonimik; 5) partonimik; 6) funksionimik munosabatda kuzatiladi. Mazkur maqolada o'zbek tili yuridik leksikasi tarkibidagi lug'aviy birliklarning ma'naviy munosabatlari o'rganildi.

Kalit so'zlar: termin, yurislingvistika, semantik maydon, giponimiya, graduonimiya.

Abstract

There is a growing need in linguistics to investigate the problems related to legal language, its lexicon, and terminology, as well as to develop the scientific foundations for improving legal language as a systematic linguistic phenomenon. In recent decades, several interdisciplinary branches of linguistics, including linguoculturology, psycholinguistics, sociolinguistics, and computational linguistics, have emerged and developed extensively. Among these, jurislinguistics, which examines the language of law and legal discourse, has increasingly emphasized the need to identify the linguistic characteristics of legal language and to investigate them from both theoretical and practical perspectives.

Given the interdisciplinary integration of contemporary science, there is an urgent need to establish scientific principles for the development and standardization of legal language, as well as to conduct systematic research on legal language, legislative language and style, legal terminology, and the translation of legal terms. Such research should provide well-founded proposals and recommendations aimed at improving the national legal language. This necessity underscores the importance of comprehensively examining the lexicon of legal language, including the nature of its lexical units, their semantic groupings, and the semantic relations existing among them. Furthermore, formulating scientific and practical recommendations for the unification and standardization of legal terminology, identifying the existing problems in legal language, and proposing effective solutions remain among the most pressing issues in contemporary jurislinguistic research.

Within modern linguistics, identifying the lexical units that constitute lexical-semantic groups and investigating their interrelationships within the vocabulary of specialized domains has become an important area of research. Jurislinguistics represents one such specialized field. The lexicon of legal language constitutes a distinct semantic field composed of a number of lexical-semantic groups. More specifically, the lexical-semantic units of legal language are characterized by the following semantic relations: (1) synonymic, (2) hyponymic, (3) semantic graduonymic, (4) antonymic, (5) partonymic, and (6) functiononymic relations. This article examines the semantic relations among the lexical units constituting the legal lexicon of the Uzbek language.

Keywords: term, jurislinguistics, semantic field, hyponymy, graduonymy.

³⁶ Doç. Dr.; Chirchiq davlat pedagogika universiteti (O'zbekiston); Email: moydinovqodirjon1973@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8625-4133>

O'zbek milliy uyg'onish adabiyotida muvashshahchilik an'anasi
The Muwashshah Tradition in Uzbek National Renaissance Literature

Muydinova Arofotoy Urinovna³⁷

Özet

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida shakllangan o'zbek milliy uyg'onish adabiyoti alohida adabiy-estetik hodisa hisoblanadi. Bu davr ijodkorlari an'anaviy she'riyatni ham mazmun, ham shakl jihatdan yangiladi. Davr adabiyotiga qiziqish, uning kishilik jamiyati taraqqiyotida muhim o'ringa egaligi, rivojlanish tendensiyasining alohidaligi, tarixiy haqiqatlarga boyligi, adabiy-estetik tafakkurning yangilanishi jihatidan davr adabiyotini o'rganish adabiyotshunoslikning dolzarb vazifalaridandir. O'zbek milliy uyg'onish adabiyoti ijodkorlari tomonidan yaratilgan asarlar dunyoviy ilm-ma'rifatni targ'ib etish, inson kamoloti bilan bog'liq ideallarni kuylash orqali insoniyat badiiy-estetik tafakkuri taraqqiyotiga xizmat qiladi. Mazkur davr adabiyotini har jihatdan izchil o'rganishning keng imkoniyatlari mustaqillikning ilk yillarida vujudga keldi va ular ijodini xolis o'rganish masalasi kun tartibiga qo'yilib, bu borada ko'plab tadqiqotlar yaratildi. Ammo davr ziyolilari tomonidan yaratilgan muvashshah shaklidagi she'rlar maxsus o'rganilgan emas. Shu bois ularni tadqiq etish, ilmiy-nazariy xulosalar chiqarish zaruradir.

Mazkur davr ijodkorlari tomonidan yaratilgan muvashshah asarlar shoirlarning adabiy-estetik olamini, ijtimoiy va adabiy hayotini, adabiy davrasi, ijodiy hamkorligini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Muvashshahlar, asosan, ishqiy (majoziy), qisman diniy-tasavvufiy va ijtimoiy mavzularda yaratilgan. Jumladan, diniy-tasavvufiy mavzudagi muvashshahlarning badiiy yetuk namunalarini yaratgan Yusuf Saryomiy, Muhyi, Haziniy, Bositxon Hariqiy kabilarning asarlarida insonning o'zligini tanishi, pok axloq, insoniy fazilatlar targ'ibi, shu bilan birga tarixiy sharoitdagi muhim ijtimoiy masalalar aks etgan. Ayni paytda, muvashshahlarning o'rganilishi uning adabiyotshunosligimiz tarixidagi o'rni va ahamiyatini belgilashda ham muhim ilmiy qiymatga ega. Mazkur maqolada XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlaridagi Qo'qon, Toshkent, Xiva adabiy muhitlari vakillari ijodida keng o'rin berilgan muvashshahlar xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: muvashshah, g'azal, bayt, misra, muxammas.

Abstract

Uzbek National Renaissance literature, which emerged in the late nineteenth and early twentieth centuries, constitutes a distinct literary and aesthetic phenomenon. The writers and poets of this period renewed the traditional poetic heritage in terms of both content and form. The study of this literary period remains one of the major tasks of literary scholarship because of its significant contribution to the development of human society, its distinctive developmental tendencies, its rich historical background, and its role in the transformation of literary and aesthetic thought. The works produced by the representatives of the Uzbek National Renaissance promoted secular knowledge and enlightenment and celebrated ideals associated with human perfection, thereby contributing to the advancement of humanity's artistic and aesthetic consciousness. Broad opportunities for a comprehensive and objective study of this literary period emerged during the early years of Uzbekistan's independence, when the scholarly reassessment of the intellectual legacy of its representatives became a research priority. Although numerous studies have been devoted to various aspects of this period, poems composed in the muwashshah form by its literary figures have not yet been the subject of specialized research. Therefore, their systematic investigation and the formulation of sound theoretical conclusions remain an important scholarly necessity.

The muwashshah poems created by the authors of this period provide valuable material for examining their literary and aesthetic worldview, their social and literary activities, the literary circles to which they belonged, and their creative collaboration. These muwashshahs primarily address themes of earthly (metaphorical) love, while some are devoted to religious-mystical (Sufi) and social subjects. In particular, the works of Yusuf Saryomi, Muhyi, Haziniy, and Basitkhan Hariqi, who produced outstanding examples of religious and Sufi muwashshahs, reflect such themes as self-realization, moral purity, the promotion of human virtues, and important social issues shaped by the historical circumstances of their time. Furthermore, the study of muwashshahs is of considerable scholarly importance for determining their place and significance in the history of Uzbek literary studies. This article examines the muwashshahs widely represented in the works of poets associated with the literary milieu of Kokand, Tashkent, and Khiva during the second half of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century.

Keywords: muwashshah, ghazal, bayt (couplet), hemistich, mukhammas.

³⁷ Doç. Dr.; Chirchiq davlat pedagogika universiteti (O'zbekiston); Email: amuydinova73@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2260-3730>

Muqimiy Lirikasining Manbalari Va Ularning Qiyosiy Tahlili
Sources of Muqimiy's Lyric Poetry and Their Comparative Analysis

Pardayev Quldosh Uzoqovich³⁸

Özet

Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik jahon madaniyati hamda adabiy-estetik tafakkur taraqqiyotida muhim oʻrin tutadi. Dolzarb vazifalardan biri – asrlar davomida saqlanib kelgan turli davrlarga oid qadimiy manbalarni oʻrganish va ulardan jamiyat maʼnaviyatini rivojlantirish yoʻlida foydalanishdir. Qoʻlyozma manbalarni tahlil va talqin etish, shuningdek, muayyan ijodiy shaxsga mansub adabiy merosning ilmiy faktlarini aniqlash imkonini beradi. Mazkur maqolada XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi Qoʻqon adabiy muhitining vakili Muhammad Aminxoʻja Muqimiyning asarlari qoʻlyozma manbalari tasniflanib, tahlil qilinadi. Oʻzbekiston qoʻlyozma fondlarida saqlanayotgan Muqimiyning shaxsan oʻzi tomonidan koʻchirilgan toza nusxadagi (bayoz) qoʻlyozma asarlari oʻrganiladi hamda shoir asarlarining janrlari va mavzulariga oid izohlar berildi. Shuningdek, ijodkorning bayozlari, majmualari va alohida varaqlardagi dastxatlari haqida soʻz boradi.

Shuningdek, maqolada Muqimiy asarlari turli qoʻlyozma va toshbosma bayozlarda, sanʼatkorlarning yon daftarlarida, adabiyot havaskorlari kolleksiyalarida, ayrim parcha qogʻozlarda turli kishilar qoʻlida saqlanib kelinishi, shoir asarlarini yigʻish va nashr etishda professor Gʻ.Karimovning xizmatlari katta boʻlganligi, Muqimiyning dastxat bayozlari shu paytgacha toʻliq tadqiq qilinmaganligi, jumladan, ayrim sheʼrlar hanuzgacha ilmiy istifodaga olib kirlmaganligi haqida ilmiy-amaliy tahlillar keltiriladi. Shu nuqtai nazardan, Muqimiyning oʻz dastxati bilan yozilgan 7521, 1325, 7688, 9309, 49.4100 raqamli qoʻlyozma bayozlar shoir asarlarining ilmiy-tanqidiy matnini tayyorlashda asosiy manba boʻlib xizmat qilganligi, Muqimiy dastxatida va zamondoshlari tomonidan tuzilgan qoʻlyozma hamda toshbosma bayozlardagi shoir asarlari matnining qiyosiy tahlili natijasida shoir asarlarining asliyatga muvofiq va muallif matniga yaqin variantlarini tiklash mumkin ekanligi aytib oʻtiladi. “Sayohatnoma”, “Hajvi Bekturboy”, “Veksil”, “Dar mazammati qurbaqa” kabi asarlar matni buning dalili sifatida keltiriladi.

Kalit soʻzlar. Bayoz, qoʻlyozma, avtograf, maktub, nashr.

Abstract

Textual and literary source studies play a significant role in the development of world culture and literary-aesthetic thought. One of the most pressing tasks is to study ancient sources from various eras, preserved over centuries, and to utilize them for the spiritual enrichment of society. This process enables the analysis and interpretation of manuscript sources, as well as the identification of scholarly facts concerning the literary heritage of a specific creative individual. This article classifies and analyzes the manuscript sources of the works of Muhammad Aminxoʻja Muqimiy, a representative of the Kokand literary circle of the late 19th and early 20th centuries. It examines Muqimiy's manuscript works that were personally transcribed by him into clean copies (bayoz) and are preserved in the manuscript collections of Uzbekistan, providing commentary on the genres and themes of the poet's works. Furthermore, it discusses the author's bayozes, anthologies, and autographs on individual sheets.

The article also provides a scholarly and practical analysis of several key points: that Muqimiy's works have been preserved in various manuscript and lithographed bayozes, in the notebooks of performers, in the collections of literature enthusiasts, and on scraps of paper in the possession of different people; that Professor G. Karimov made significant contributions to the collection and publication of the poet's works; that Muqimiy's autograph bayozes have not been fully researched to date; and that, consequently, some poems have not yet been introduced into scholarly circulation. From this perspective, it is noted that the manuscript bayozes numbered 7521, 1325, 7688, 9309, and 49.4100, written in Muqimiy's own hand, served as the primary sources for preparing the scholarly-critical text of the poet's works. It is also mentioned that through a comparative analysis of the text of the poet's works in his own autograph manuscripts and in the manuscript and lithographed bayozes compiled by his contemporaries, it is possible to restore versions of his works that are authentic and close to the author's original text. The texts of works such as “Sayohatnoma” (Travelogue), “Hajvi Bekturboy” (Satire of Bekturboy), “Veksil” (The Bill of Exchange), and “Dar mazammati qurbaqa” (In Condemnation of the Frog) are cited as evidence of this.

Keywords: bayoz, manuscript, autograph, letter, edition.

³⁸Prof. Dr.; Alisher Navoiy nomli oʻzbek tili va adabiyoti universiteti (Oʻzbekiston); Email: kuldashparda@mail.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6426-306X>

Yakın Dönemde Yazılan Bir Türkçe Mevlid: Karşlı Mustafa Coşkun Efendi'nin Mevlidi Ve Mâhiyeti
A Recently Written Turkish Mawlid: The Mawlid of Mustafa Coşkun Efendi of Kars and Its Characteristics

Muhammed Alparslan Kartal³⁹

Özet

Mevlid-i Nebî'yi, bu vesileyle meydana gelen mucizeleri ve onun dünyayı teşrifinin oluşturduğu sevinç ve süruru konu edinen mevlid türü eserler, Türk-İslâm edebiyatının en yaygın dinî-edebî mahsulleri arasında yer almaktadır. Mevlidler kimi zaman müstakil eserler halinde telif edilmiş, kimi zaman da divanların içerisinde bir bölüm olarak düzenlenmiştir. Dinleyici üzerinde tesir uyandırmak, ezberlenmesini kolaylaştırmak ve musiki eşliğinde okunmasını sağlamak gibi sebeplerle bu eserlerin çoğu nazım şeklinde kaleme alınmıştır. Bu yönüyle mevlidler, yalnızca edebî bir tür değil, aynı zamanda dinî ve kültürel hayatın önemli bir parçası olarak nesilden nesile aktarılmıştır. Son dönem Karşlı âlim ve tasavvufî şahsiyetlerden biri olan Karşlı Mustafa Seffi Efendi'nin yazdığı Mevlid eseri de nazım formunda meydana getirilmiş olup mevlid geleneğinin bir devamı niteliğindedir. Arapça ve Farsça'ya vukûfiyeti bulunan müellif, ilmî birikimi ve tasavvufî yönünün bir tezahürü olarak bu türde bir eser telif etmiştir. Türkçe kaleme alınan mevlidde ayet ve hadislerden iktibaslar yer verilmiş; Hz. Peygamber'in doğumu, doğum esnasında yaşanan olağanüstü hadiseler, salavatlar ve dualar edebî bir üslupla işlenmiştir. Günümüzde Kars ve çevresinde bazı müntesip ve muhibbân tarafından okunmaya devam eden bu eser, mahallî dinî-edebî kültür açısından dikkate değer bir örnektir. Ayrıca eser, yakın dönemde kaleme alınmış olması bakımından mevlid geleneğinin günümüzde de canlılığını koruduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada söz konusu mevlid şekil, muhteva ve kaynakları bakımından incelenerek Türk mevlid literatüründeki yeri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, mevlid, tasavvuf, Kars, Karşlı Mustafa Coşkun (Seffi) Efendi.

Abstract

Works in the mawlid genre, which focus on the birth of the Prophet Muhammad (Mawlid al-Nabî), the miracles associated with this blessed event, and the joy and happiness brought about by his advent into the world, constitute some of the most widespread religious and literary products of Turkish-Islamic literature. Mawlids were sometimes composed as independent works and, at other times, included as sections within dīvāns. In order to create a stronger impact on listeners, facilitate memorization, and enable recitation with musical accompaniment, the majority of these works were written in verse. In this respect, mawlids have been transmitted from generation to generation not only as a literary genre but also as an important component of religious and cultural life. The Mawlid composed by Mustafa Seffi Efendi of Kars, one of the prominent scholars and Sufi figures of late-period Kars, was likewise written in verse and represents a continuation of the Turkish mawlid tradition. Possessing a strong command of both Arabic and Persian, the author produced this work as a reflection of his scholarly learning and Sufi orientation. Written in Turkish, the Mawlid incorporates quotations from the Qur'an and the Prophetic traditions (hadith), while presenting the birth of the Prophet, the extraordinary events accompanying his birth, invocations of blessings upon him (şalawāt), and prayers in an elegant literary style. Still recited today by some of the author's followers and admirers in Kars and its surrounding region, this work constitutes a noteworthy example of the local religious and literary heritage. Moreover, as a relatively recent composition, it demonstrates the continuing vitality of the mawlid tradition. This study examines the work in terms of its form, content, and sources and evaluates its place within the tradition of Turkish mawlid literature.

Keywords: Literature, Mawlid, Sufism, Kars, Mustafa Coşkun (Seffi) Efendi, from Kars

³⁹Doç. Dr.; Kafkas Üniversitesi; kartalalparslan@hotmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5360-236>

O'zbek Tilidagi Lingvokulturemalarning O'ziga Xos Xususiyatlari
Distinctive characteristics of linguocultures in the Uzbek language

Muhamedova Saodat Xudoyberdiyevna⁴⁰

Özet

Mazkur maqolada o'zbek tilidagi lingvokulturemalarning milliy-madaniy xususiyatlari, ularning til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ifodalashdagi o'rni hamda milliy dunyoqarashni shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Lingvokulturema til birligi sifatida nafaqat lug'aviy ma'noni, balki xalqning tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlari, urf-odatlar, ma'naviy qarashlari va madaniy kodini ham o'zida mujassam etuvchi muhim lingvomadaniy birlik sifatida tavsiflanadi. Tadqiqotda o'zbek tilidagi milliy-madaniy tushunchalarning lingvokulturologik xususiyatlari yoritilib, ularning xalqning ma'naviy merosi va ijtimoiy hayotidagi o'rni misollar orqali asoslab berilgan. Shuningdek, o'zbek tilidagi lingvokulturemalar to'rt turga – leksik, frazeologik, paremiologik va ramziy lingvokulturemalarga ajratilgan hamda har bir turning o'ziga xos semantik, madaniy va funksional belgilari aniqlangan. Maqolada “oila”, “mehmondo'stlik”, “or-nomus”, “vafo”, “sabr”, “hurmat”, “vatanparvarlik” kabi milliy konseptlarning tildagi ifodalanish shakllari hamda ularning xalq dunyoqarashi bilan uzviy bog'liqligi keng tahlil qilingan. Shu bilan birga, maqol, matal, frazeologik birlik va milliy ramzlar orqali o'zbek xalqining axloqiy mezonlari, ijtimoiy munosabatlari va milliy tafakkuri aks etishi ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari o'zbek tili lingvokulturemalari milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni saqlash va avlodlarga yetkazishda muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi. Maqola xulosalari tilshunoslik, lingvokulturologiya va madaniyatshunoslik sohalaridagi ilmiy izlanishlarni boyitish, shuningdek, madaniyatlararo muloqot jarayonlarida milliy-madaniy xususiyatlarni chuqur anglashga xizmat qiladi.

Anahtar Kelimeler: Lingvokulturema, madaniy kod, milliy-madaniy tushuncha.

Abstract

This article examines the national and cultural characteristics of linguocultures in the Uzbek language, their role in expressing the interrelationship between language and culture, and their significance in shaping the national worldview. A linguocultureme is characterized as a linguistic and cultural unit that conveys not only lexical meaning but also embodies the historical experience, national values, customs and traditions, spiritual beliefs, and cultural code of a particular people. The study explores the linguocultural features of national-cultural concepts in the Uzbek language and demonstrates, through illustrative examples, their role in preserving the nation's spiritual heritage and reflecting its social life. Furthermore, Uzbek linguoculturemes are classified into four categories: lexical, phraseological, paremiological, and symbolic linguoculturemes. The semantic, cultural, and functional characteristics of each category are identified and analyzed. Particular attention is devoted to the linguistic representation of such national concepts as family, hospitality, honor and dignity, loyalty, patience, respect, and patriotism, highlighting their close relationship with the Uzbek people's worldview. The article also demonstrates how proverbs, sayings, phraseological units, and national symbols reflect the moral values, social relations, and national mentality of the Uzbek people. The findings confirm that linguoculturemes in the Uzbek language constitute an important means of preserving national identity, safeguarding cultural heritage, and transmitting it to future generations. The conclusions of the study contribute to further research in linguistics, linguocultural studies, and cultural studies, while also facilitating a deeper understanding of national and cultural specificities in the context of intercultural communication.

Keywords: linguocultureme, cultural code, national-cultural concept.

⁴⁰ Prof. Dr.; Alisher Navoiy nomli o'zbek tili va adabiyoti universiteti. (O'zbekiston); prof.s.muhamedova@mail.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2104-450X>

Ijtimoiy – Madaniy Allyuziyalarning Badiiy Matndagi O‘Rni
The Role Of Socio-Cultural Allusions In Literary Texts

Do‘smuradova Yulduz To‘ychi qizi⁴¹

Özet

Mazkur maqolada badiiy matnda intertekstuallikning muhim ko‘rinishlaridan biri hisoblangan ijtimoiy–madaniy allyuziyalarning o‘rni, lingvistik tabiati hamda funksional xususiyatlari tahlil qilinadi. Unda allyuziyaning intertekstual munosabatlarni yuzaga keltiruvchi vosita sifatidagi ahamiyati, uning o‘quvchi fon bilimlari, madaniy kompetensiyasi va kollektiv xotirasi bilan uzviy bog‘liqligi yoritiladi. Shuningdek, ijtimoiy–madaniy allyuziyalarning kontekstga bog‘liqligi, implitsit ma‘no hosil qilishi, konnotativ mazmunni kuchaytirishi hamda madaniy kodlarni faollashtirishdagi roli ilmiy asosda izohlanadi. Maqolada mazkur allyuziya turining asosiy belgilari sifatida tarixiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy tajribaga tayanishi, badiiy matn semantikasini kengaytirishi hamda o‘quvchining interpretativ faoliyatini faollashtirishi haqida fikr yuritiladi.

Shuningdek, maqolada Tohir Malikning «Shaytanat» asarida uchraydigan ijtimoiy–madaniy allyuziya misolida tibbiyot terminlarining badiiy matnda semantik transformatsiyaga uchrashi tahlil qilinadi. Asardagi «ko‘richak» va «buyrak toshi» birliklarining denotativ ma‘nodan chiqib, ijtimoiy baholash va konseptual ifoda vositasiga aylanishi, ularning personaj xarakteri hamda ijtimoiy maqomini ochib berishdagi badiiy vazifasi yoritiladi. Mazkur birliklar asosida «ijtimoiy tizim – organizm» hamda «muammoli shaxs – kasallik» konseptual metaforalarining shakllanishi kognitiv tilshunoslik nuqtayi nazaridan izohlanadi.

Maqolada ijtimoiy–madaniy allyuziyalarni tahlil qilishda matnning ichki semantik tuzilishi bilan bir qatorda tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstni ham hisobga olish zarurligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari bunday allyuziyalarning badiiy matnning yashirin mazmun qatlamlarini ochish, intertekstual munosabatlarni aniqlash hamda muallifning individual uslubini tavsiflashdagi nazariy va amaliy ahamiyatini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: intertekstuallik; ijtimoiy-madaniy allyuziya; badiiy matn; kognitiv tilshunoslik; konseptual metafora.

Abstract

This article examines the role, linguistic nature, and functional characteristics of socio-cultural allusions as one of the significant manifestations of intertextuality in literary texts. It discusses the importance of allusion as a means of establishing intertextual relations and highlights its close connection with readers' background knowledge, cultural competence, and collective memory. The article also analyzes the contextual dependence of socio-cultural allusions, their ability to generate implicit meanings, reinforce connotative semantics, and activate cultural codes in the process of literary interpretation. Furthermore, the study characterizes socio-cultural allusions as a distinct type of intertextual phenomenon that relies on historical, political, social, and cultural experience, broadens the semantic structure of literary texts, and enhances readers' interpretative activity..

In addition, the article analyzes a socio-cultural allusion found in Tohir Malik's novel Shaytanat, focusing on the semantic transformation of medical terminology in literary discourse. Particular attention is paid to the lexical units appendix ("ko'richak") and kidney stone ("buyrak toshi"), demonstrating how they transcend their denotative medical meanings and function as conceptual instruments for social evaluation and characterization. The study explains how these concepts reveal the social status and ideological significance of a literary character while forming the conceptual metaphors "the social system is an organism" and "the problematic individual is a disease" from the perspective of cognitive linguistics.

The article concludes that the interpretation of socio-cultural allusions requires consideration not only of the internal semantic organization of the literary text but also of its broader historical, cultural, and social context. The findings demonstrate the theoretical and practical significance of socio-cultural allusions in uncovering implicit semantic layers, identifying intertextual relations, and revealing the author's individual stylistic and conceptual strategies.

Keywords: intertextuality; socio-cultural allusion; literary text; cognitive linguistics; conceptual metaphor.

⁴¹ Dr. ; Alisher Navoiy nomli o‘zbek tili va adabiyoti universiteti; yusmuradova1991@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0403-5608>

Culfa ilçesi ağızlarında zamirlerin kullanımı

The Use of Pronouns in the Dialects of the Julfa District

Seyyar Bayat (Memmedov)⁴²

Özet

Azerbaycan edebi terəkçesinde olduğu gibi, Culfa (Azerbaycan Cümhuriyeti Nahçıvan Özur Cümhuriyetinde bir ilçe) ağızlarında da zamirlerin aşağıdaki anlam türleri kullanılıyor:

1. Şahıs zamirleri 2. Belgisiz zamirler 3. İşaret zamirleri 4. Soru zamirleri 5. Tayini zamirler

Şahıs zamirleri

Culfa ağızlarında şahıs zamirlerinin kullanımında 3. şahıs çoğul farklı biçimde telaffuz ediliyor. Bu farklılık 3. tekil şahıs **o** zamiri çekimlenirken (hal eklerini alırken) de kendini gösteriyor.

Culfa ağızlarında 3. şahıs çoğul (“onlar”) zamirinin **ullar // ular // ollar // olar // unnar** şeklinde, yani bazen **o > u** ses değişimi ile **unnar // ullar // ular**, bazen kaynaştırma **n** ünsüzünün telaffuz olunmamasıyla (**olar // ular**) veya bazen de ünsüz benzeşmesi neticesinde **n>l**, (**ollar // ullar**), **l>n** ses değişimi ile (**onnar // unnar**) kullanılması tesadüfi dil olayı değildir. Şöyle ki, eski türk yazıtlarında ve çağdaş türk dillerinin bir çoğunda 3. şahıs çoğulda -**lar** ekinde önce **n** ünsüzü ya **l** sesine değişiyor, yahut ta genellikle kullanılmıyor. Kıyaslama: eski Uygur yazıtlarında: **ollar**; Başkurt, Özbek, Tatar, Uygur dillerinde: **ular**; Kazak, Kırgız, Türkmen dillerinde: **olar**.

“O” zamirinin **u** şeklinde kullanımı, sadece ses değişimi değil, hem de çağdaş türk dillerinden Özbek ve Uygur türkçelerinde dil bilgisi kuralıdır.

Belgisiz zamirler: Culfa ağızlarından dərnlənən belgisiz zamirleri iki guruba bölebiliriz: 1. Edebi dilde kullanılmayan və belgisizlik ifade eden zamirler; 2. Edebi dilde olan, lakin bu ağızlarda farklı fonetik varyantlarda kullanılan belgisiz zamirler.

Birinci guruba **kimi, kimyə** (kimi), **hər kişdə** (hərə, hər kəs), **bircəciyi** kimi sözlər dahildir; məs.: — *Mıharbadan qabax kimyə savadınnan, kimyə varınnan, kimyə də əməlinnən getdi* (D.); — *Hər kişdə öz qapısında gəsin səs eləsin, ta mə:m qapında yox* (Ər.); — *Oñli yazda davarın bircəciyi də qalmadı, hammısın sel götdü qoydu getdi* (L.).

İkinci gurubaysa **hek kəs** (heç kəs), **hek kim** (heç kim), **hammı** (hamı), **nəysə** (nə isə) kimi fonetik variantlarda kullanılan belgisiz zamirler aittir.

İşaret zamirleri: Culfa ağızlarında kullanılan işaret zamirlerini aşağıdaki gubu guruplandırabiliriz: I. Fonetik varyantlarla ifade olunan işaret zamirleri: **bı, həylə, həmə, eylə**.

Misallar: — *Bı gədə:n, bı qayda, törpüsü olmadı ki, olmadı da:* (X.keş.); — *Məx’lim unu həylə də:llər* (M.); — *At həmə sa:t o kəndi yendirdi* (Ə.); — *Necə verib, eyləcə də boşasın* (G.dərə).

II. İşaret zamirlerine (“həmin” sözündən başqa) ek ilave etməklə kullanılması.

Soru zamirleri: Culfa şivələrində işlənən sual əvəzlilikləri yalnız bəzi fonetik variantları ilə fərqlənir. Burada işlənən sual əvəzlilikləri bunlardır: **nə tə:r, nə vax // ha vax, nə cür, niyə, ha:sı** (b.k.), **hanki** (Əl.), **hayán** (ək.k.) // **háyan** (Y.), **nəqqədir, nə xərtəm // nə xərtən, nə:** (niyə), **nəyə** (niyə zamirinin yerinde), **ha tərəf** (hara) (Ər., L., Ə., Əbr., B., S., X.gah, X.keş., Cam., Ş., T., Gül.). Bu ağızların, neredeyse, hepsinde **niyə** soru zamirinin yerinə **nəyə // nə: sual** əvəzliyi işlədilir; məs.: — *Nəyə (niyə) gə: rsən axı ye? Otu* (Ər.); — *Nə: (niyə) gözü: dö: rsən üsdümə* (B.əhm.).

Anahtar sözlər: Culfa ilçesi, zamirler, türk dilleri, ağızlar, Divan-i lugat-it Türk

⁴² Baş ilmi araştırmacı; Cəmsit Nahçıvanski Müzesi; Azərbaycan, Nahçıvan Özerk Cümhuriyeti seyyar4783@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7568-4422>

Abstract

As in the literary variety of Azerbaijani, different semantic types of pronouns are also used in the dialects of Julfa (a district of the Nakhchivan Autonomous Republic of the Republic of Azerbaijan). These include:

1. Personal pronouns
2. Indefinite pronouns
3. Demonstrative pronouns
4. Interrogative pronouns
5. Definite pronouns

Personal Pronouns

In the Julfa dialects, the third-person plural pronoun is pronounced in different forms. This variation is also observed when the third-person singular pronoun *o* is inflected and takes case suffixes.

In the Julfa dialects, the third-person plural pronoun *onlar* ("onlar") occurs in the forms *ullar* // *ular* // *ollar* // *olar* // *unnar*. These forms, which involve changes such as *o* > *u* (*unnar* // *ullar* // *ular*), the omission of the linking consonant *n* (*olar* // *ular*), consonant assimilation resulting in *n* > *l* (*ollar* // *ullar*), or *l* > *n* (*onnar* // *unnar*), are not merely accidental phonetic phenomena. In Old Turkic inscriptions and in many contemporary Turkic languages, the consonant *n* preceding the plural suffix *-lar* either changes to *l* or is generally omitted.

For comparison, in Old Uyghur inscriptions: *ollar*; in Bashkir, Uzbek, Tatar, and Uyghur: *ular*; and in Kazakh, Kyrgyz, and Turkmen: *olar*.

The use of the pronoun *o* in the form *u* is not merely a phonetic change; it is also a grammatical rule in Uzbek and Uyghur, among the contemporary Turkic languages.

Indefinite Pronouns

The indefinite pronouns collected from the Julfa dialects can be divided into two groups:

Pronouns expressing indefiniteness that are not used in the literary language;

Indefinite pronouns that exist in the literary language but occur in different phonetic variants in these dialects.

The first group includes such forms as *kimi*, *kimyə* (*kimi*), *hər kişdə* (*hərə*, *hər kəs*), *bircəciyi*. For example: *Mıharbadan qabax kimyə savadınnan, kimyə varınnan, kimyə də əməlinnən getdi* (D.); *Hər kişdə öz qapısında gessin səs eləsin, ta mə:m qapımda yox* (Ər.); *Oñili yazda davarın bircəciyi də qalmadı, hammısın sel götdü qoydu getdi* (L.).

The second group consists of indefinite pronouns used in phonetic variants such as *hek kəs* (*heç kəs*), *hek kim* (*heç kim*), *hammı* (*hamı*), and *nəysə* (*nə isə*).

Demonstrative Pronouns

The demonstrative pronouns used in the Julfa dialects can be classified into the following groups:

I. Demonstrative pronouns expressed through phonetic variants: *bı*, *həylə*, *həmən*, *eylə*.

Examples: *Bı gədə:n, bı qayda, törpüsü olmadı ki, olmadı da* (X.keş.); *Məx'lim unu həylə də:llər* (M.); *At həmən sa:t o kəndi yendirdi* (Ə.); *Necə verib, eyləcə də boşasın* (G.dərə).

II. Use of demonstrative pronouns by adding a suffix to them, with the exception of the word *həmin*.

Interrogative Pronouns

The interrogative pronouns used in the Julfa dialects differ mainly in their phonetic variants. The interrogative pronouns occurring in these dialects include: *nə tər*, *nə vax* // *ha vax*, *nə cür*, *niyə*, *ha:sı* (b.k.), *hanki* (Əl.), *hayán* (ək.k.) // *háyan* (Y.), *nəqqədir*, *nə xərtəm* // *nə xərtən*, *nə:* (*niyə*), *nəyə* (used instead of *niyə*), and *ha tərəf* (*hara*) (Ər., L., Ə., Əbr., B., S., X.gah, X.keş., Cam., Ş., T., Gül.).

In almost all of these dialects, the interrogative pronoun *nəyə* // *nə:* is used instead of *niyə*. For example: *Nəyə (niyə) gə:rsən axı ye:? Otu* (Ər.); *Nə: (niyə) gözü: dö:rsən üsdümə* (B.əhm.).

Keywords: Julfa district, pronouns, Turkic languages, dialects, *Dīwān Lughāt al-Turk*

**Kültürel Süreklilik ve Dinî Kimlik Bağlamında
Bulgaristan Türk Halk Edebiyatında Mani ve Tekerlemeler**

Şerife Nihal Zeybek⁴³

Özet

14. yüzyılın ikinci yarısında bugünkü Bulgaristan toprakları, Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve bölgeye Anadolu'dan Müslüman Türk nüfus iskân edilmiştir. Günümüzde Bulgaristan Türklerinin büyük bir kısmı, bu süreçte bölgeye yerleştirilen Türklerin torunlarından oluşmaktadır. Yeni yerleşilen bu coğrafyada Türk toplulukları yüzyıllardır dil, din ve kültürlerini koruyarak yaşatmış; sözlü kültür ürünleri aracılığıyla toplumsal hafızalarını sürdürmüşlerdir. Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesi ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı ardından Türk nüfusunun bir bölümü Türkiye'ye göç etmiş olsa da önemli bir kısmı Bulgaristan'da yaşamaya devam etmiştir. Bu noktadan sonra Bulgaristan Türkleri için bölgedeki kültürel, manevî varlıklarını sürdürmek ve korumak daha önemli bir hale gelmiştir. Sözlü halk edebiyatı ürünleri arasında yer alan maniler ve tekerlemeler, toplumsal değerlerin, inançların ve kültürel kimliğin kuşaktan kuşağa geçmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sözlü halk edebiyatı ürünleri dilden dile, nesilden nesile aktarılacak somut olmayan kültürel mirasın yaşamasına vesile olur. Sözlü halk edebiyatı geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağ kurarak toplumların birlik ve beraberlik duygularını destekler. Anadolu'daki mani söyleme geleneği aynı köklere sahip Balkanlar'da yaşayan Türkler arasında ve çalışmamıza konu olan Bulgaristan'daki Türkler arasında da karşımıza çıkmaktadır. Sevgi, gurbet, evlilik, ölüm gibi hayatın içindeki alanlara yönelik maniler halkın duygu ve düşünce yapısını doğrudan yansıtır.

Bu çalışmada Bulgaristan Türklerine ait sözlü halk edebiyatında mani ve tekerleme örnekleri incelenerek bunlar üzerinden kültürel süreklilik ve dini inanışların yansımaları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türkleri, Halk edebiyatı, kültürel süreklilik, maniler, dini motifler

Abstract

Manis (quatrains) and Tongue Twisters in Bulgarian-Turkish Folk Literature in the Context of Cultural Continuity and Religious Identity

In the second half of the 14th century, the territory of present-day Bulgaria came under Ottoman rule, and a Muslim Turkish population from Anatolia was settled in the region. Today, a large proportion of the Turks in Bulgaria are descendants of the Turks who were settled in the region during that period. In this newly settled territory, Turkish communities have preserved and maintained their language, religion, and culture for centuries, while sustaining their collective memory through products of oral culture. Although a portion of the Turkish population migrated to Turkey following the end of Ottoman rule and Bulgaria's independence, a significant number continued to live in Bulgaria. From that point on, preserving and maintaining their cultural and spiritual presence in the region became increasingly important for the Turks of Bulgaria.

'Manis' and tongue twisters play a significant role in passing down societal values, beliefs, and cultural identity from one generation to the next. By being transmitted from person to person and generation to generation, these oral folk literature traditions help sustain intangible cultural heritage. The tradition of singing *mani*s found in Anatolia also exists among Turks living in the Balkans—who share the same roots—and among the Turks in Bulgaria, the subject of our study.

This study examines examples of 'mani' (quatrains) and 'tekerleme' (tongue twisters) from the oral folk literature of the Turks of Bulgaria, and evaluates the reflections of cultural continuity and religious beliefs within them.

Keywords: Bulgarian Turks, folk literature, cultural continuity, manis, religious motifs

⁴³ Dr.; Diyanet İşleri Başkanlığı; nihalzeybek@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2608-3621>

Kompensator ohanglarning nutq mexanizmidagi oʻrni va ularning murojaat mazmunini ifodalashdagi ahamiyati

The role of compensatory tones in the speech mechanism and their importance in expressing the content of the address

Shirinova Yekaterina Turakulovna⁴⁴

Özet

Muloqot jarayonida til zaxirasiga tayanib, tafakkur generatoridan chiquvchi fikrlarimiz tilimiz orqali kodlanib, nutqimiz orqali ifodalanadi, suhbatdoshimiz tomonidan kodlab uzatilgan nutq oqimi esa teskari mexanizm tarzida ongimizda idrok qilinadi. Har bir tilda zarur ma'lumotlarni berish, his-tuyg'ularni almashish uchun yetarli bo'lgan xom-ashyo mavjud. Har bir shaxs mana shu boy til materialdan o'zlashtira olgan lug'at boyligini, lisoniy qobiliyatini nutq jarayonida namoyish etadi. Fanda og'zaki va yozma nutq shakllari mavjudligi qayd qilinadi. Nutq mexanizmi nuqtayi nazaridan yondashib, nutq yaratilish jarayoni mazkur shakllar uyg'unlashuvi asosida yozma, yozmaog'zaki (yozma matn shaklida tayyorlab olib, keyin og'zaki ma'ruza qilish) va og'zaki (favqulodda jonli nutq) shaklida uzatilishi mumkin, degan fikrni ilgari surmoqchimiz. Tabiiyki, bunday nutqlarning yaratilish va uzatilish yo'llari, samaradorligi, til birliklarining faollik darajasi, idrok qilinish darajasi va hokazolar bilan bir-biridan farqlanadi. Psixolingvistika fanida Ch.Osgud, L.S.Vigotskiy, A.R.Luriya, A.A.Leontyev kabi olimlarning nutq yaratilishi modellari taklif qilingan. Ularda axborotni kodlash va dekodlash jarayonlari ochib berilgan.

Mazkur maqolada psixolingvist olimlarning nazariy qarashlariga tayangan holda yozma, yozmaog'zaki, og'zaki tarzda ifodalanuvchi nutq fazalari bir-biridan qaysi jihatlariga ko'ra farqlanishi, ayniqsa, jonli nutq jarayonida ichki dasturlash, ichki so'zlash va tashqi nutq bosqichlarining o'zaro o'tish davri nihoyatda tez kechish zarurati tufayli tafakkur va nutq oralig'ida yuzaga kelishi va aksariyatimizning nutqimizda muayyan darajada kuzatilishi mumkin bo'lgan bo'shliqni kompensatsiyalovchi ohanglarning nutq mexanizmidagi o'rni, ularning me'yoriy chastotasi, mazkur vositalarning murojaat mazmunini ifodalashdagi ahamiyati kabi masalalar tadqiq qilinadi. Ushbu masalalarni amaliy jihatdan o'rganish va ilmiy farazlarni dalillash maqsadida psixolingvistik eksperiment, so'rovnoma kabi metodlardan foydalaniladi.

Anahtar Kelimeler: nutq, kodlash, dekodlash, kompensator ohang, murojaat

Abstract

In the process of communication, relying on the language reserve, our thoughts emerging from the thought generator are encoded through our language and expressed through our speech, and the speech stream encoded and transmitted by our interlocutor is perceived in our mind as a reverse mechanism. Each language contains sufficient raw material to provide the necessary information and exchange emotions. Each person demonstrates the richness of the vocabulary and linguistic abilities that he has been able to master from this rich language material in the process of speech. Science notes the existence of oral and written speech forms. Approaching from the point of view of the speech mechanism, we would like to put forward the idea that the process of speech creation can be transmitted in the form of writing, written□oral (preparing in the form of a written text and then delivering an oral presentation) and oral (extraordinarily live speech) based on the combination of these forms. Naturally, such speech differs from each other in the ways of creation and transmission, efficiency, level of activity of language units, level of perception, etc. In the science of psycholinguistics, models of speech creation have been proposed by such scientists as Ch. Osgood, L.S. Vygotsky, A.R. Luria, A.A. Leontyev. They reveal the processes of encoding and decoding information.

This article, based on the theoretical views of psycholinguistic scientists, examines the differences between the written, written□oral, and oral phases of speech, especially in the process of live speech, due to the need for an extremely rapid transition between the internal programming, internal speech, and external speech stages, which occur between thinking and speech, and the role of tones in the speech mechanism that compensate for the gap, which can be observed to a certain extent in most of our speech, their normative frequency, and the importance of these means in expressing the content of the address. In order to study these issues in a practical way and substantiate scientific hypotheses, methods such as psycholinguistic experiments and questionnaires are used.

Keywords: speech, encoding, decoding, compensatory intonation, address.

⁴⁴Doç. Dr.; Alisher Navoiy nomidagi o'zbek tili va adabiyoti universiteti; moxi5690@mail.ru; yekaterina@navoiy-uni.uz; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9164-5327>

Geleneksel Nesir Türlerinde İlk Roman Örnekleri
The First Examples of the Novel in Traditional Prose Genres

Salide Şerifova (Salidə Şərifova)⁴⁵

Özet

Azerbaycan edebiyatında roman, bir tür olarak Avrupa edebiyatına göre oldukça geç ortaya çıkmış olsa da, kendine özgü bir oluşum tarihi ve millî özellikleri vardır.

Azerbaycan edebiyatındaki ilk roman örnekleri, hikâyet ve ahvalatlar, seyahatname, serüven, macera, hikâye, ahvalat, mektup veya mektuplar gibi geleneksel türlerde sunulmuştur. Örneğin, hikâyet ve ahvalatlar, Doğu poetikasında çoğu zaman bir edebî tür olarak da anılmıştır. Ahvalatlar ise daha çok serüven anlamına yakındır. Doğu poetikasında genel olarak küçük nesir eserlerine hikâye, geniş ve dallanıp budaklanan olay örgüsüne, kompozisyona ve tamamlanmış karakter dizisine sahip eserlere ise hikâyet denilmiştir. Bazen hikâyet kelimesinin roman anlamında kullanıldığı da görülmektedir. Bu bakımdan, M.F.Ahundzade'nin "Hekâyet-i Yusuf Şah" eserini roman olarak değerlendirenler hak vermek mümkündür. Doğu poetikasında hikâyet terimi çoğu zaman olay örgüsüne sahip, nispeten hacimli eserler için kullanılmıştır; kelime anlamı bakımından ise birden fazla hikâye anlamına da gelebilir.

Millî folklor, klasik edebiyat, dünya edebiyatı ile bilim, kültür, maarif ve basın gibi kaynaklardan beslenen millî roman türü, ilk defa mektup, seyahatname, serüven, hikâyet, ahvalat, alegori ve fantastik nesir türlerinin gelişimi sonucunda ortaya çıkmıştır. "Hekâyet-i Yusuf Şah", "Kemalüddövlə Məktupları" (M.F.Ahundzade), "Talib'in Gemisi yahut Ahmet'in Kitabı" (M.E.Talibov), "İbrahim Bey'in Seyahatnamesi" (Z.Marağalı), "Məktubat-ı Şeydabey Şirvani" (S.M.Ganizade), "Danabaş Köyünün Ahvalatları" (C.Məmmədşirvanlı) ve benzeri eserler, geleneksel Doğu türlerinde ve Doğu nesir poetikası temelinde yazılmış ilk Azerbaycan romanları ve roman türüne yakın eserlerdir. Gelişme ve uyanışla ilgili yeni fikirleri bir anda tamamen yeni bir biçimde ifade etmek zor olduğundan, Azerbaycanlı yazarlar çağın gereklerine uygun hâle getirilmiş ve geliştirilmiş geleneksel nesir türlerine başvurmuşlardır. Bu da edebiyat dünyasında başlı başına bir yenilik olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan edebiyatı, nesir, roman türü, hikâyet, ahvalat

Abstract

Although the novel as a genre appeared in Azerbaijani literature much later than in European literature, it had its own history of formation and national characteristics, and it was presented in various forms.

The first examples of the novel in Azerbaijani literature were presented in such traditional genres as hekayat and ahvalat (narratives and accounts), travelogue, adventure, narrative, account, letter, or collection of letters. For example, hekayat and ahvalat were often mentioned in Eastern poetics as literary genres. Ahvalat was also close in meaning to adventure. In Eastern poetics, in general, short prose works were called hekayə (story), whereas works with an extensive and branched plot and composition, and a complete series of characters, were called hekayat. We also encounter cases where hekayat was used in the meaning of a novel. From this point of view, we also justify those who call M.F.Akhundzade's "Hekayati-Yusif Shah" a novel. In Eastern poetics, the term hekayat was often used for a work with a plot and relatively large volume; in its literal meaning, it could also refer to several stories.

The national novel genre, nourished by such sources as national folklore, classical literature, world literature, and science, culture, education, and the press, first emerged in the form of the evolution of such traditional prose genres as the letter, travelogue, adventure, hekayat, ahvalat, allegory, and fantasy. "Hekayati-Yusif Shah", "The Letters of Kamal al-Dowla" (Kəmalüddövlə məktubları) by M.F.Akhundzade, "Talib's Ship, or Ahmad's Book" by M.A.Talibov, "The Travelogue of Ibrahim Bey" by Z.Marağalı, "The Letters of Sheydabay Shirvani" (Məktubatı-Şeydabəy Şirvani) by S.M.Ganizade, "The Stories of the Village of Danabash" (Danabaş kəndinin əhvalatları) by J.Məmmədşirvanlı, and others were the first Azerbaijani novels and novel-like works written in traditional Eastern genres and on the basis of Eastern prose poetics. Since it was difficult to express the new ideas connected with development and enlightenment immediately in a new form, Azerbaijani writers turned to modernized and improved traditional prose genres. This itself was also an innovation in the world of literature.

Keywords: Azerbaijani literature, prose, novel genre, hekayat, ahvalat

⁴⁵ Prof. Dr.; Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Nizami Ganjavi Edebiyat Enstitüsü; ssharifova@rambler.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8788-6366>

Kırgızlarda Dağ Kültü –

Mountain Cult Among The Kyrgyz

Eray Amasya⁴⁶

Özet

Coğrafyanın insanlar ve kültürleri üzerindeki etkisi tartışmasız bir gerçektir. Yüzyıllar boyu konargöçer bir hayat süren Kırgızlar için dağlık coğrafya, zaman içinde sadece en ideal yaşam koşulu hâline gelmekle kalmamış, aynı zamanda bu halkın maddi ve manevi kültürünün özellikleri üzerinde önemli bir etken olmuştur. Dağlar ile yaylalar arasında hayvanlarıyla birlikte düzenli olarak hareket eden Kırgızlar, varlıklarını sürdürebilmek için tabiata muhtaç olduklarını fark ederek; su, ağaç, hayvan, dağ ve tepe gibi unsurlara özenle yaklaşmışlardır. Bu süreç ise söz konusu tabiat unsurlarıyla ilgili çeşitli inançların, anlatıların ve tabuların doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu çalışmada, Kırgızların kutsiyet atfettiği tabiat unsurlarının başında gelen ve köklü bir geçmişe sahip olan dağ kültü ele alınmaktadır. Günümüz Kırgızistan coğrafyasının yüksek dağlarla çevrili olması, dağları hem zorlu kış şartlarından hem de düşman saldırılarından koruyan stratejik bir sığınak hâline getirmiştir. Aynı zamanda hayvancılık ve avcılık gibi temel ekonomik faaliyetlerin merkezinde yer alması, Kırgızların bazı dağları tarihsel süreçte “kutsal dağlar” olarak kabul etmelerine sebep olmuştur. Bu çalışmada, Kırgızların geleneksel inanç sistemi çerçevesinde dağların, koruyucu ruhların (iyelerin) barındığı yerler olarak görülmesi ve bu nedenle dağlara ilişkin oluşan inanış ve pratikler incelenmektedir. Çalışma kapsamında destan, efsane gibi sözlü unsurlar ile tarihi ve etnografik kaynaklarda konuyla ilgili bilgiler analiz edilmiştir. Sonuç olarak, İslamiyet sonrası süreçte form değiştirerek varlığını dağ kültünün, Kırgızların doğayla kurduğu manevi bağı simgeleyen önemli bir unsur olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Kırgızlar, Tabiat Kültürleri, Kırgız İnanışları, Dağ Kültü.

Abstract

Geography's impact on human cultures is an indisputable reality. For the centuries-long nomadic Kyrgyz, the mountainous terrain became the ideal living condition and a significant determinant shaping their material and spiritual culture. Moving regularly between mountains and summer pastures with livestock, the Kyrgyz recognized their existential dependence on nature, developing a conscientious approach toward water, trees, animals, mountains, and hills. This process laid the groundwork for various beliefs, narratives, and taboos associated with these natural elements. This study examines the mountain cult, a deeply rooted tradition at the forefront of natural elements venerated by the Kyrgyz. Due to contemporary Kyrgyzstan's high mountainous terrain, these landforms served as strategic sanctuaries protecting the population from harsh winters and enemy attacks. Furthermore, their central role in primary economic activities like animal husbandry and hunting led the Kyrgyz to recognize certain peaks as 'sacred mountains.' Within the Kyrgyz traditional belief system, this paper investigates the perception of mountains as abodes of protective spirits (iyes) and the subsequent practices developed around them. Utilizing oral traditions like epics and legends, alongside historical and ethnographic sources, this study analyzes relevant cultural data. In conclusion, the mountain cult, surviving through post-Islamic transformations, constitutes a vital element symbolizing the spiritual bond between the Kyrgyz and nature.

Keywords: Kyrgyzstan, Kyrgyz, nature cults, Kyrgyz beliefs, mountain cult.

⁴⁶ **Dr.;** Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi; eray.amasya@manas.edu.kg; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2736-347X>

Türk Dünyasının Ortak Kültürel Hafızasında Koçboynuzu Motifi: Ayancık Nezgep Örneği

The Ram's Horn Motif in the Shared Cultural Memory of the Turkic World: The Case of the Ayancık Nezgep

Zekiye Tunç⁴⁷

Özet

Koçboynuzu motifi, Türk dünyasının ortak kültürel hafızasında yer alan ve tarihsel süreçte varlığını sürdüren başlıca sembollerden biridir. Altaylardan Anadolu'ya uzanan geniş Türk coğrafyasında halı, kilim ve diğer dokuma ürünlerinin yanı sıra mezar taşları, mimari yapılar ve ahşap işçiliği gibi birçok alanda bezeme ögesi olarak kullanılmıştır. Koçboynuzu motifi; güç, erkeklik, kahramanlık, bereket, bolluk, üretkenlik ve koruyuculuk gibi değerleri simgelemektedir. Bu yönüyle koçboynuzu motifi, bezeme işlevinin ötesinde Türk topluluklarının yaşam biçimlerini, inanç sistemlerini ve kültürel değerlerini yansıtan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşan önemli bir kültürel miras unsurudur.

Türk dünyasının farklı bölgelerinde görülen koçboynuzu motifi, Anadolu'da özellikle dokumalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Motifin dikkate değer uygulamalarından biri de Sinop'un Ayancık ilçesine özgü geleneksel kadın başlığı olan nezgep üzerinde görülmektedir. Bu örnek, Türkistan'dan Anadolu'ya uzanan ortak kültürel sembollerin yerel gelenekler aracılığıyla yaşatıldığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmanın amacı, Türkistan coğrafyasında milattan önceye tarihlenen kurgan buluntularından itibaren Türk kültüründe izlenebilen koçboynuzu motifinin nezgep üzerindeki uygulamasını incelemektir. Bu kapsamda motifin nezgepteki biçimsel özellikleri, işleniş tekniği, yerel adlandırması ve kültürel anlamları ele alınmıştır. Ayrıca nezgep yapımında ve motifin işlenmesinde kullanılan malzemeler belirlenmiştir. Son olarak nezgep üretiminin günümüzdeki durumu ile motifin farklı ürünlere aktararak yaşatılmasına yönelik uygulamalar üzerinde durulmuştur.

Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı esas alınmış ve saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede başta Ayancık Keten Evi olmak üzere ilçede nezgep üretimi ve kullanımı konusunda bilgi sahibi kaynak kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler ilgili literatürle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak koçboynuzu motifinin nezgep üzerine işlenmesi, Türk dünyasının ortak kültürel hafızasındaki sürekliliğini yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk dünyası, koçboynuzu motifi, ortak kültürel hafıza, geleneksel kadın başlığı, nezgep.

Abstract

The ram's horn motif is one of the principal symbols embedded in the shared cultural memory of the Turkic world and has endured throughout history. Across the vast Turkic geography extending from the Altai Mountains to Anatolia, it has been used as an ornamental element in numerous contexts, including carpets, kilims, and other woven products, as well as gravestones, architectural structures, and woodwork. The ram's horn motif symbolizes values such as power, masculinity, heroism, fertility, abundance, productivity, and protection. In this respect, beyond its ornamental function, it constitutes an important element of cultural heritage that reflects the lifestyles, belief systems, and cultural values of Turkic communities and has survived to the present through intergenerational transmission.

The ram's horn motif, found across different regions of the Turkic world, continues to be widely used in Anatolia, particularly in textiles. One of its noteworthy applications can be seen on the nezgep, a traditional women's headdress unique to the Ayancık district of Sinop. This example is significant in demonstrating how shared cultural symbols extending from Turkestan to Anatolia are kept alive through local traditions.

The aim of this study is to examine how the ram's horn motif, which can be traced in Turkic culture back to kurgan finds dating to the period before the Common Era in Turkestan, is applied to the nezgep. Within this framework, the formal characteristics, embroidery technique, local designation, and cultural meanings of the motif as it appears on the nezgep were examined. In addition, the materials used in making the nezgep and embroidering the motif were identified. Finally, the current state of nezgep production and practices aimed at sustaining the motif by transferring it to different products were addressed.

The study adopted a qualitative research approach, and fieldwork was conducted. Within this framework, interviews were conducted with knowledgeable informants in the district concerning the production and use of the

⁴⁷ Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi; ztunc@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4308-0704>

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

nezgep, particularly those associated with the Ayancık Linen House. The data obtained through the fieldwork were evaluated comparatively in relation to the relevant literature. In conclusion, the application of the ram's horn motif to the nezgep reflects the motif's continuity within the shared cultural memory of the Turkic world.

Keywords: Turkic world, ram's horn motif, shared cultural memory, traditional women's headdress, nezgep.

Daşakarmapathāvadānamālā (0001-0021) Üzerine Yeni Bir Anlamlandırma Önerisi

A Proposal for a New Interpretation of the Daşakarmapathāvadānamālā (0001-0021)

Buse Sena Duruk⁴⁸

Özet

Bu çalışma, Eski Uyğur Türkçesi ile kaleme alınmış olan Daşakarmapathāvadānamālā metninin ilk yirmi bir satırı üzerine odaklanmakta olup, söz konusu metne dair yeni bir filolojik çeviri ve anlamlandırma önerisi sunmaktadır. Bugüne kadar yapılan pek çok akademik araştırmada, ilgili metin ağırlıklı olarak bir hükümdar methiyesi şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak metindeki dilsel veriler daha dikkatle incelendiğinde, anlatının arka planında oldukça somut bir astronomik temelin bulunduğu açıkça görülmektedir. Eserde güneş ve ayın kişileştirilmesi yoluyla oluşturulan alegorik anlatım, gerçekte yeni ay ile dolunay arasında gerçekleşen on beş veya on altı günlük döngüye işaret etmektedir. Metinde yer alan “raja dharma” terimi, siyasi ve dini hükümdar vurgusunu güçlendiren temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Metnin ilerleyen kısımları incelendiğinde ise içeriğin doğrudan bir methiyeye dönüştüğü kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ne var ki, yirmi birinci satırdan başlayarak yirmi sekizinci satıra kadar devam eden eksilteli ve tahrir olmuş kısımların anlamsal bir bütünlük ifade etmemesi sebebiyle çalışmamız, inceleme sınırlarını sadece ilk yirmi bir satırla sınırlı tutmaktadır. Bu bağlamda metnin filolojik yapısı ve sözcüklerin bağlamsal değerleri, dönemin edebi ve kozmolojik anlayışını yansıtan birer veri kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, metindeki hükümdar vurgusunu merkeze alan bir anlamlandırma önerisi ve sembolik bir şekilde yer alan güneş ve ay vurgusunu merkeze alan bir anlamlandırma önerisi sunarak yaklaşımların anlamsal kurguya uygunluğunu filolojik zeminde tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Uyğur Türkçesi, Budist Metinler, Daşakarmapathāvadānamālā, Güneş, Ay
Abstract

This study focuses on the first twenty-one lines of the Daşakarmapathāvadānamālā text, written in Old Uyghur Turkish, and presents a new philological translation and interpretation of the text in question. In many academic studies to date, the text in question has been interpreted primarily as a panegyric to a ruler. However, upon closer examination of the linguistic data in the text, it becomes clear that there is a very concrete astronomical basis underlying the narrative. The allegorical narrative, constructed through the personification of the sun and the moon, actually refers to the fifteen- or sixteen-day cycle occurring between the new moon and the full moon. The term ‘raja dharma’ featured in the text emerges as a key element reinforcing the emphasis on the monarch’s political and religious authority. Upon examining the subsequent sections of the text, it is readily apparent that the content transforms directly into a panegyric. However, as the incomplete and damaged sections extending from the twenty-first line to the twenty-eighth line do not convey a coherent meaning, our study limits its scope to the first twenty-one lines. In this context, the philological structure of the text and the contextual meanings of the words are regarded as sources of data reflecting the literary and cosmological understanding of the period. This study discusses, on a philological basis, the suitability of these approaches to the semantic framework by presenting an interpretation centred on the emphasis on the ruler in the text and another interpretation centred on the symbolic emphasis on the sun and the moon.

Keywords: Old Uyghur Turkish, Buddhist Texts, Daşakarmapathāvadānamālā, Sun, Moon

⁴⁸ Arş. Gör. Buse Sena DURUK, Sinop Üniversitesi, e-posta: bduruk@sinop.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0009-0005-1169-7362>

Multimodal matnlardan foydalanishning psixolingvistik omillari

Psycholinguistic Factors in the Use of Multimodal Texts

Kuldasheva Sanobar Xayotovna⁴⁹

Özet

XXI asr axborot maydonining rivojlanishi natijasida insonning axborotni qabul qilish, qayta ishlash va undan foydalanish mexanizmlari sezilarli darajada o'zgardi. Natijada zamonaviy kommunikatsiyada ma'no faqat verbal vositalar orqali emas, balki tasvir, rang, grafika, audio, video, animatsiya va boshqa semiotik resurslarning o'zaro uyg'unligi asosida shakllanmoqda. Shu sababli ta'lim jarayonida multimodal matnlardan foydalanish o'quvchilarning tilni idrok etish va ma'no hosil qilish jarayonlarini samarali tashkil etishning muhim omili sifatida qaralmoqda.

Psixolingvistika tilni idrok etish, tushunish, ishlab chiqish hamda nutq faoliyatining kognitiv mexanizmlarini o'rganuvchi fan sohasi bo'lib, multimodal matnlarni o'rganishda uning nazariy yondashuvlari alohida ahamiyat kasb etadi. Multimodal matnni tushunish jarayoni faqat lingvistik dekodlash emas, balki turli modal resurslarni o'zaro bog'lash orqali ma'no konstruksiyasini yaratishni ham o'z ichiga oladi. Gunther Kress va Theo van Leeuwen multimodallikni turli semiotik resurslarning ma'no yaratishdagi o'zaro hamkorligi sifatida talqin qilishadi. Ularning ijtimoiy-semiotik yondashuviga ko'ra, tasvir matnning oddiy bezagi yoki ilovasi emas, balki mustaqil semantik resurs hisoblanadi. Psixolingvistik tadqiqotlarga ko'ra, o'quvchi multimodal matnni qabul qilganda miyada bir necha kognitiv jarayonlar ketma-ket amalga oshadi. Dastlab vizual belgilar va lingvistik birliklar identifikatsiya qilinadi, so'ngra leksik hamda grammatik ma'lumotlar qayta ishlanadi. Keyingi bosqichda verbal va vizual elementlar o'rtasidagi semantik munosabat aniqlanib, yaxlit mental model shakllantiriladi. Hosil bo'lgan model o'quvchining avvalgi bilimlari bilan integratsiyalanadi va yangi bilim tizimining tarkibiy qismiga aylanadi. Demak, multimodal matnni tushunish jarayoni verbal va noverbal axborotni yagona kognitiv tizim sifatida qayta ishlashni talab qiladi.

Anahar Kelimeler: Multimodal, semiotik resurs, verbal, noverbal, grafika, psixolingvistika

Abstract

The development of the information environment in the twenty-first century has significantly transformed the ways in which individuals perceive, process, and utilize information. As a result, meaning in contemporary communication is no longer constructed solely through verbal means but rather through the integration of various semiotic resources, including images, colors, graphics, audio, video, animation, and other representational modes. Consequently, the use of multimodal texts in education is considered an essential factor in facilitating learners' language comprehension and meaning-making processes.

Psycholinguistics, which examines language perception, comprehension, production, and the cognitive mechanisms underlying speech and language processing, provides an important theoretical framework for the study of multimodal texts. Understanding a multimodal text involves not only linguistic decoding but also the construction of meaning through the integration of diverse modal resources.

Gunther Kress and Theo van Leeuwen conceptualize multimodality as the interaction of different semiotic resources in the process of meaning-making. According to their social semiotic approach, images are not merely decorative elements or supplementary components of a text; rather, they function as independent semantic resources that actively contribute to the construction of meaning.

Psycholinguistic studies indicate that when learners engage with a multimodal text, several cognitive processes occur sequentially in the brain. Initially, visual signs and linguistic units are identified, after which lexical and grammatical information is processed. At the next stage, the semantic relationships between verbal and visual elements are established, resulting in the construction of a coherent mental model. This mental model is subsequently integrated with the learner's prior knowledge and becomes part of an expanded cognitive knowledge structure. Therefore, comprehending a multimodal text requires the integrated processing of verbal and non-verbal information within a unified cognitive system.

Keywords: Multimodal, semiotic resource, verbal, non-verbal, graphics, psycholinguistics

⁴⁹ Dr.; Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti; kuldasheva1777@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5476-7539>

Türkleşmek, İslamlaşmak ve Modernleşmek Örneği Olarak ‘Anamın Kitabı’
"My Mother's Book" as an Example of Turkization, Islamization, and Modernization

Pasha Guluzade⁵⁰

Özet

Edebiyatı hiçbir zaman toplumsal düşünce yapısından ayrı düşünmek mümkün değildir. Her bir edebi eserin toplumsal ruhtan esinlendiği kolay bir şekilde görülmektedir. Bir anlamda edebi eserler toplumun kendisinin portresini çizmektedir. Çünkü bu sayede yazar kendi eserlerinde içinde yaşadığı toplumu betimlemekte ve o topluma ilişkin kendi görüşlerini ortaya koymaktadır. Diğer toplumlarda olduğu gibi Türk edebiyatında da bunu çok kolay bir şekilde görmek mümkündür. Edebi eserlerde toplumun tarihsel yaşamı, geçirdiği dönüşümler, onun nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili izler gözlemlenmektedir. Modernleşme sürecinde de Türk edebi eserlerinde bunu kolay bir şekilde görmek mümkündür. Özellikle özenti duyulan bir Batı toplumu ve tiplemesine bu dönemdeki edebi eserlerde daha çok başvurulmaktadır. Dönemin yazarları yarattıkları kahraman veya karakterler aracılığıyla toplumun içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve politik durumunu gözler önüne sermek gibi bir olanağa sahip olmaktadır. Türk düşünürlerinden olan Celil Memmedguluzade de modernleşme döneminin söz konusu önemli yazarlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Celil Memmedguluzade “Anamın Kitabı” adlı eserinde de toplumdaki sorunların hangi boyutlarda olduğunu belirtmektedir. Hatta yazar sorunları belirtmekle kalmamakta, aynı zamanda bunun üstesinden gelmenin kurgusunu da yapmaktadır. Bu çalışmada yazarın söz konusu eserinden hareketle dönemin düşünürlerinin görüşlerinden de yararlanılarak türkleşmek, islamlaşmak ve modernleşmek” olarak bilinen üçlü formülün edebiyata nasıl yansıdığı ve bu sürece yaptığı katkılar felsefi ve tarihsel açıdan temellendirilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkleşmek, İslamlaşmak, Modernleşmek, edebiyat, karakter.

Abstract

We can never think literature apart from social thought. It is easily seen that every literary work is inspired by the social spirit. In a sense, literary works paint a portrait of society itself. Because in this way, the author depicts the society in which he lives in his works and reveals his own views about that society. As in other societies, it is very easy to see this in Turkish literature. In literary works, one can observe traces of the historical life of society, the transformations it has undergone, and its causes and consequences. This can easily be seen in Turkish literary works during the modernization process. In particular, there is a greater reliance on Western societies and typologies in the literary works of this period. The writers of the that period had the opportunity to reveal the economic, social, and political conditions of their society through the heroes or characters they created. Jalil Mammadguluzadeh, a Turkish thinker, stands out as one of the important writers of this modernization period. In his work "My Mother's Book," Jalil Mammadguluzadeh also points out the extent of the problems in society. The author not only points out the problems but also devises a plan to overcome them. In this study, it is tried to base on the philosophical and historical aspects of how the formula of turkification, islamization and modernization is reflected to literature and its contributions to this process by using the views of the thinkers of the period.

⁵⁰ Doç. Dr.; Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi; prquluzade@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0456-0799>

Geleneksel Şifa Bilgisinin Dijital Yolculuğu: Sosyal Medya ve Yapay Zekâ Bağlamında Halk Hekimliği
The Digital Journey of Traditional Healing Knowledge: Folk Medicine in the Context of Social Media and Artificial Intelligence

Zinnur Akkaş⁵¹

Özet

Halk hekimliği, toplumların uzun yıllara dayanan gözlem, deneyim ve kültürel birikimleri sonucunda oluşan geleneksel sağlık bilgisini ifade etmektedir. Geçmişte sözlü kültür, aile, ocak geleneği, halk hekimleri ve yazılı tıp eserleri aracılığıyla aktarılan bu bilgi birikimi, günümüzde dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte yeni iletişim ortamlarında varlığını sürdürmektedir. Sosyal medya platformları, video paylaşım siteleri, bloglar ve yapay zekâ uygulamaları, geleneksel şifa bilgisinin yeniden görünür hâle geldiği ve geniş kitlelere ulaştığı dijital aktarım alanları olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, halk hekimliği bilgisinin dijitalleşme sürecinde ortadan kalkmadığını, aksine yeni medya ve yapay zekâ teknolojileri aracılığıyla farklı biçimlerde yeniden dolaşıma girdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, dijitalleşmenin halk hekimliği bilgisinin üretiminden ziyade aktarım ve erişim biçimlerini dönüştürdüğü üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda yazılı ve sözlü sosyal medya platformları (Telegram, Instagram, Tiktok, YouTube vb.) ile yapay zekâ sistemleri (Chatgpt, Claude, Gemini, Deepseek vb.) geleneksel şifa bilgisinin günümüzdeki yeni taşıyıcıları olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca yapay zekâ uygulamalarına yöneltilen halk hekimliğine ilişkin örnek sorular üzerinden bu sistemlerin geleneksel sağlık bilgisini nasıl sunduğu ve modern tıp söylemiyle nasıl ilişkilendirdiği ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, halk hekimliği, dijital kültür, sosyal medya, geleneksel şifa bilgisi.

Abstract

Folk medicine refers to traditional health knowledge that has developed as a result of societies' long-standing observations, experiences, and cultural accumulation. This accumulated knowledge, historically transmitted through oral tradition, family customs, folk healers, and written medical texts, continues to exist in new communication environments today with the development of digital technologies. Social media platforms, video sharing sites, blogs, and AI applications stand out as digital transmission areas where traditional healing knowledge is once again visible and reaches large audiences.

This study aims to demonstrate that folk medicine knowledge has not disappeared in the digitalization process, but rather has re-entered circulation in different forms through new media and artificial intelligence technologies. The study focuses on how digitalization transforms the transmission and access methods of folk medicine knowledge rather than its production. In this context, written and oral social media platforms (Telegram, Instagram, Tiktok, YouTube, etc.) and artificial intelligence systems (ChatGPT, Claude, Gemini, Deepseek, etc.) are considered as the new carriers of traditional healing knowledge today. Furthermore, through sample questions related to folk medicine posed to artificial intelligence applications, the study examines how these systems present traditional health knowledge and how they relate to modern medical discourse.

⁵¹Öğr. Gör.; Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi; zinnur.akkas@manas.edu.kg; ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7369-3832>

Anadolu'dan Balkanlar'a Bektaşî Düşüncesi: Makalat Ve Bektaşîlik Defteri Üzerine Bir İnceleme

Bektashi Thought From Anatolia To The Balkans: A Study On The Makalat And The Bektaşîlik Defterieleme

Deniz Özger⁵²

Yakup Yıldız⁵³

Özet

Anadolu'da Alevilik-Bektaşîlik düşüncesinin yerleşip kökleşmesinde Türkmen şeyhleri, özellikle de Hacı Bektaş Veli hayati bir rol oynamıştır. Bu tasavvufi kökler, zamanla serhat gazileri ve alperenler vasıtasıyla Rumeli topraklarına taşıyarak bölgenin manevi ve kültürel inşasında kılavuzluk etmiştir. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte Bektaşîliğe yönelik baskılar artmış, bu süreçte Arnavutluk siyasi ve kültürel açıdan Bektaşîliğin yeni ve en önemli merkezi haline gelmiştir. Hoşgörü, insan sevgisi, birlik anlayışı ve ahlaki olgunlaşmayı merkeze alan bu gelenek sözlü kültürün yanı sıra yazılı eserlerle de aktarılmış, Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen Makalat, yanında, özellikle Balkan coğrafyasından Arnavut şair Naim Frasheri'nin kaleme aldığı "Bektaşîlik Defteri", Bektaşî düşüncesinin Balkanlar'daki en önemli yazılı ve edebî miraslarından biri haline gelmiştir.

Bu çalışma, Hacı Bektaş Veli'nin Makalat adlı eseri ile Naim Frasheri'nin Bektaşîlik Defteri'ni inceleyerek Bektaşî öğretisinin temel ilkelerinin Anadolu ve Balkanlar'daki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, iki eserin Bektaşî öğretisini yansıtan temel kavramları ve inanç esasları, ahlak anlayışı, insan-ı kâmil düşüncesi, hoşgörü gibi ortak temalarıyla sınırlandırılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılacak olup, eserler karşılaştırmalı metin analizi ve içerik analizi çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışmada ayrıca Bektaşîlik geleneği, Alevilik-Bektaşîlik tarihi ve tasavvuf alanındaki yerli ve yabancı akademik çalışmalar, makale, tez ve kitaplardan faydalanılacaktır. Çalışmanın sonucunda, Makalat ile Bektaşîlik Defteri arasında Bektaşîliğin temel öğretileri bakımından güçlü bir bağın bulunduğu tespit edilerek, bu bağın Bektaşî öğretisinin Balkan coğrafyasındaki tezahürlerinin anlaşılmasına katkı sağlaması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bektaşîlik, Hacı Bektaş-ı Veli, Makalat, Naim Frasheri, Bektaşîlik Defteri.

Abstract

Turkmen sheikhs—and Hacı Bektaş Veli in particular—played a vital role in the establishment and rooting of Alevi-Bektashi thought in Anatolia. Over time, these Sufi roots were carried to the lands of Rumelia through frontier warriors (gaziler) and alperenler (warrior-saints), serving as a guide in the spiritual and cultural construction of the region. Following the abolition of the Janissary Corps in 1826, pressures against the Bektashi Order intensified; during this period, Albania emerged as the new and most significant center for Bektashism, both politically and culturally. Centered on tolerance, love for humanity, a spirit of unity, and moral maturation, this tradition was transmitted through both oral culture and written works. Alongside the Makalat—attribution to Hacı Bektaş Veli—the Bektaşîlik Defteri (Book of Bektashism), penned by the Albanian poet Naim Frasheri from the Balkans, became one of the most important written and literary legacies of Bektashi thought in the region.

This study aims to reveal the reflections of Bektashi teachings in Anatolia and the Balkans by examining Hacı Bektaş Veli's Makalat and Naim Frasheri's Bektaşîlik Defteri. The research focuses on shared themes—such as fundamental concepts and articles of faith, moral philosophy, the ideal of the "insan-ı kâmil" (perfect human being), and tolerance—that reflect Bektashi doctrine. A qualitative research method will be employed, with the works evaluated through comparative text analysis and content analysis. Furthermore, the study will draw upon domestic and international academic literature—including articles, theses, and books—regarding the Bektashi tradition, the history of Alevism-Bektashism, and the field of Sufism. The study establishes a strong connection between Makalat and Bektaşîlik Defteri regarding the fundamental teachings of Bektashism and anticipates that this link will contribute to an understanding of how Bektashi doctrine manifested in the Balkans.

Keywords: Bektashism, Hacı Bektaş-ı Veli, Makalat, Naim Frasheri, Bektaşîlik Defteri.

⁵² Öğretmen; deniz.sozger@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3793-3709>

⁵³ Doç. Dr.; İnönü Üniversitesi Alevilik Araştırmaları Enstitüsü; yakup.yildiz@inonu.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7675-5117>

Manevi Entegrasyon ve Kolektif Hafıza: Mahmut Karalić'in Sahih-i Buhârî Tercümesinde Türkçe Kelimeler

Spiritual Integration and Collective Memory: Turkisms in Mahmut Karalić's Bosnian Translation of Sahih al-Bukhari

Amina Ibrica Demir⁵⁴

Özet

Boşnakçanın dini dil, Osmanlı Türkçesinden geçen zengin bir kelime kadrosuyla şekillenmiştir. Günümüz Boşnakçasında yaşayan bu Türkçe kelimeler (turkizmler), sadece geçmişten kalan eski kelimeler değildir. Tam aksine bu kelimeler, Boşnak halkının kolektif hafızasını ve manevi bağlarını yaşatan canlı unsurlardır. Modern dil anlayışı Türkçe kelimeleri bazen "eski ve gereksiz" görse de, dini metinlerin çevirisinde bu kelimeler büyük bir teolojik derinlik, özgünlük ve anlam taşır. Bu çalışma, Boşnakça dini çevirilerde Türkçe kelimeleri korumanın, anlam kaybını önleyen ve metnin manevî gücünü tutan bilinçli bir tercih olduğunu göstermektedir. Araştırmanın temel amacı, Mahmut Karalić'in Boşnakça Sahih-i Buhârî tercümesinde Türkçe kelimelerin üstlendiği kavramsal, dini ve kültürel rolü incelemektir. Niteliksel bir yöntemle yürütülen bu çalışmanın kapsamında, Karalić'in Sahih-i Buhârî tercümesinden seçilen bir bölümdeki Türkçe kelimeler analiz edilmiş ve bunların anlam yükü ile metindeki işlevi örneklerle incelenmiş ve betimsel yöntemiyle açıklanmıştır. Elde edilen bulgular, Karalić'in Türkçe kelimeleri tercih etmesinin dini terimlerin sekülerleşmesini ve sıradanlaşmasını önleyen son derece bilinçli bir çeviri stratejisi olduğunu ortaya koymaktadır. Yeni veya yapay kelimeler yerine dilde doğallaşmış Türkçe terimlerin kullanılması, Hadis dilinin manevi ve duygusal derinliğini başarıyla korumaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma Türkçe kelimeler, pasif tarihsel öğeler değil, Boşnak toplumunu Türk-İslam kültür dünyasına bağlayan, ortak kimliği ve manevi entegrasyonu besleyen canlı birer köprü olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Manevi Entegrasyon, Boşnakçada Türkçe Kelimeler, Mahmut Karalić, Sahih-i Buhârî Tercümesi, Kültürel Miras

Abstract

The religious language of Bosnian has been shaped by a rich lexical layer borrowed from Ottoman Turkish. These Turkish words (Turkisms) that survive in contemporary Bosnian are not merely archaic remnants of the past. On the contrary, they are living elements that keep the collective memory and spiritual bonds of the Bosnian people alive. Although modern linguistic approaches sometimes view Turkisms as "obsolete and unnecessary," these words carry immense theological depth, authenticity, and semantic weight in the translation of sacred texts. This study demonstrates that retaining Turkisms in Bosnian religious translations is a conscious choice that prevents semantic loss and preserves the spiritual authority of the text. The primary objective of this research is to examine the conceptual, religious, and cultural role played by Turkisms in Mahmut Karalić's Bosnian translation of Sahih al-Bukhari. Conducted through a qualitative framework, this study analyzes Turkisms selected from a specific chapter of Karalić's translation of Sahih al-Bukhari, examining and explaining their semantic load and textual function descriptively through representative examples. The findings reveal that Karalić's reliance on Turkisms is a highly deliberate translation strategy that prevents the secularization and flattening of religious terms. Using naturalized Turkisms instead of neologisms or artificial words successfully preserves the spiritual and emotional depth of the Hadith discourse. Ultimately, this study demonstrates that Turkisms are not passive historical relics, but active bridges that connect Bosnian society to the Turkic-Islamic cultural sphere, nurturing a shared identity and spiritual integration.

⁵⁴ Yüksek Lisans Öğrencisi; Zenica Üniversitesi; aminaibrica@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1704-9866>

Cho'lpon Lirikasida Peyzaj Tasviri
Landscape Imagery in Chulpon's Lyric Poetry

Mamiraliyev Quvonch Qurvonboy o'g'li⁵⁵

Özet

Mazkur maqola butun turkiy adabiyotda muhim o'rin tutgan shoir Cho'lpon she'riyatiga bag'ishlangan. Ushbu maqolada Cho'lpon lirikasida peyzaj tasvirining badiiy-estetik mohiyati, poetik vazifalari hamda shoirning individual uslubi va badiiy tafakkurini namoyon etishdagi o'rni tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi Cho'lpon she'riyatida tabiat manzaralarining lirik mazmunni chuqurlashtirish, lirik qahramonning ruhiy kechinmalari va hissiy holatini ifodalashdagi badiiy vazifasini aniqlashdan iborat. Maqolada shoirning turli tabiat tasvirlari asosida yaratilgan she'rlari poetik tahlil qilinib, ulardagi tong, tun, oy, quyosh, yulduz, osmon, shamol, yomg'ir, bahor, kuz, daraxt, gul va boshqa tabiat obrazlarining ramziy-majoziy mazmuni ochib beriladi. Tahlillar davomida peyzaj tasvirlari faqat tashqi olamni aks ettiruvchi vosita emas, balki inson qalbidagi iztirob, sog'inch, umid, muhabbat, ozodlik tuyg'usi va milliy uyg'onish g'oyalarini ifodalovchi muhim poetik unsur sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy-tipologik, germeneytik hamda poetik tahlil metodlaridan foydalanilgan. Olingan natijalar Cho'lpon lirikasida peyzaj tasvirlari kompozitsion yaxlitlikni ta'minlash, obrazlar tizimini boyitish, badiiy makon va ruhiy muhitni shakllantirish, muallif estetik idealini ifodalash hamda she'riy matnning emotsional ta'sirchanligini kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada Cho'lponning tabiat tasvirlariga xos milliylik va umuminsoniylik uyg'unligi, ularning o'zbek mumtoz she'riyati hamda jadid adabiyoti poetik an'analari bilan bog'liqligi ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalari Cho'lpon she'riyati poetikasini chuqurroq anglash, o'zbek lirikasida peyzaj poetikasining nazariy asoslarini boyitish hamda XX asr o'zbek she'riyati badiiy-estetik taraqqiyotini o'rganishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: peyzaj, she'riyat, jadid, poetika, ramziylik, lirik qahramon, ijtimoiy muhit.

Abstract

This article is dedicated to the poetry of Chulpon, a poet who holds a significant place in all Turkic literature. It examines the artistic and aesthetic essence of landscape imagery in Chulpon's lyric poetry, its poetic functions, and its role in revealing the poet's individual style and artistic thought. The main objective of the research is to determine the artistic function of natural landscapes in Chulpon's poetry, specifically how they deepen the lyrical content and express the spiritual experiences and emotional state of the lyrical hero. The article provides a poetic analysis of the poet's poems, which are based on various depictions of nature, revealing the symbolic and metaphorical meanings of images such as dawn, night, the moon, the sun, stars, the sky, wind, rain, spring, autumn, trees, flowers, and other natural elements. In the course of the analysis, landscape imagery is interpreted not merely as a means of reflecting the external world, but as a crucial poetic element expressing feelings of anguish, longing, hope, love, freedom, and the ideals of national awakening within the human soul. The study employs descriptive, comparative-typological, hermeneutic, and poetic analysis methods. The findings indicate that landscape images in Chulpon's lyric poetry are vital for ensuring compositional integrity, enriching the system of imagery, shaping the artistic space and spiritual atmosphere, expressing the author's aesthetic ideal, and enhancing the emotional impact of the poetic text. The article also scientifically illuminates the harmony of national and universal human values inherent in Chulpon's depictions of nature, and their connection to the poetic traditions of Uzbek classical poetry and Jadid literature. The results of this study are of significant scientific and practical importance for a deeper understanding of the poetics of Chulpon's poetry, for enriching the theoretical foundations of landscape poetics in Uzbek lyric poetry, and for studying the artistic and aesthetic development of 20th-century Uzbek poetry.

Keywords: landscape, poetry, Jadid, poetics, symbolism, lyrical hero, social environment.

⁵⁵ Doç. Dr.; Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti; Alisher Navoi Tashkent State University of Uzbek Language and Literature; mamiraliyevquvonchbek@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1221-8395>

Rus Sharqshunos Olimlarining Alisher Navoiy Shaxsiyatiga Munosabati
The Perspectives Of Russian Orientalist Scholars On The Personality Of Alisher Navoi

Ishonxanova Iroda Abduvaxitovna⁵⁶

Özet

Alisher Navoiy shaxsiyati dunyo miqyosida o'z munosib o'rniga ega. Uning shoir va davlat arbobi sifatidagi faoliyati turli millat ilm vakillarini qiziqtirib kelgan. Aslida Navoiy hayoti va ijodi borasidagi tadqiqotlar shoir hayotlik davridayoq boshlangan. Zamondoshlari u haqida fikr-mulohazalar bildirishgan, asarlarini tahlil qilishgan. O'tgan 150-200 yil davomida nafaqat O'zbekiston va sobiq Ittifoq davlatlari, balki jahon miqyosida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Alisher Navoiy asarlarining bir qancha qo'lyozma nusxalari dunyoning mashhur muzeylarida saqlanib keladi. Mana shu faktning o'zi ham buyuk mutafakkir hayoti va ijodi borasida olib borilgan izlanishlarga turtki bo'lgan. Shoir shaxsiyati bilan shug'ullangan olimlar orasida rus sharqshunos olimlari salmoqli o'rin egallaydi. Hudud jihatidan yaqinlik hamda bir Ittifoq tarkibida bo'lgan millatlar sifatida bu holatni tabiiy deb qabul qilish mumkin. Rus sharqshunos olimlarining ko'pchiligi bir necha sharq tillarini o'zlashtirganlar, qo'lyozmalarni aslyatdan o'qiy olganlar hamda Markaziy Osiyo hududi bo'ylab ekspeditsiyalarga chiqqanlar. Ularning ayrimlari O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasida ham xizmat qilishgan. Bu olimlar qatoriga biz Vasiliy Bartold, Yevgeniy Bertels, Aleksandr Semyonov, Sergey Ivanov, Aleksandr Borovkov va boshqalarni kiritishimiz mumkin. Rus sharqshunos olimlari O'zbekiston hududida o'tkazilgan tadbirlarda faol ishtirok etganlar. Ularning ilmiy izlanishlari bir qancha dissertatsiyalarda, ilmiy to'plamlarda, vaqtli matbuotda aks etgan. Tadqiqotchilar Alisher Navoiy shaxsiyati va asarlari yuzasidan o'z munosabatlarini bildirganlar. Maqolada shunday faoliyat olib borgan tadqiqotchilar haqida so'z boradi, ularning ilmiy maqolalari tahlilga tortiladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, turkiy til, adabiyot, sharqshunos, tadqiqot, qo'lyozma.

Abstract

The figure of Alisher Navoi holds a distinguished place on the global stage. His activities as a poet and statesman have long attracted the interest of scholars from various nations. In fact, research into Navoi's life and work began during the poet's own lifetime. His contemporaries expressed their opinions about him and analyzed his works. Over the past 150–200 years, numerous academic studies have been conducted, not only in Uzbekistan and the former Soviet states but also on a global scale. A number of manuscript copies of Alisher Navoi's works are preserved in famous museums around the world. This fact alone has provided an impetus for research into the life and work of the great thinker. Among the scholars who have studied the poet's personality, Russian Orientalists hold a prominent position. This can be considered a natural development, given the geographical proximity and the shared history of the nations within a single Union. Most Russian Orientalists mastered several Eastern languages, were able to read manuscripts in their original form, and undertook expeditions throughout Central Asia. Some of them also served at the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. We can include among these scholars such figures as Vasily Barthold, Yevgeny Bertels, Alexander Semyonov, Sergey Ivanov, and Alexander Borovkov. Russian Orientalists actively participated in events held in Uzbekistan. Their academic research is reflected in several dissertations, scholarly collections, and periodicals. These researchers have expressed their perspectives on the personality and works of Alisher Navoi. This article discusses the researchers who conducted such activities and analyzes their academic articles.

Keywords: Alisher Navoi, Turkic language, literature, Orientalist, research, manuscript.

⁵⁶ Doç. Dr.; Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti; Alisher Navoi Tashkent State University of Uzbek Language and Literature; irodaishanxonova@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1761-8408>

Shavkat Rahmon She'rlarida Madaniy Realialar
Şavkat Rahman Şiirlerinde Kültürel Realialar

Soliyeva Gulxayyo Ibrohimjon qizi⁵⁷

Özet

Bu makalede, realia olgusu ve onun ayırt edici özellikleri lirik eserler örneğinde incelenmiştir. Realia, yalnızca Özbekçeye özgü bir dil olgusu olmayıp, bütün Türk dilleri ile dünyanın diğer dillerinde de görülen kültürel ve dilbilimsel bir unsur olarak ele alınmaktadır. Çalışmada, Şavkat Rahman'ın şiirlerinde yer alan kültürel realialar dilbilimsel-kültürel (linguokültürolojik) ve estetik-edebi açıdan analiz edilmiştir. Realia, edebi eserler ve çeviri kuramında ulusal-kültürel unsurları yansıtan önemli bir dil birimi olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda makalede, Şavkat Rahman'ın şiirleri temel alınarak Özbek halkının yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini, milli değerlerini, milli düşünce sistemini ve tarihi hafızasını yansıtan realiaların şiirde üstlendiği sanatsal işlev ortaya konulmuştur. XX. yüzyıl Özbek şiirine özgün bir soluk kazandıran Şavkat Rahman, milli kimlik bilincini ve felsefi düşünceyi şiir estetiğiyle bütünleştiren seçkin şairlerden biridir. Şair, eserlerinde halkın manevi dünyasını, milli karakterini ve kültürel değerlerini sanatsal imgeler aracılığıyla yansıtmaya özel önem vermiştir. Özellikle Gullayotgan tosh, Abadiyat oralab ve Hulvo adlı şiir kitaplarında yer alan milli-kültürel realialar, halkın tarihsel birikimini, yaşam biçimini ve dünya görüşünü yansıtan önemli şiirsel unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Makalede do'ppi, hovli, ayvon, tokcha, buloq, egachi ve ravoq gibi milli-kültürel dil birimlerinin şiir metnindeki anlamsal, üslupsal ve simgesel işlevleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Ayrıca bu realiaların şiirsel anlamın zenginleşmesine, milli rengin (yerel kültürel atmosferin) oluşturulmasına ve çeviri sürecinde ortaya çıkan dilsel-kültürel sorunların açıklanmasına katkısı değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları, Şavkat Rahman şiirindeki kültürel realiaların yalnızca milli kimliği yansıtan dil birimleri olmadığını; aynı zamanda şairin sanatsal düşüncesini, estetik idealini ve felsefi dünya görüşünü ortaya koyan önemli poetik araçlar olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, Özbek şiirinin linguopoetik ve linguokültürolojik açıdan incelenmesine bilimsel ve uygulamalı katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: kültürel gerçeklikler, dilbilimsel kültüroloji, dilbilimsel şiir, anlamsal analiz, kültür, ulusal kimlik.

Abstract

Mazkur maqolada realiya hodisasi va uning o'ziga xosliklari lirik asarlar misolida tahlil qilingan. Realialar faqat o'zbek tilida emas, balki barcha turkiy va boshqa dunyo tillarida mavjud hodisa sifatida talqin qilinadi. Maqolada Shavkat Rahmon she'riyatida uchraydigan madaniy realialar lingvokulturologik va badiiy-estetik jihatdan tahlil qilinadi. Realialar badiiy asarlar va tarjima nazariyasida milliy-madaniy birliklarni ifodalovchi muhim til hodisasi sifatida o'rganilib kelinadi. Shu nuqtayi nazardan maqolada Shavkat Rahmon ijodi misolida o'zbek xalqining turmush tarzi, urf-odatları, qadriyatları, milliy tafakkuri hamda tarixiy xotirasini aks ettiruvchi realialarning badiiy vazifasi yoritiladi. Shavkat Rahmon XX asr o'zbek she'riyatiga yangicha ruh, falsafiy mushohada va milliy o'zlikni teran anglash g'oyalarini olib kirgan iste'dodli shoirlardan biridir. U ijodida xalqning ma'naviy olami, milliy xarakteri va madaniy qadriyatlarini badiiy obrazlar orqali ifodalashga alohida e'tibor qaratadi. Shoirning "Gullayotgan tosh", "Abadiyat oralab", "Hulvo" kabi she'riy to'plamlarida uchraydigan milliy-madaniy realialar xalqning tarixiy tajribasi, yashash tarzi va dunyoqarashini yorituvchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada do'ppi, hovli, ayvon, tokcha, buloq, egachi, ravoq singari milliy-madaniy birliklarning poetik matndagi semantik, uslubiy va ramziy funksiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, mazkur realialarning she'riy matn mazmunini boyitish, milliy koloritni yaratish hamda tarjima jarayonida yuzaga keladigan lingvomadaniy muammolarni ochib berishdagi o'rni ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari Shavkat Rahmon she'riyatida madaniy realialar nafaqat milliylikni ifodalovchi til birliklari, balki shoirning badiiy tafakkuri, estetik ideal va falsafiy qarashlarini ochib beruvchi muhim poetik vosita ekanligini asoslaydi. Mazkur tadqiqot o'zbek she'riyati lingvopoetikasi va lingvokulturologiyasini o'rganishda ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: madaniy realialar, lingvokulturologiya, lingvopoetika, semantik tahlil, madaniyat, milliy o'zlik.

⁵⁷ Yüksek Lisans Öğrencisi; Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti; National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek; gulhayoibrohimovna@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8517-9784>

Манасчылык өнөрдүн табияты жана учурдагы абалы

The Nature and Current State of the Art of Manaschi Performance

Жамгырчиева Гулина Толобаевна⁵⁸

Özet

Түрк тилдүү элдерде эпос айтуу өнөрү байыртан өнүгүп келген. Кыргыз элиндеги манасчылык өнөр төкмө акындыктын бир салаасы, болгондо да улуу баянды айтуу тагдыры буйругунан көркөм сөз ээлеринин чыгармачылыгы болуп саналат. Анын феноменин ар тараптуу илимий иликтөөгө алуу кыргыз окумуштууларын жана дүйнөлүк масштабдагы көптөгөн илимпоздорду кызыктырып келүүдө. Эзелтен келе жаткан бул өнөрдүн өнүгүү эволюциясы кандай болду жана учурда башка элдердин кагаз бетинде жашап калган эпосторунан айырмаланып жандуу жашап жаткан жараянындагы абалы кандай деген суроолорго жооп издөө макаланын актуалдуулугун аныктайт. Байыркы доорлордон башталган эпикалык айтуучулук өнөрү үстүбүздөгү XXI кылымда актуалдуулугун жоготпой, кыргыз жаранынын идентификациясына салым кошуп олтурат, анткени “Манас” баштаган улуттук дөөлөттөр улуттук аң-сезимди аныктоодо рухий көрсөткүч болуп саналат. Макаланын максаты манасчылык өнөрдөгү эволюциялык, функционалдык маселелерди карап, системалуу анализ жасоо менен шартталат. Эпос айтуучулук өнөрдү изилдөөнүн тарыхый тамыры жана теориялык-методологиялык негиздерин анализге алуу, манасчылардын варианттарындагы салттуу өзөктүн сакталышын, көркөмдүк табиятын, жеке чыгармачылык салымын талдоо менен системалуу баа берүү милдеттери коюлду. Изилдөөдө тарыхый-салыштырма жана типологиялык методдору колдонулду. Манасчылык өнөрдү изилдөө тарыхый жана теориялык-методологиялык негизге ээ. Эпос айтуучулук өнөр эзелки доорлордон бери карай уланып келе жатат, ал 19-кылымга дейре толук оозеки формада жашаган. Манасчылык өнөрдөгү өзгөчөлүктөр фольклористикалык, тарыхый-этнографиялык, философиялык, психологиялык көз караштардын алкагында каралып, айрым иликтөөлөргө алынууда. Эпостун өзөгү болгон мекенчилдик, эркиндикти сүйүү жана ага умтулуу кыргыз элинин мамлекеттүүлүгүн сактап калууда тарыхый милдетин аткарган. Жомокчулардын көркөм кызматы Манас баатырдын жашоодогу максатын калкка билдирип айтуу менен элдин башын бириктирип, Ата-Мекенди коргоо, азаттык үчүн күрөшүүгө үндөйт. Эпостогу баатырлардын образдарын түзүүдө манасчылар эрдиктин идеалдарын ширелиштирип, баатырдык духтун алкагында кыргыздын маданий баалуулуктарына шайкеш келген туруктуу, айрым тарыхый каармандарды жаратышкан. Манасчылар эл башынан өткөн тарыхый окуяларды ырга айланып, поэтикалык көркөм чеберчилик аларды эпоско киргизип, баатырдык идеалдардын алкагында кыргыздын менталитетинин баалуулуктарына ылайыктап көркөм иштеп чыгышкан жана бул аракеттер учурда улантылууда. Макалада манасчылык өнөрдү изилдөөнү мүмкүн болушунча иреттештирип, эпос айтуучулардын чыгарманы ар бир жолу айтканда салттуу сюжеттин негизинде кайрадан иштеп чыккан көркөм кызматы тууралуу илимий-теориялык көз караштар айтууга аракеттер жасалды. Мында «Манас» эпосун айтуучулардын чыгармачылык мектептери жана сюжеттин оозеки табиятына байланыштуу вариацияланышы эске алынды.

Anahtar Kelimeler: Түрк тилдүү элдер фольклору, эпос жанры, манасчылык, “Манас эпосу”, салттуу өзөк окуялар, руханий дөөлөттөр, аян алуу, дааруу

Abstract

Turkic-speaking peoples have a long-standing tradition of epic storytelling. The art of “Manaschi” (storytellers of the “Manas” epic) among the Kyrgyz people is a branch of improvisational poetry, representing the artistic creativity of master wordsmiths whose destiny is bound to narrating this grand epic. The multifaceted scientific study of this phenomenon has continuously drawn the interest of both Kyrgyz scholars and international researchers. The relevance of this article lies in exploring how this ancient art evolved and evaluating its current state—living and thriving dynamically today, unlike the epics of many other nations that survive only on paper. Originating in ancient eras, the epic storytelling art has preserved its relevance into the 21st century, contributing significantly to the identity of the Kyrgyz citizen. This is because national values, headed by the “Manas” epic, serve as a spiritual compass in defining the national consciousness. The objective of this article is to examine the evolutionary and functional aspects of the “Manaschi” art and conduct a systematic analysis. The study sets out the following tasks: -To analyze the historical roots and theoretical-methodological foundations of studying epic storytelling. -To provide a systematic evaluation of how “Manaschis” preserve the traditional core in their

⁵⁸Prof. Dr.; Ош мамлекеттик университетинин филология жана маданият аралык коммуникация институтунун кыргыз адабияты кафедрасынын башчысы; Ош мамлекеттик университети (Кыргызстан); gulina65@inbox.ru <https://orcid.org/0009-0001-9817-2008>

variations. -To explore the artistic nature and individual creative contributions of the storytellers. Historical-comparative and typological methods were employed in this research. The study of “Manaschi” art rests on solid historical and theoretical-methodological foundations. The tradition of epic storytelling has been passed down since ancient times and existed purely in an oral format until the 19th century. The unique characteristics of “Manaschi” art are currently being investigated through folkloristic, historical-ethnographic, philosophical, and psychological lenses. Patriotism, love of freedom, and the pursuit of liberty—which form the core of the epic—played a vital historical role in preserving the statehood of the Kyrgyz people. The artistic mission of the storytellers was to convey Hero Manas's life purpose to the people, uniting them and inspiring them to defend their Motherland and fight for freedom. In crafting the characters of the epic's heroes, “Manaschi” blended ideals of valor with enduring, historically rooted figures aligned with the cultural values and martial spirit of the Kyrgyz people. Storytellers transformed the historical events experienced by the nation into poetry, artistically weaving them into the epic through poetic mastery and shaping them to reflect the core values of the Kyrgyz mentality—a process that continues to this day. This article attempts to systematically structure the research on “Manaschi” art and offer scientific-theoretical insights into the storytellers' artistic role in recreating the epic anew during each performance, based on a traditional core plot. It takes into account the creative schools of “Manas” storytellers and the plot variations stemming from the oral nature of the performance.

Keywords: Folklore of the Turkic-speaking peoples, epic genre, Manaschi tradition, the “Epic of Manas,” traditional core narratives, spiritual values, divine inspiration, healing.

Buhara Oğuz Lehçesi Ve Türk Dillerinde Ortak Kelimeler

Dilrabo Andaniyazova⁵⁹

Özet

Har bir tilning hududiy shevalari o'sha makon haqida juda qiziq ma'lumotlarni o'zida namoyon etadi. Shevalar nafaqat adabiy tilning muhim qatlami sifatida tilshunoslar e'tiborini jalb etib kelmoqda, balki ularda aks etgan butun bir madaniyat, turmush tarzi turli tadqiqotlar uchun ham obyekt bo'lib xizmat qilmoqda. Shevalarga oid so'zlarni to'plash, chuqur o'rganish, lisoniy-tarixiy jihatdan tavsiflash til va xalqning murakkab tarixini tadqiq etishda muhim omillardan hisoblanadi.

O'g'uz lahjasida so'zlashuvchi o'zbeklar, asosan, Xorazm viloyati hududida yashasa-da, Buxoroning ba'zi hududlarida ham ushbu lahjaga xos xususiyatlar saqlanib qolgan hamda sheva egalari tomonidan asrlar davomida avloddan-avlodga o'tib kelayotgan merosdir. Ular orasida faol muomalada bo'lgan so'zlarning aksari eski yozma yodgorliklarda uchraydi, ayrimlari esa turkiy tillarda hamfaol qo'llanadi.

Maqolada o'g'uz lahjasi Buxoro aholisi nutqida keng iste'molda bo'lgan, ammo hozirgacha jiddiy tadqiq qilinmagan, o'zida qadimgi turkiy til unsurlarini saqlagan so'zlarning fonetik, leksik, grammatik xususiyatlari tahlil qilindi. Masalan, Kirpi [kirpi, kirpitikān]. Qadimgi turkiy tilda ham tipratikan ma'nosini anglatgan ushbu so'z hozirgi o'zbek tilida esa sheva so'zi deb qaraladi. "Devonu lug'otit turk"da kirpi so'zi "ko'p tikan" ma'nosini anglatgan. Yoki mazkur hududga mansub yitmoq, do'nmoq, gizlenmoq, o'ksirmoq kabi so'zlar hozir ham lahja vakillari uchun faol so'z hisoblanadi.

Bu kabi qadimiy so'zlarning leksik xususiyatlarini lug'atlardagi muqobillari hamda boshqa turkiy tillar bilan qiyosiy tahlil qilish shevashunoslik uchun qiziqarli ma'lumotlar berishi, shubhasiz.

Anahtar Kelimeler: Oğuz lehçesi, lehçe, sözlük, eski Türk dili, Özbek dili

⁵⁹**Doç. Dr.;** Özbekistan Bilimler Akademisi Özbek Dili, Edebiyatı ve Folkloru Enstitüsü
dilraboandaniyazova293@gmail.com

Ўзбек халқ никоҳ тўй маросим фольклорида “Келин салом” жанри

The “Kelin Salom” Genre in Uzbek Wedding Ceremony Folklore

Исманова Акибатхан Алимжановна⁶⁰

Özet

Мақолада туркий халқлар никоҳ тўй маросимида ижро этиладиган "Келин салом" жанрининг генезиси, спецификаси ва поэтикаси хусусида фикр юритилади. "Келин салом" жанри замирида умумтуркий қарашларни ифодаловчи қадимий инончлар, мифологик, шомонистик, анимистик, тотемистик тасаввурлар, турли культлар билан боғлиқ тушунчалар ва исломий қарашларда муштаракликлар мавжуд. Бу жанр ўзбек, қозоқ, қорақалпоқ, уйғур, қирғиз каби халқларда ўзига хос специфик белгилари билан фарқли жиҳатларга эга. Кузатишларимизча барча туркий халқлар никоҳ тўйи маросимлари тизимида келиннинг таъзим қилиш ҳаракати ва бу удумни бажариш чоғида махсус қўшиқ куйланади, бироқ бундай қўшиқлар жанр мансубиятига қўра бир- биридан фарқланади. Масалан, ўзбек халқининг "Келин салом" қўшиқлари чорлов, бошлама, таърифий баён ва хотима узвларидан иборат шеърӣ банд ва диалогик характердаги шаклдан иборат, лекин қирғиз халқининг никоҳ тўй маросимида бундай ижро шакл учрамайди, уларда фақат "салом солиш" удуми сақланган.

Мақолада ўзбек халқининг "салом солиш" удуми қадим маданиятнинг гўзал кўриниши сифатида никоҳ тўйи маросимининг таркибий қисмига айлангани ва сахнавий кўриниш орқали юксак психологик, бадиӣ- эстетик вазифани бажариши мисоллар орқали ёритилган. Шунингдек, "Келин салом" жанрининг шеърӣ шакли композицияси, сюжети, образлар тизими, уларнинг хусусиятини ёритишда қўлланилган ўхшатиш, муболага, параллелизм кабилар поэтик тимсол вазифасини бажарган. Фольклорнинг ҳеч қайси жанрида "Келин салом" жанридаги каби турли қиёфадаги образлар тизими мавжуд эмас ва инсоннинг ташки, ички қиёфаси, юзи, кийим кечаги, юриш- туриш аниқ , ёрқин ифодаланмаган. "Келин салом " қўшиқлари сюжетида конфликтли муносабатлар аниқ ифодаланмаган бўлса-да, юморга йўғрилган киноя, кесатик, пичинг характердаги бандлар воситасида енгил танқид билинади.

Хуллас, ўзбек халқ никоҳ тўй маросими фольклорида кенг тарқалган "Келин салом" жанри халқ бадиӣ иқтидорини юксак даражада акс эттирган жанр. Мазкур жанр ўзбек халқининг тарихи, орзу-интилишлари, маданияти, санъати, урф-одатини ўрганишда муҳим қомусий манба бўлади.

Anahtar Kelimeler: Келин салом, жанр, символ, культ, специфика, поэтика, инонч, маросим

Abstract

The article examines the genesis, specificity, and poetics of the Kelin Salom ("Bride's Greeting") genre performed during the wedding ceremonies of Turkic peoples. The Kelin Salom genre is rooted in ancient Turkic beliefs expressing common Turkic worldviews, including mythological, shamanistic, animistic, and totemistic concepts, as well as ideas associated with various cults and shared elements of Islamic beliefs. This genre possesses distinctive characteristics among such peoples as the Uzbeks, Kazakhs, Karakalpaks, Uyghurs, and Kyrgyz. According to our observations, within the wedding ceremony traditions of all Turkic peoples, the bride performs an act of respectful bowing, accompanied by a special song. However, these songs differ from one another in terms of their genre affiliation. For example, Uzbek Kelin Salom songs consist of an introductory call, an opening section, descriptive verses, and a concluding part arranged in poetic stanzas with a dialogic structure. In contrast, among the Kyrgyz, such a performance form is absent during wedding ceremonies; only the custom of salom solish (the bride's ceremonial greeting by bowing) has been preserved.

The article demonstrates, through examples, that the Uzbek custom of salom solish has become an integral part of the wedding ceremony as a beautiful manifestation of ancient culture and fulfills significant psychological as well as artistic and aesthetic functions through its theatrical performance. Furthermore, the article analyzes the poetic structure of the Kelin Salom genre, including its composition, plot, system of images, and their distinctive features. Poetic devices such as simile, hyperbole, and parallelism serve as important artistic symbols. No other genre of folklore contains such a diverse system of characters as Kelin Salom. Likewise, no other genre depicts the external and internal appearance of individuals, their facial features, clothing, and manner of movement with such clarity and vividness. Although the plot of Kelin Salom songs does not explicitly present conflicting relationships, subtle criticism is conveyed through humorous irony, satire, and teasing verses.

⁶⁰ Doç. Dr.; Ўш давлат университетидаги Алишер Навоӣ номидаги ўзбек тили, адабиёти ва маданияти маркази директори; Ўш давлат университети (Қирғизистон); mumuasas5@gmail.com <https://orcid.org/0009-0005-9733-2363>

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

In conclusion, the Kelin Salom genre, which is widespread in Uzbek wedding folklore, is a vivid reflection of the artistic talent of the Uzbek people. This genre serves as an important encyclopedic source for studying the history, aspirations, culture, art, and customs of the Uzbek nation.

Keywords: Kelin Salom, genre, symbol, cult, specificity, poetics, belief, ceremony.

Yavuz Bahadıroğlu'nun Edebiyatında Kahraman Tipleri: Tarihi Romanlarda İdealleştirilmiş Kahraman Tipleri

Nozima Karimova⁶¹

Özet

Bu çalışmada Türk tarihî roman geleneğinin önde gelen isimlerinden biri olan Yavuz Bahadıroğlu'nun romanlarında yer alan kahraman tipleri ele alınmaktadır. Tarihî roman, geçmişte meydana gelen olayların edebî bir kurgu içinde yeniden yorumlanmasına imkân tanıyan bir anlatı türü olarak değerlendirilmektedir.

Yazar, eserlerinde Türk tarihinin farklı dönemlerini işlerken kahramanlarını belirli ideolojik ve kültürel çerçeveler doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu bağlamda çalışmada söz konusu romanlarda yer alan kahramanlar; tarihî liderler, fedakâr savaşçılar, bilge yol göstericiler ve halktan çıkan kahramanlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Araştırmada nitel metin çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, Bahadıroğlu'nun romanlarındaki kahramanların yalnızca olay örgüsünü ilerleten unsurlar olmadığını; aynı zamanda tarih bilinci oluşturma ve kültürel değerleri aktarma işlevi de üstlendiklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yavuz Bahadıroğlu, tarihî roman, kahraman tipleri, karakter tipolojisi, Türk edebiyatı, tarih ve kurgu

⁶¹ Yüksek Lisans Öğrencisi; Taşkent Devlet Şarkınashık Üniversitesi; nozima_karimova2407@mail.ru

İndu Sundaresan'ın “Tac Mahal” Üçlemesi ve Tac Mahal Temasının Modern Türk Edebiyatındaki Farklı Sanatsal Tezahürleri

Indu Sundaresan's “Taj Mahal” trilogy and different artistic manifestations of the Taj Mahal theme in modern Turkish literature

Leyla Pirimova⁶²

Özet

Dünyanın harikalarından biri olarak kabul edilen Tac Mahal, sadece bir anıt değil, R. Tagore'un dediği gibi, zamanın yavaşlığından akan bir gözyaşıdır. Tac Mahal, büyüyle birçok insanın dikkatini çekmiştir. Hintli yazar Indu Sundaresan, ünlü üçlemesine de tam olarak bu şekilde, Tac Mahal adını vermiştir. Üçleme, Babür İmparatorluğu'nu konu almaktadır. Tac Mahal'in ve tarihinin tasvirleri, üçlemenin üçüncü romanı “Gölge Prensi”te sanatsal bir yansıma bulmuştur. Yetenekli yazar, eserinin olay örgüsüyle bağlantılı tarihi olaylar fonunda Tac Mahal'in yapımının ince detaylarını okuyuculara sunmaktadır. Bu üçleme, birçok açıdan Babür İmparatorluğu hakkında yazılmış en iyi romanlardan biri olarak kabul edilir. Son zamanlarda Türk tarihçiler, Babür İmparatorluğu üzerine kapsamlı araştırmalar yapmış ve birçok yeni kaynağı gün ışığına çıkarmıştır. Tüm bunlar edebiyatı da etkilemiştir. Böylece Türk yazarlar, Tac Mahal adıyla eserler yazmışlardır. Mürvet Sarıyıldız, “Aşk Mahal”, Ayfer Feriha Nujen “Aşkın 7. Harikası Tac Mahal” ve Fuat Bozkurt “Aynadaki Aşk” romanlarında Tac Mahal'in sanatsal imajını yansıtmıştır. Hintli yazar, tarihsel kaynaklara dayandığını ve eserde bu sıralamada beklenenden daha fazla tarihsel gerçek bulunduğunu belirtmiştir. Eserin son bölümünde ise yazar, kullandığı sanatsal hayal gücünü okuyuculara açıklamıştır. Türk yazarların eserleri ise oldukça farklıdır. Tüm farklılıklara rağmen, yazarların eserlerinde tasvir edilen Türk-İslam anıtı Tac Mahal, her yönüyle muhteşemdir.

Anahtar Kelimeler: Tac Mahal, roman, yazar, sanatsal yansıma, farklılık.

Abstract

The Taj Mahal, considered one of the wonders of the world, is not just a monument, but, as R. Tagore said, a tear flowing from the cheek of time. The Taj Mahal has attracted the attention of many with its magic. Indian writer Indu Sundaresan called her famous trilogy exactly like this, Taj Mahal. The trilogy talks about Babur Empire. The descriptions of the Taj Mahal and its history have found their artistic reflection in the third novel in the trilogy, “The Shadow Prince”. The talented writer presents the readers with the fine details of the construction of the Taj Mahal against the backdrop of historical events in connection with the plot line of his work. In many ways, this trilogy is considered one of the best novels about Babur Empire. In recent times, Turkish historians have conducted extensive research on Babur Empire and have brought to light many new sources. All this has not bypassed literature. Thus, Turkish writers have written works called Taj Mahal. Mervet Sarıyıldız reflected the artistic image of the Taj Mahal in their novels “Love Palace”, Ayfer Feriha Nujen “The 7th wonder of love Taj Mahal” and Fuat Bozkurt “Love in the mirror. Taj Mahal”. Stating that the Indian writer relied on historical sources, there are more historical truths in the work that expected this sequence. And in the last part of the work, the writer explains to the readers the artistic imagination he used. The works of Turkish writers, on the other hand, are quite different. Despite all the differences, the Taj Mahal, a Turkish-Islamic monument described in the works of the authors, is magnificent in every way.

Keywords: Taj Mahal, novel, writer, artistic reflection, difference.

⁶² Azerbaycan Milli İlimler Akademisi; leyla.pirimova88@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2836-2439>

Kırım Tatar Kadın Hareketi: Tarihsel Gelişim, İnsan Hakları Mücadelesi Ve İşgal Sonrası Sivil Toplumun Yeniden Yapılanması

Gayana Yüksel⁶³

Özet

Kırım Tatar kadın hareketi, yaklaşık yüz elli yıllık tarihi boyunca yalnızca kadınların toplumsal hayata katılımını değil, aynı zamanda Kırım Tatar halkının millî kimliğinin, kültürel mirasının ve kolektif haklarının korunmasını sağlayan temel dinamiklerden biri olmuştur. Hareketin kökleri XIX. yüzyılın sonlarında İsmail Gaspıralı'nın eğitim reformları ve modernleşme anlayışıyla şekillenmiş, kadınların eğitim görmesi, toplumsal yaşamda yer alması ve basın yoluyla fikir üretmesi Kırım Tatar toplumunun modernleşme sürecinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Şefika Gaspıralı'nın öncülüğünde yayımlanan Alem-i Nisvan dergisi ise Türk ve Müslüman dünyasında kadın hareketinin gelişmesinde öncü bir rol üstlenmiş, kadınların kamusal alandaki görünürliğini artırmıştır.

1917 Kırım Tatar Millî Kurultayı ile kadınların siyasal haklarının tanınması, kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı açısından tarihî bir dönüm noktası olmuştur. Takip eden yıllarda eğitim, kültür, basın ve sanat alanlarında faaliyet gösteren çok sayıda kadın, millî kimliğin korunmasına ve yeni kuşakların yetişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

1944 Sürgünü sonrasında Kırım Tatar kadınları yalnızca ailelerin ayakta kalmasını sağlayan kişiler değil, aynı zamanda millî kurtuluş ve insan hakları mücadelesinin en önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir. Ayşe Seyitmuratova, Zampira Asanova, Safınar Cemileva ve diğer kadın aktivistler, uluslararası kamuoyunda Kırım Tatar meselesinin duyurulmasına, insan hakları savunuculuğunun güçlenmesine ve sürgündeki toplumsal dayanışmanın korunmasına önemli katkılar sunmuştur.

1990'lı yıllarda Kırım'a dönüş süreciyle birlikte kadınlar eğitim, kültür ve sivil toplum alanlarında yeniden örgütlenmiş; Maarifçi Kırım Tatar Öğretmenler Birliği, Kadın Kızlar Birliği, Nenkecan, İnsaf Müslüman Kadınlar Birliği ve diğer kadın kuruluşları aracılığıyla ana dil eğitiminin geliştirilmesi, kültürel mirasın korunması, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi ve kadınların kamusal yaşamdaki rolünün artırılması yönünde kapsamlı faaliyetler yürütmüştür. Aynı dönemde kadınların Kurultay ve Kırım Tatar Millî Meclisi'ndeki temsili de giderek artmıştır.

2014 yılında başlayan Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı işgali, Kırım Tatar kadın hareketinin gelişiminde yeni ve son derece zorlu bir dönemi başlatmıştır. İşgal koşullarında ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, ana dilde eğitim hakkı ve yerli halkın kolektif hakları sistematik biçimde ihlal edilirken, Kırım Tatar kadınları giderek siyasi baskıların doğrudan hedefi hâline gelmiştir. Hukuka aykırı gözaltılar, siyasi saikli davalar, zorla kaybetmeler, psikolojik baskılar ve uzun süreli hapis cezaları kadınların gündelik yaşamını doğrudan etkilemektedir.

Buna rağmen Kırım Tatar kadınları, işgal sonrasında Ukrayna ve diasporada yeni sivil toplum modelleri geliştirmiştir. Şefika Gaspıralı Uluslararası Kadın Birliği ile Kiev'de kurulan Kadın Divanı, kültürel mirasın korunması, kadın liderliğinin güçlendirilmesi, insan hakları savunuculuğu, psikososyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve uluslararası dayanışmanın güçlendirilmesi alanlarında önemli faaliyetler yürütmektedir. Böylece Kırım Tatar kadın hareketi, tarihsel mirasını koruyarak yeni toplumsal ve siyasal koşullara uyum sağlayan dinamik bir yapıya dönüşmüş; yerli halkların haklarının korunması, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve işgal koşullarında sivil toplumun yeniden yapılanması açısından özgün bir örnek oluşturmıştır.

⁶³ Prof. Dr.; V.İ. Vernadskiy Taurida Milli Üniversitesi (Kyiv, Ukrayna); Filoloji ve Türk Gazetecilik; Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi; Gayanayuksel@gmail.com

Birlikte Yaşamın Dil Belleği: Türkçe ve Komşu Diller Arasındaki Kelime Alışverişine Yönelik Kültür-Tarihsel Bir Değerlendirme

The Linguistic Memory of Coexistence: A Cultural-Historical Evaluation of Lexical Exchange Between Turkish and Neighboring Languages

Nur Yasemin Rahoojo⁶⁴

Özet

Diller, yalnızca iletişim araçları değil; toplumların tarihini, göç yollarını ve kültürel etkileşimlerini taşıyan canlı belgelerdir. Bu çalışma, Türkçenin komşu ve uzak dillerle kurduğu kelime alışverişini kültür-tarihsel bir perspektiften ele almaktadır. Araştırma üç eksen üzerine kurulmaktadır. Birincisi, Türkçeden dünya dillerine geçen sözcüklerdir: “yoğurt” sözcüğü 8. yüzyıl Türkçe metinlerinden bu yana yirmiden fazla dilde aynı fonetik yapıyla yaşamaya devam etmekte, Türk kültürünün maddi ve dilsel izlerinin ne denli kalıcı olduğunu ortaya koymaktadır. İkincisi, Anadolu’daki karşılıklı dil alışverişinin incelenmesidir: Türkçe ile Yunanca arasındaki binlerce ortak kelime, bu iki dilin yüzyıllarca yan yana sürdürdüğü ortak yaşamın somut kanıtı olup tek yönlü bir etkiyi değil, karşılıklı ve organik bir süreci yansıtmaktadır. Üçüncüsü ise Türkçe, Arapça ve Farsçanın oluşturduğu ortak medeniyet havuzunun Urduca üzerindeki yansımalarıdır: “Urdu” adının bizzat Türkçe “ordu” kelimesinden gelmesi ve Babürlü hanedanının Güney Asya’da uyguladığı zorlamadan uzak dil politikası, Türk kültürel varlığının nasıl kalıcı izler bıraktığını göstermektedir. Bu çalışma, Türk kültürünün tarih boyunca ne yalnızca veren ne de yalnızca alan bir konumda olmadığını; aksine paylaşılan medeniyet değerleri aracılığıyla organik bir kültürel sentez yarattığı tezini savunmaktadır. Türk Dil Kurumu yayınları ve Türkiye dilbilim çevreleri ile Pakistan’da edinilen doğrudan kültürel gözlemler bu tezi destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: kelime alışverişi, kültürel etkileşim, Türkçe-Yunanca ilişkisi, Urduca, dil ve kültür belleği

Abstract

Languages are not merely tools of communication; they are living documents carrying the history, migration routes, and cultural interactions of societies. This study examines the lexical exchange between Turkish and its neighboring and distant languages from a cultural-historical perspective. The research is built on three axes. First, words that have passed from Turkish into world languages: the word “yogurt,” documented in Turkish texts since the 8th century, continues to live in more than twenty languages with the same phonetic structure, demonstrating the enduring linguistic and cultural legacy of Turkish civilization. Second, the mutual lexical exchange in Anatolia: the existence of thousands of shared words between Turkish and Greek stands as concrete evidence of centuries of coexistence, reflecting not a one-sided influence but an organic, reciprocal process. Third, the reflections of the shared Arabic-Persian-Turkish civilizational pool on Urdu: the very name “Urdu” derives from the Turkish word “ordu” (army), and the non-coercive language policy of the Mughal dynasty in South Asia demonstrates how Turkish cultural presence left lasting imprints. This study argues that throughout history, Turkish culture has been neither solely a giver nor solely a receiver, but rather a creator of organic cultural synthesis through shared civilizational values. Publications of the Turkish Language Association (TDK), relevant studies from Turkish linguistics circles, and direct cultural observations gained in Pakistan further support this thesis.

Keywords: lexical exchange, cultural interaction, Turkish-Greek relations, Urdu, linguistic and cultural memory

⁶⁴ Dr. Öğr. Üyesi; Department of Turkish Language and Literature, National University of Modern Languages (NUML), Islamabad, Pakistan; nrahoojo@numl.edu.pk; ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5350-1604>

Türk Dünyasının Ortak Kültürel Değerlerinin Medyada Temsili

Representation of the Shared Cultural Values of the Turkic World in the Media

Buket Şahin⁶⁵

Özet

İletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, kültürel mirasın korunması, yeniden üretilmesi ve farklı coğrafyalara aktarılması açısından yeni imkânlar ortaya çıkarmıştır. Geleneksel iletişim araçlarının yanında dijital medya ortamları dil, edebiyat, tarih ve ortak manevi değerlerin görünürlüğünü artırırken daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamış, Türk halkları arasındaki kültürel etkileşimi farklı bir boyuta taşımıştır. Sosyal medya platformları, dijital yayıncılık, çevrim içi video içerikleri, çeşitli kültürel projeler, ortak kimlik bilincinin güçlenmesine katkı sağlayan, kolektif hafıza ve kültürel aidiyetin görünürlük kazanmasına katkıda bulunan önemli iletişim mecraları olmuştur. Medya, kültürel unsurların aktarıldığı bir araç olmanın ötesinde ortak değerlerin yeniden yorumlandığı, farklı kuşaklara aktarıldığı dinamik bir etkileşim alanı olmuştur. Türk dünyasına ilişkin ortak tarih anlatıları, edebî eserler, geleneksel ritüeller, müzik, folklor ve manevi şahsiyetler, medya içerikleri aracılığıyla yeniden üretilmekte, kültürel sürekliliğin desteklenmesine katkı sunmaktadır. Bu yönüyle medya, Türk halkları arasındaki manevi bağların görünür hâle gelmesinde önemli bir işleve sahip olmuştur. Bu çalışmada, TRT Avaz yayınları, Türk dünyasına yönelik belgeseller ve YouTube içerikleri örneklem olarak ele alınacak; ortak kültürel değerlerin medya söyleminde nasıl temsil edildiği ve bu temsillerin Türk halklarının manevi entegrasyonuna katkısı nitel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Kültürel temsil, kültürel süreklilik, kolektif kimlik, nitel içerik analizi, manevi bütünleşme.

Abstract

The widespread use of communication technologies has created new opportunities for the preservation, reproduction, and transmission of cultural heritage across different geographical regions. Alongside traditional communication channels, digital media has increased the visibility of language, literature, history, and shared spiritual values while enabling them to reach broader audiences, thereby strengthening cultural interaction among Turkic peoples. Social media platforms, digital publishing, online video content, and various cultural projects have become significant communication spaces that contribute to the reinforcement of collective identity, cultural memory, and a shared sense of belonging. Beyond serving as a medium for transmitting cultural elements, media has evolved into a dynamic environment in which shared values are reinterpreted, reproduced, and conveyed to new generations. Through media content, common historical narratives, literary works, traditional rituals, music, folklore, and prominent spiritual figures of the Turkic world are represented and reproduced, supporting cultural continuity and fostering spiritual cohesion among Turkic communities. This study examines how shared cultural values are represented in media discourse through a qualitative content analysis of TRT Avaz broadcasts, documentaries focusing on the Turkic world, and selected YouTube content. It aims to evaluate the contribution of these representations to the spiritual integration of Turkic peoples by exploring the role of media in preserving and promoting a common cultural identity.

Keywords: Turkish World, Digital Media, Cultural Representation, Cultural Heritage, Spiritual Integration

⁶⁵ Öğr. Gör.; Adnan Menderes Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu; buketsahin99.bs@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2699-8775>

Ukrayna'daki Kırım Tatarları ve Diğer Türk Halkları: Bütünleşme Sorunu

Crimean Tatars and Other Turkic Peoples in Ukraine: The Problem of Integration

Ferhad Turanlı⁶⁶

Özet

Bu çalışma, söz konusu sorunu inceleyerek Türk halklarının bütünleşme sorununu, özellikle Kırım Tatarları ve Ukrayna'daki diğer Türk toplulukları örneğinde ele almaktadır. Araştırmada, tarihsel, kültürel ve dilsel ortaklıkların bütün Türklerin manevi bütünleşmesindeki önemi değerlendirilmekte; aynı zamanda güncel coğrafi ve siyasi koşulların bu sürece etkisi değerlendirilmektedir. Kırım Tatarlarının tarihsel tecrübeleri; sürgün, kimlik mücadelesi ve kültürel süreklilik çerçevesinde incelenmekte ve bu bağlamda Ukrayna'daki Türk topluluklarının bütünleşme imkanları ortaya konulmaktadır. Çalışma, ortak tarihsel düşünce, dil ve kültürel değerlerin güçlendirilmesinin Türk dünyasında dayanışma ve bütünleşme süreçlerine önemli katkılar sağlayacağı sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk, bütünleşme, Kırım Tatarları, Ukrayna'daki Türk toplulukları, tarihsel düşünce, kültürel birlik

Abstract

This study examines the issue of integration of Turkic peoples within the framework of the Turkish ideal, with a particular focus on the Crimean Tatars and other Turkic communities in Ukraine. The research analyzes the role of historical, cultural, and linguistic commonalities in the spiritual integration of the Turkic world, while also assessing the impact of contemporary geopolitical conditions on this process. The historical experience of the Crimean Tatars – marked by exile, identity struggle, and cultural continuity – is explored to highlight the integration potential of Turkic communities in Ukraine. The study concludes that strengthening shared historical memory, language, and cultural ties can significantly contribute to solidarity and integration processes across the Turkic world.

Keywords: Turkish, integration, Crimean Tatars, Turkic communities in Ukraine, historical memory, cultural unity

⁶⁶ Prof. Dr.; “Kiev-Mohila Akademisi” Ulusal Üniversitesi Beşerî Bilimler Fakültesi Genel ve Slav Dilleri ile Kültüroloji bölümleri öğretim üyesi; ferhad.turanly@ukma.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4637-7121>

Adabiyot ta'limi jarayonida badiiy asarlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni rivojlantirish masalasi

Turakulova Okila Amirkulovna⁶⁷

Özet

Mazkur maqolada adabiyot ta'limi jarayonida badiiy asarlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni rivojlantirish masalasini ilmiy-nazariy jihatdan o'rganishga yo'naltirilgan. Maqolada badiiy asarlarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari, obrazlar tizimi hamda milliy qadriyatlarning ifodalanish usullari tahlil qilinib, ushbu jarayonning o'quvchilarda milliy ong, ma'naviy tafakkur va madaniy merosga nisbatan ongli munosabatni shakllantirishdagi pedagogik ahamiyati ilmiy asoslangan. Shuningdek, adabiy matnlarning milliy identiklikni anglash va mustahkamlashdagi o'rni nazariy jihatdan asoslab berilgan. Adabiyot ta'limida badiiy asarlarni chuqur, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan tahlil qilish o'quvchilarda milliy o'zlikni shakllantirishning muhim omillaridan biri ekanini ko'rsatadi. Maqolada badiiy asarlardan namunalar keltirilib, milliy o'zlik bilan bog'liq jihatlari ko'rsatilgan.

Anahtar Kelimeler: Badiiy asar, tahlil, milliy iftixor, omillar, pedagogik jarayon, hissiy-intellektual, shaxslik sifatleri, obrazlar, milliy qadriyat, milliy o'zlik, tahlil.

Abstract

This article is aimed at studying the issue of developing national identity in students through the analysis of literary works in the process of literary education from a scientific and theoretical perspective. The article analyzes the ideological and artistic features of literary works, the system of images, and the methods of expressing national values, and scientifically substantiates the pedagogical significance of this process in shaping students' conscious attitude toward national consciousness, spiritual thinking, and cultural heritage. The role of literary texts in understanding and strengthening national identity is also theoretically substantiated. In literary education, a deep, systematic, and purposeful analysis of literary works demonstrates that it is one of the important factors in forming national identity among students. The article provides examples of literary works and highlights aspects related to national identity.

Keywords:

⁶⁷ Doç. Dr.; Alisher Navoiy nomli o'zbek tili va adabiyoti universiteti; turaqulovaokila@navoiy-uni.uz; shakhrizodf@bk.ru; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7783-6418>

İsveç'te Ana Dili Olarak Türkçe Öğretiminin Avrupa Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi

Mevlüt Ellialtı⁶⁸

Özet

Avrupa'daki Türk toplulukları için ana dili öğretimi, bireysel bir dil becerisi kazandırmanın ötesinde, kuşaklar arası kültürel-manevi bağın sürdürülmesinin başlıca aracıdır. İsveç, "modersmålsundervisning" adı verilen sistemle ana dili öğretimini yasal bir hak olarak tanıyan ve merkezi müfredatla destekleyen az sayıda Avrupa ülkesinden biridir; bu yönüyle Almanya, Hollanda, Fransa ve Avusturya'daki daha gönüllü (toplum temelli) (complementary school) modellerden yapısal olarak ayrılan, dil planlaması açısından "güçlü" bir örnek sunar. Ancak bu çalışma, yasal-kurumsal çerçevenin güçlülüğünün sahadaki uygulama kalitesini ve dilin kimlik/aidiyet işlevini otomatik olarak garanti etmediğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, İsveç'in farklı şehirlerinde görev yapan 27 Türkçe ana dili öğretmeniyle yürütülen ayrıntılı anket verilerinin nitel içerik analizine dayanmaktadır. Bulgular, katılımcıların tamamının haftalık ders sürelerini yetersiz bulduğunu; öğretmenlerin yalnızca yarısının Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurtdışı Türkçe müfredatından haberdar olduğunu göstermektedir. Öne çıkan sorunlar arasında öğretmenlerin istihdam güvencesizliği, derslerin okul saatleri dışına ve genellikle günün geç saatlerine denk gelmesi, ailelerin ana dili eğitimine yeterince önem vermemesi, karma yaş/seviye gruplarında ders verme zorunluluğu ve materyal eksikliği yer almaktadır. Buna karşın öğretmenler, kültürel aktarım, kimlik bilinci kazandırma ve aile içi bağların güçlendirilmesini öğretim amaçlarının merkezine koyduklarını belirtmiştir.

Çalışma, bu bulguları Avrupa'daki diğer ana dili/miras dili modelleriyle karşılaştırarak, yapısal güçlülük ile uygulamadaki kırılganlık arasındaki çelişkiyi tartışmakta; dilin İsveç'teki Türk diasporası için nasıl bir diaspora aracına dönüştüğünü/dönüşemediğini sorgulamakta ve sürdürülebilirlik için politika önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ana dili öğretimi, Türkçe öğretimi, İsveç, Diaspora, Avrupa

Abstract

In Europe, mother tongue education serves not only to develop individual language proficiency but also as the primary means of sustaining intergenerational cultural and spiritual continuity. Sweden is one of the few European countries that recognizes mother tongue instruction (modersmålsundervisning) as a legal right and supports it through a centrally prescribed curriculum. In this respect, it represents a structurally "strong" model of language planning, clearly differing from the more voluntary, community-based complementary school models found in countries such as Germany, the Netherlands, France, and Austria. However, the findings of this study demonstrate that the existence of a robust legal and institutional framework does not automatically guarantee the quality of implementation in practice or ensure that the language effectively fulfills its functions of identity formation and belonging.

This study is based on a qualitative content analysis of comprehensive survey data collected from 27 Turkish mother tongue teachers working in different regions of Sweden. The findings reveal that all participants considered the weekly instructional time insufficient, while only half of the teachers were familiar with the Turkish Ministry of National Education's overseas Turkish language curriculum. The major challenges identified include insecure employment conditions for teachers, the scheduling of classes outside regular school hours—typically late in the day—limited parental support for mother tongue education, the necessity of teaching mixed-age and mixed-proficiency groups, and a lack of appropriate instructional materials. Despite these constraints, teachers consistently emphasized that cultural transmission, the development of identity awareness, and the strengthening of family bonds constitute the core objectives of their teaching.

By comparing these findings with other mother tongue and heritage language education models across Europe, the study examines the tension between structural strength and practical vulnerability. It further explores the extent to which the Turkish language functions—or fails to function—as a vehicle of diaspora identity and cohesion among the Turkish community in Sweden, and concludes by offering policy recommendations aimed at enhancing the long-term sustainability of mother tongue education.

Keywords:

⁶⁸ Öğr. Gör. Dr.; Uppsala University; mevlut.ellialti@lingfil.uu.se; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5151-6491>

Mübadillerin Uyum Sorunlarının Aşılmasında Eğitim ve Manevi Değerler
*The Role Of Education And Spiritual Values In Overcoming The Integration Challenges Of Population
Exchange Migrants*

Hüseyin Vehbi İmamoğlu⁶⁹

Özet

Bu çalışmada, 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi sonrasında Türkiye'ye gelen mübadillerin karşılaştığı uyum sorunlarının aşılmasında eğitim ve manevi değerlerin rolü incelenmiştir. Mübadele, yaklaşık 1,2 milyon Ortodoks Rum'un Türkiye'den ayrılması ve yaklaşık 355.000 Müslüman'ın Yunanistan'dan Türkiye'ye gelmesiyle sonuçlanmıştır. Mübadele hem göç edenler açısından hem de mübadillerin yerleştirildikleri bölgeler açısından ciddi sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşümlere yol açmıştır. Çalışma, mübadillerin uyum sürecinde eğitim kurumlarının ve manevi değerlerin bir arada nasıl işlev gördüğünü, bu iki unsurun kimlik oluşumuna etkisini ve mübadelenin toplumsal bütünleşme ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarım sürecindeki yerini tarihi ve sosyolojik perspektiften analiz etmektedir. Çalışma aynı zamanda, birinci el kaynaklar, hatıratlar ve güncel akademik literatür temelinde, mübadele sonrası oluşturulan eğitim politikalarının ve dinî-manevi değerlerin uyum sürecine katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mübadele, mübadil, uyum, eğitim, manevi değerler, kimlik, toplumsal bütünleşme

Abstract

This study examines the role of education and spiritual values in overcoming the adaptation challenges faced by the exchange population who arrived in Turkey following the 1923 Turkish-Greek Population Exchange. The exchange resulted in the departure of approximately 1.2 million Orthodox Greeks from Turkey and the arrival of about 355,000 Muslims from Greece to Turkey. The exchange brought about serious social, economic, and cultural transformations both for the migrating populations and for the regions where the exchangees were resettled. From a historical and sociological perspective, this study analyzes how educational institutions and spiritual values functioned together in the adaptation process of the exchange population, the impact of these two elements on identity formation, and their place in social integration and the intergenerational transmission of culture. Based on primary sources, memoirs, and current academic literature, the study also aims to reveal the contribution of the educational policies implemented after the exchange and religious-spiritual values to the adaptation process.

Keywords: Population Exchange, exchange population, adaptation, education, spiritual values, identity, social integration

⁶⁹ Prof. Dr.; Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi; hvimamoglu@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7182-4627>

Osmanlı'nın Balkanlardan Çekiliş Süreci: Göç ve Manevi Entegrasyonun Kimlik İnşasına Etkisi
The Withdrawal Of The Ottoman Empire From The Balkans: The Impact Of Migration And Spiritual Integration On Identity Construction

Hüseyin Vehbi İmamoğlu⁷⁰

Özet

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekiliş süreci (1877-1923), bir toprak kaybı olmasının yanı sıra köklü bir kimliksel dönüşümün de başlangıcı olmuştur. Bu araştırma, Balkan Savaşları (1912-1913) ve sonrası dönemde yaşanan kitlesel göçler sonrasında muhacirlerin Anadolu'ya yerleştirilme süreçlerinde manevi bütünleşmenin nasıl bir kimlik inşa mekanizması olarak işlev gördüğünü incelemektedir. Çalışma, Osmanlı'nın son döneminde devletin muhacirleri yerleştirme stratejilerini, dini kurumların bu entegrasyondaki rolünü ve muhacir kimliğinin hem "Türklük" hem de "Müslümanlık" eksenlerinde yeniden tanımlandığı süreçleri tarihsel ve sosyolojik perspektiften analiz etmektedir. Araştırma, göçün birey ve topluluk düzeyinde nasıl bir "kimliksel travma" yarattığını, bu travmanın manevi alanda nasıl telafi edildiğini ve nihayetinde nasıl yeni bir kolektif kimliğin inşasına hizmet ettiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Muhacir, Kimlik İnşası, Manevi Entegrasyon, Osmanlı, Göç

Abstract

The withdrawal of the Ottoman State from the Balkans (1877–1923) marked not merely a territorial loss but also the onset of a profound identity transformation. This study examines how spiritual integration functioned as a mechanism of identity construction in the settlement processes of Muhajirs in Anatolia following the mass migrations that occurred during and after the Balkan Wars (1912–1913). From both historical and sociological perspectives, the study analyzes the settlement strategies employed by the late Ottoman State, the role of religious institutions in facilitating integration, and the processes through which Muhajir identity was redefined along the dual axes of "Turkishness" and "Muslimness." The research aims to demonstrate how migration engendered an "identity trauma" at both individual and communal levels, how this trauma was ameliorated within the spiritual domain, and how it ultimately contributed to the construction of a new collective identity.

Keywords: Balkan Wars, Muhajir, Identity Construction, Spiritual Integration, Ottoman State, Migration

Hüsni Divanı'nda Harfler Üzerine Bir İnceleme
A Study of Letters in the Hüsni Divan

Yaprak Uçar⁷¹

Özet

Eski çağlardan itibaren harflerin şekil, ses ve diziliş özellikleri üzerine çeşitli düşünceler geliştirilmiş ve bu anlayışlar özellikle ilm-i hurûf geleneği çerçevesinde zengin bir sembolik anlam dünyası oluşturmuştur. Divan şiirinde de harfler, estetik ve tasavvufî anlam katmanlarıyla önemli bir imge unsuru olarak değerlendirilmiştir. Divan şairleri harflerin şekil ve çağrışım özelliklerinden yararlanarak onları benzetme unsuru hâline getirmiş ve âşığın, sevgilinin ve çeşitli soyut kavramların anlatımında kullanmışlardır. Tasavvufî şiirde ise harfler, sembolik değerlerinin yanı sıra ilm-i hurûf geleneği doğrultusunda tasavvufî hakikatlerin ifadesinde önemli bir işlev üstlenmiştir. Hüsni Divanı'nda da harfler geniş bir yer tutar. Eserde Muḳaddeme-i 'Âlî Hurûfî'l-Besmele başlığı altında bir Besmele şerhi, Terḳīb-i 'Âlî Hurûfî'l-Hecâ başlığı altında bir Elifnâme ve Dīvân-ı 'Aliyyü'l-Hurûfât başlığı altında harflere göre tertip edilmiş gazeller bulunur. Hüsni, her harfle başlayan gazellerin ilk beyitlerinde ilgili harfin çağrıştırdığı kavram ve sembollerine öne çıkarmış; bazı şiirlerinde her beytin ilk mısra'ında, bazılarında ise her iki mısra'da alfabetik sırayı takip etmiştir. Bu yönüyle eser, harflerin estetik ve sembolik imkânlarını tasavvufî anlam dünyasıyla birleştiren dikkat çekici bir örnek niteliğindedir. Çalışmada, Hüsni Divanı'nda harflerin biçimsel, sembolik ve tasavvufî işlevleri ilm-i hurûf geleneği çerçevesinde incelenerek şairin harfleri şiirin anlam ve estetik örgüsünü kuran temel unsurlardan biri olarak kullandığı ortaya konulmuştur.

⁷⁰ Prof. Dr.; Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi; hvimamoglu@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7182-4627>

⁷¹ Öğr. Gör. Dr. Ankara Üniversitesi-Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi; yucar@ankara.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2322-0252>

Anahtar Kelimeler: Hüsni Divanı, harfler, ilm-i hurûf, tasavvuf, Divan şiiri

Abstract

Since ancient times, various ideas have been developed regarding the shape, sound and arrangement of letters and these concepts have formed a rich world of symbolic meaning, particularly within the tradition of “ilm-i hurûf”. In Divan poetry as well letters have been regarded as an important imagery element with layers of aesthetic and Sufi meaning. Divan poets utilized the shapes and connotations of letters to transform them into metaphorical elements, employing them to depict the lover, the beloved and various abstract concepts. In Sufi poetry, letters have played a significant role not only due to their symbolic value but also in accordance with the tradition of “ilm-i hurûf” in the expression of Sufi truths. Letters also occupy a significant place in the Hüsni Divan. The work includes a commentary on the Basmala under the title “Muḩaddeme-i ‘Ālī ḩurûfî’l-Besmele”, a treatise on the letter “Elifname” titled “Terkîb-i ‘Ālī ḩurûfî’l-Hecā” and ghazals arranged according to the letters under the title “Dīvān-ı ‘Aliyyü’l-ḩurûfât”. Hüsni highlights the concepts and symbols evoked by each letter in the first couplets of the ghazals that begin with that letter in some poems, he follows the alphabetical order in the first line of each couplet, while in others he follows it in both lines. In this respect, the work serves as a striking example of how the aesthetic and symbolic potential of letters is integrated with the mystical realm of meaning. In this study the formal, symbolic, and Sufi functions of letters in the Divan of Hüsni are examined within the framework of the ilm-i hurûf tradition, revealing that the poet used letters as one of the fundamental elements in constructing the poem’s semantic and aesthetic structure.

Keywords:

Karacaoğlu'nın Şiirlerinde Dinî Motifler: Halk İnançlarının Sözlü Kültürdeki Yansımaları.

Religious Motifs in Karacaoğlu's Poetry: Reflections of Folk Beliefs in Oral Culture.

Abdullah Dağcı⁷²

Sema Dağcı⁷³

Özet

On yedinci asırda yaşamış bir halk ozan olan Karacaoğlu, Türk halk şiirinde sözlü kültür geleneği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Onun şiirlerinde sıklıkla aşk ve tabiat temaları yer alır, fakat Allah inancı, peygamber tasavvuru, kader, dua, ahiret, cennet-cehennem, ölüm, kul hakkı, günah ve sevap gibi dinî unsurlar da bulunur. Çalışmamızda, sözlü kültür ürünü olan bu şiirlerdeki dinî unsurlar, Kur'an ayetleri ve hadisler çerçevesinde incelenmiş, Karacaoğlu'nın inanç dünyasının heterodoks veya ortodoks bir eğilim gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu bağlamda, Kur'an ve hadisleri temele alan kitabi dinî inancın halk inancına dönüşüp dönüşmediği sorusu, araştırmanın temel problemi olarak belirlenmiştir. Nitel kapsamda gerçekleştirilen bu araştırmada Karacaoğlu'na nispet edilen şiirler içerik analizi ile değerlendirilmiş ve şiirlerdeki dini öğeler tematik olarak kategorilendirilmiştir. Ardından şiirlerdeki bu dini motifler, Kur'an ayetleri ve hadisler açısından analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre bu şiirlerde "Her işi bir hikmet ile / Kılan sensin ya Rabbi" ifadesiyle Allah'ın mutlak kudretine ve takdirine yönelik güçlü bir teslimiyet anlayışının bulunduğu tespit edilmiştir. "Bu dünya bir imtihan / Göçüp gideriz bir gün" ifadesiyle İslam'daki imtihan ve ahiret inancının halk inancına yansıdığı görülmüştür. "Dertliyim derman isterim / Yâ Rab sana el açarım" ifadesiyle çaresizlik anında Allah'tan yardım dilediğine ve "Kul hakkını yemeyelim / Hakk'a varır hesap günü" dizeleriyle, kul hakkı gibi ahlaki bir konunun dinî bir sorumluluk bilinciyle ilişkilendirildiğine ulaşılmıştır. Dolayısıyla Karacaoğlu'nın şiirlerinde genel olarak ortodoks İslam anlayışı kapsamında ifadeler bulunduğu ama bu şiirlerde bazen de heterodoks inançların da yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karacaoğlu, Dinî Motif, Sözlü Kültür, Halk İnançları, Türk Halk Şiiri.

Abstract

Karacaoğlu, a seventeenth-century folk poet, holds a highly significant place in the Turkish oral poetic tradition. Although his poetry primarily focuses on themes of love and nature, it also contains various religious motifs, including belief in Allah, the Prophet Muhammed, destiny, supplication, the Hereafter, Paradise and Hell, death, the rights of others, sin, and reward. This study examines these religious elements within the framework of the Qur'an and Hadith to investigate whether Karacaoğlu's religious worldview reflects orthodox or heterodox tendencies. Accordingly, the main research question is whether scriptural Islamic beliefs, grounded in the Qur'an and Sunnah, were transformed into forms of folk belief within the verbal tradition. This qualitative study analyzes poetry attributed to Karacaoğlu using content analysis, categorizing religious motifs into thematic groups. These motifs are evaluated in light of relevant Qur'anic verses and Hadith. The findings indicate that the expression "O Lord, You accomplish everything with wisdom" reflects a strong sense of submission to Allah's absolute power and divine decree. Likewise, lines like "This world is a trial, one day we shall depart" illustrate how core Islamic beliefs concerning worldly trials and the Hereafter are reflected in folk religiosity. The expression "I am in distress, I seek a cure, O Lord, I open my hands to You" reflects seeking divine help in distress. Similarly, "Let us not violate others' rights, The day of reckoning leads to Truth" links morality with religious responsibility. Overall, Karacaoğlu's poetry predominantly reflects orthodox Islamic perspectives alongside occasional heterodox elements.

Keywords: Karacaoğlu, Religious Motifs, Oral Culture, Folk Beliefs, Turkish Folk Poetry.

⁷² Doç. Dr.; Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi; adagci@kmu.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1540-1256>

⁷³ Dr. Öğr. Üyesi; Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; sdagci@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3142-3842>

Hadisten Atasözüne: Nâbî'nin Erba'în'inde İrsâl-i Mesel ve Kültürel Entegrasyon
From Hadith to Proverb: İrsâl-i Masal and Cultural Integration in Nâbî's Arba'în

Sema Dağcı⁷⁴

Abdullah Dağcı⁷⁵

Özet

Türk halklarının tarihsel süreçte ortak bir manevî ve ahlaki değerler dünyasında buluşmasını sağlayan temel dinamiklerin başında Hz. Peygamber'den tevarüs eden nebevî miras ve Sünnet geleneği gelmektedir. Türk-İslam edebiyatının müstakil bir türünü oluşturan Kırk Hadis (Erba'în) tercümeleri ise bu nebevî mesajların medrese ve yazılı literatürün ötesine geçmesini, geniş kitlelerin şifahi hafızasına intikal etmesini sağlayan stratejik bir köprü işlevi görmüştür. 17. yüzyıl Osmanlı şiirinde "hikemî" tarzın öncüsü olan Nâbî'nin Tercüme-i Hadis-i Erba'în adlı eseri, nebevî ilkeleri Türk toplumunun dili ve zihniyet kalıplarıyla buluşturan en nitelikli örneklerdendir.

Bu çalışmanın amacı Nâbî'nin Tercüme-i Hadis-i Erba'în'ini hadis hermenötiği ve şiirlerde atasözü ve hikmetli söz kullanma (irsâl-i mesel) sanatı bağlamında incelemektedir. Nitel araştırma yöntemi kapsamında içerik analizinin kullanıldığı bu çalışmada; Nâbî'nin Arapça hadis metinlerini Türkçe kıtalara aktarırken harfî/lafzî tercüme yerine, Türk halk kültüründe asırlar boyunca tecrübe edilen atasözü, deyim ve irsâl-i mesel kalıplarından yararlandığı ortaya konulmaktadır. Çocuk terbiyesi, komşu hakkı, dil ahlakı ve kul hakkı gibi konuları işleyen hadislerin, Türklerin tabiat ve toplum tecrübesinden doğan atasözleriyle irsâl-i mesel sanatı üzerinden nasıl örtüştürüldüğü somut metin örnekleriyle tahlil edilmektedir.

Sonuç olarak Nâbî'nin bu üslubuyla hadis ile atasözü arasında çift taraflı bir etkileşim kurduğu tespit edilmiştir. Nebevî ilkeler irsâl-i mesel yoluyla Türkçenin hikmet kalıplarına girerek atasözleşmiş ve halklaşmış, Türk atasözleri ise nebevî bir meşruiyet kazanmıştır. Nâbî'nin kurduğu bu kültürel köprü, Sünnet'in Türk halkları arasındaki manevî entegrasyonu sağlama ve ortak bir vicdan dili inşa etme işlevini pekiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nâbî, Tercüme-i Hadis-i Erba'în, İrsâl-i Mesel, Türk Atasözleri, Kültürel Entegrasyon.

Abstract

The prophetic heritage and the Sunnah tradition inherited from the Prophet Muhammad constitute a primary dynamic uniting Turkic peoples within a shared spiritual and moral domain. As a distinct genre in Turkic-Islamic literature, Forty Hadiths (Arba'în) translations served as a strategic bridge, allowing prophetic messages to transcend madrasas and written texts into the oral memory of the masses. Nâbî, the pioneer of the didactic (hikamî) style in 17th-century Ottoman poetry, authored Tercüme-i Hadith-i Arba'în, a premier example harmonizing prophetic principles with the linguistic and cognitive patterns of Turkish society.

This study examines Nâbî's work through Hadith hermeneutics and the poetic art of employing proverbs and maxims (irsâl-i masal). Adopting a qualitative research method, the study demonstrates that Nâbî eschewed literal translation when rendering Arabic hadiths into Turkish quatrains, utilizing proverbs, idioms, and irsâl-i masal patterns rooted in centuries of folk experience. Through textual analysis, it investigates how hadiths on child education, neighborly rights, linguistic ethics, and human rights align with Turkish proverbs.

Consequently, Nâbî established a reciprocal interaction between hadiths and proverbs: prophetic principles entered Turkish wisdom structures via irsâl-i masal, becoming proverbialized, while Turkish proverbs gained prophetic legitimacy. This cultural bridge reinforced the Sunnah's role in fostering spiritual integration and constructing a shared moral conscience among Turkic peoples.

Keywords: Nâbî, Translation of the Forty Hadiths, Proverbs, Turkish Proverbs, Cultural Integration.

⁷⁴ Dr. Öğr. Üyesi; Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; sdagci@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3142-3842>

⁷⁵ Doç. Dr.; Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi; adagci@kmu.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1540-1256>

Türk Dillerinin Dijital Entegrasyonu: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler
Digital Integration of Turkic Languages: Current Situation, Challenges, and Recommendations

Ebru Kabakçı⁷⁶

Özet

Yirminci yüzyılda ağırlıklı olarak fen ve mühendislik bilimlerinin sınırları içinde gelişen hesaplamalı yöntemler, günümüzde sosyal bilimlerin araştırma pratiklerine dâhil olarak "Dijital Beşerî Bilimler" (Digital Humanities) disiplini ortaya çıkarmıştır. Bu alanın temel araştırma yöntemlerinden olan dijital metin analizi; araştırmacıları geleneksel ve manuel incelemelerin getirdiği sınırlılıklardan kurtarmakta ve devasa derlem (corpus) üzerinde çok kısa sürede nicel taramalar yapabilme imkânı sunmaktadır. Ancak küresel ölçekte kullanılan popüler metin analizi yazılımları, genellikle Hint-Avrupa dil ailesinin söz dizimi ve morfolojisi temel alınarak kurgulandığı için Türkçe gibi sondan eklemeli dilleri çözümlemekte büyük oranda yetersiz kalmaktadır.

Son yıllarda Türk dünyasında Doğal Dil İşleme (NLP) ve derlem oluşturma süreçlerine yönelik çeşitli bağımsız çalışmalar yürütülmektedir. Ne var ki bu çabaların belirli bir standarttan yoksun ve birbirinden bağımsız şekilde ilerlemesi, Türk dilleri bağlamında hedeflenen kalıcı bir dijital entegrasyonun önünde engel teşkil etmektedir. Bu çalışmanın amacı, alandaki mevcut durumu değerlendirmek ve dağınık hâldeki bu potansiyelin Türk dillerinin dijitalleşme sürecine nasıl kalıcı bir ivme kazandırabileceğini tartışmaktır. Sondan eklemeli dillerin özgün biçimbilimsel yapısının bu mimariye uygun olmayan algoritmalarla analiz edilmeye çalışılması yöntemsel sınırlılıklar doğurmaktadır; dolayısıyla alana özgü doğal dil işleme sistemlerinin resmî kanallar aracılığıyla geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle Türk dillerine ait biçimbilimsel yapıların çözümleneceği dijital veri tabanlarının oluşturulmasında, dil bilimi ve bilgisayar mühendisliği uzmanlarının eş güdümlü çalışması, temel bir gereksinimdir. Bunun yanı sıra, tarihî ve çağdaş metinlerin makine okumasına uygun uluslararası standartlarda (XML/TEI) kodlanarak güvenilir resmî platformlarda toplanması elzemdir. Sonuç olarak bu bildiri; Türk dillerinin dijital dünyadaki varlığının ancak Türk dünyasındaki ilgili resmî kurumların eş zamanlı katılımıyla inşa edilecek "ortak bir dijital altyapı" ile kalıcı hâle gelebileceğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Beşerî Bilimler, Türk dilleri, dijital entegrasyon, doğal dil işleme (NLP).

Abstract

Computational methods, which developed primarily within the boundaries of natural and engineering sciences during the twentieth century, have recently been incorporated into the research practices of the social sciences, giving rise to the discipline of Digital Humanities. Digital text analysis, one of the fundamental research methods of this field, frees researchers from the limitations of traditional manual examination and provides the opportunity to conduct rapid quantitative scans on massive corpora. However, popular text analysis software used globally is often designed based on the syntactic and morphological logic of the Indo-European language family, making it largely inadequate for analyzing agglutinative languages such as Turkish.

In recent years, various independent studies on Natural Language Processing (NLP) and corpus building have been carried out in the Turkic world. Yet, the lack of standardization and coordination in these efforts poses a significant obstacle to the targeted permanent digital integration of Turkic languages. The purpose of this study is to evaluate the current situation in the field and discuss how this scattered potential can provide a lasting momentum to the digitization process of Turkic languages. Attempting to analyze the unique morphological structure of agglutinative languages using algorithms not suited for this architecture creates methodological limitations; therefore, it necessitates the development of domain-specific natural language processing systems through official channels. In particular, the coordinated work of linguistics and computer engineering experts is a fundamental requirement in creating digital databases to analyze the morphological structures of Turkic languages. Furthermore, it is essential that historical and contemporary texts be encoded in machine-readable international standards (XML/TEI) and collected on reliable official platforms. In conclusion, this paper argues that the presence of Turkic languages in the digital world can only become permanent through the establishment of a "common digital infrastructure," constructed with the simultaneous participation of relevant official institutions in the Turkic world.

Keywords: Digital humanities, Turkic languages, digital integration, natural language processing (NLP).

⁷⁶ Dr. Öğr. Üyesi; Ege Üniversitesi; e.kabakci@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0317-0024>

Eski Uygurca Metinlerin Korunduğu Kütüphane ve Koleksiyonlar
Libraries and Collections that the Old Uyghur Texts Are Preserved

Aysel Ahmedova⁷⁷

Özet

Eski Uygurca metinler Turfan ve Dunhuang başta olmak üzere, özellikle Çin'in birçok bölgelerinde bulunmuş ve çeşitli ülkelere götürülmüştür. Bugün çeşitli kütüphanelerde ve koleksiyonlarda bulunan Eski Uygur yazmaları araştırmacıların dikkatini çekmekte ve incelenmektedir.

Bu bildiride Eski Uygur yazmalarının bulunduğu kütüphaneler ve koleksiyonlarla ilgili detaylı bilgilerin sunulması amaçlanmaktadır.

1. Berlin-Brandenburg Fen ve Beşerî Bilimler Akademisi Turfan koleksiyonu

Grünwedel ve le Coq tarafından getirilmiş yazma ve blok baskı belgelerden oluşur. Burada Eski Uygur metinleri iki koleksiyonda yer alır: Mainz koleksiyonu (1274 belge) ve Uygur metinleri koleksiyonu (8005 belge).

2. Fransa Milli Kütüphanesi Paul Pelliot koleksiyonu

Paul Pelliot 1908 yılında Dunhuang'da bulunmuştur. Onun koleksiyonu Fransa Milli Kütüphanesinde korunmaktadır. Uygur koleksiyonu 20 belgeden oluşur. Sonraki dönemde Mogao'dan 363 belge daha bulunmuştur.

3. Britanya Kütüphanesi koleksiyonu

50 bin parçaya yakın koleksiyonun büyük kısmı Stein koleksiyonuna dahildir. Stein 1900 ve 1930 yılları arasında Çin'e 4 araştırma gezisi düzenlemiştir.

4. Rusya İlimler Akademisi Doğu Yazmaları Enstitüsü Serindiya koleksiyonu

2006 yılından itibaren Serindiya adı ile bilinmektedir. 4730 belge Eski Uygur metinlerinden oluşur.

5. Kyoto'da Ryukoku Üniversitesi Kōzui Ōtani koleksiyonu

Kōzui Ōtani 1902 ve 1914 yılları arasında Çin Türkistanı'na geziler düzenlemiştir. Ōtani'nin elde ettiği yazmalar Ryukoku Üniversitesinde yer almaktadır.

6. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

Türkiye'de İstanbul Kütüphanesi'nde de birkaç Eski Uygurca belge bulunur.

Böylece Eski Uygurların zengin bir yazı kültürü ve geleneği olduğu görülmektedir. Çoğunluğu çevirilerden oluşan Eski Uygurca metinler özellikle 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yapılan araştırma gezileri sonucu dünyanın çeşitli yerlerine götürülmüş ve bugün farklı kütüphanelerde çoğunlukla onları bulanların adını taşıyan koleksiyonlarda korunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, yazma eserler, blok baskı, Turfan, Dunhuang

Abstract

Old Uyghur manuscripts were found in various parts of China, mainly in Turfan and Dunhuang, and were taken to various countries. Today, Old Uyghur manuscripts being preserved in various libraries and collections draw attention of researchers and they are studied.

This research aims to present detailed information on the libraries and collections where Old Uyghur manuscripts are preserved.

1. The Berlin Turfan-Collection at Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities

It consists of manuscripts and blockprint documents brought by Grünwedel and le Coq. The Old Uyghur texts here are preserved inside of two collections: Mainz collection (1274 fragments) and the collection of Uyghur texts (8005 fragments).

2. Paul Pelliot Collection at the Bibliothèque nationale de France

⁷⁷Doç. Dr.; Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Nesimi adına Dilcilik Enstitüsü; aysel901120@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0904-2998>

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

Paul Pelliot visited Dunhuang in 1908. His collection is preserved in National Library of France. His Uyghur collection consists of 20 fragments. In the later periods, 363 more fragments have been found from Mogao.

3. Collection of the British Library

The largest part of this collection of nearly 50 thousand fragments belongs Stein collection. Stein arranged 4 expeditions to China between 1900 and 1930.

4. Serindia Collection at the Institute of Oriental Manuscripts of Russian Academy of Sciences

It began to be known as Serindia in 2006. 4730 fragments here belong to Old Uyghur texts.

5. Kōzui Ōtani Collection at Ryukoku University in Kyoto

Kōzui Ōtani made expeditions to Chinese Turkistan between 1902 and 1914. The manuscripts obtained by Ōtani are preserved in Ryukoku University.

6. The Library of Istanbul University

A few Old Uyghur fragments are preserved at the Library of Istanbul University in Turkey.

It shows that the Old Uyghurs had a rich writing culture and tradition. The Old Uyghur texts which consist mainly of translations have been taken into various parts of the world as a result of the expeditions that occurred from the end of the 19th century to the beginning of the 20th century, and they are preserved in various libraries in the collections named after the people who found them.

Keywords: Old Turkic, manuscripts, blockprint, Turfan, Dunhuang

Sovyet Devri Tatar Edebî Tenkidinde Meğrifetçel  k (Marifet  lilik) Edebiyatına İli  kin S  ylemin D  n    m  
The Transformation of Discourse on Tatar Enlightenment Literature in Soviet-Era Tatar Literary Criticism

G  zde G  ng  r⁷⁸

  zet

Sovyet rejiminin kültür politikası, edebiyat alanında yeni bir estetik ve üretim anlayışı kurmayı hedeflerken geçmiş edeb   mirası da rejimin ideolojik kabulleri doğrultusunda yeniden kurgulama yoluna gitmiştir. Bu   er  evede XIX. yüzyılın ikinci yarısında gelişen Tatar Meğrifet      k (Marifet  lilik) edebiyatı da yeni Sovyet rejiminin belirlediği ideolojik ve estetik         r doğrultusunda yeniden tartışmaya a  ılmı  tır. Bu tartışmaların odağında; Marifet  lilik ve Cedit  lilik kavramlarının tanımı ve kapsamı, Marifet  lilik edebiyatının ideolojik ve edeb   nitelikleri, Tatar edebiyatında realizmin gelişimi ve sosyalist realizmle ilişkisi gibi konular yer almıştır. Söz konusu kavramlar ve değerlendirme         r, Stalin devrinden Sovyet sonrası yıllara uzanan süreçte değişen siyasi ve estetik şartlara bağlı olarak farklı anlamlar kazanmış; Marifet  lilik Devri'nin Tatar edebiyat tarih  ili  indeki konumu da buna göre yeniden belirlenmiştir.

Bu bildiride, Tatar edeb   tenkidinde Marifet  lilik Devri edebiyatına yönelik söylemin Sovyet ve Sovyet sonrası dönemde geçirdiği değişim, Tataristan Sovyet Yazarlar Birliğinin yayın organı olan Sov  t Edebiyatı dergisinde Latiyf Celey, M  hemmet Gaynullin, Yahya Abdullin, İbrahim Nurillin ve Ferit Hatipov gibi edebiyat eleştirmenleri tarafından kaleme alınan yazılar aracılığıyla irdelenecektir. Seçilen yazıların içerik analizi yapılarak halkçılık, ilericilik, gericilik ve milliyet  lilik gibi ideolojik tanımlamalar ile Marifet  lilik realizmi, eleştirel realizm, estetik ideal, mill   özgünlük ve üslup gibi edeb  -estetik kavramların kullanım biçimleri değerlendirilecektir. Elde edilen veriler doğrultusunda siyasi iktidarın edeb   tenkit ve edebiyat tarihçiliğine yönelik ideolojik müdahalesi ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tatar Edebi Tenkidi, Marifet  lilik Edebiyatı, Sovyet ideolojisi, edebiyat tarihçiliği, söylem.

Abstract

Through its cultural policy, the Soviet regime sought to establish a new aesthetic and model of literary production while simultaneously reinterpreting the literary heritage in accordance with its ideological premises. In this context, Tatar Enlightenment Literature, which emerged in the second half of the nineteenth century, was reassessed according to the ideological and aesthetic criteria introduced by the new regime. Central to this reassessment were the definition and scope of Meğrifet      k (Enlightenment) and Jadidism, the ideological and literary characteristics attributed to Tatar Enlightenment Literature, the development of realism in Tatar literature, and its relationship with socialist realism. From the Stalinist era to the post-Soviet years, these concepts and evaluative criteria acquired different meanings in response to shifting political and aesthetic conditions. Consequently, the place assigned to the Enlightenment period in Tatar literary historiography was repeatedly reconsidered.

This paper examines the transformation of discourse on Tatar Enlightenment Literature in Soviet and post-Soviet Tatar literary criticism through selected articles written by literary critics such as Latiyf Celey, Mohemmet Gaynullin, Yahya Abdullin, İbrahim Nurillin, and Ferit Hatipov and published in Sov  t Edebiyatı, the official organ of the Union of Soviet Writers of Tatarstan. Through content analysis, the paper considers the use of ideological labels such as populist, progressive, reactionary, and nationalist, alongside literary and aesthetic concepts including enlightenment realism, critical realism, the aesthetic ideal, national specificity, and style. The analysis seeks to demonstrate the ideological intervention of political power in literary criticism and literary historiography.

Keywords: Tatar Literary Criticism, Tatar Enlightenment Literature, Soviet ideology, literary historiography, discourse.

⁷⁸ Do  . Dr.; Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; ggungor@sinop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2634-6793>

Eski Türk Dili ve Lehçelerinde “Umay” Kelimesinin Anlam Alanı İncelemesi
“The Semantic Field and Analysis of the Word “Umay” in Old Turkic Languages and Dialects”

Ash Özdemir Çelik⁷⁹

Özet

Bu bildiri, “Umay” kelimesini eski Türk dili dönemleri ile çağdaş Türk lehçelerinde tarihi, köken bilimi, kültür bilimi ve anlam bilimi açılarından incelemektedir. Çalışmanın amacı, kelimenin tarihi süreç içerisinde geçirdiği etimolojik anlam ve tarihi/kültürel anlam dönüşümlerini ortaya koymak, ayrıca dönem metinlerinde yer alan örnek cümleler aracılığıyla kelimenin fonetik ve morfolojik özelliklerini belirleyerek, farklı varyantlarını karşılıklı olarak değerlendirmektir. Araştırmada Clauson, Wilkens, Tietze, TDES ve Gülensoy gibi Türk dilinin temel köken bilimi sözlükleri başta olmak üzere, tarihi Türk dili araştırmalarından yararlanılmış; Türk dili dönemlerinden seçilen metinler taranarak kelimenin bağlamsal kullanımları karşılaştırmalı yöntemle değerlendirilmiştir. Ayrıca çağdaş Türk lehçeleri için ilgili lehçe sözlükleri kullanılmıştır. Bu karşılaştırma sayesinde kelimenin hem sözlük anlamları hem de kültürel değişimleri tarihi dönemler ve lehçeler arası bütünlük içerisinde incelenmiştir. İncelemede “umay” kelimesinin; Orhun Yazıtlarında “koruyucu dişi ruh” , DLT’de “doğumu takip eden plesenta, soy koruyucu” anlamlarının öne çıktığı görülmüştür. Sonuç olarak “umay” kelimesi, erken dönemlerde “tanrısal koruyucu ana” anlamındayken bazı lehçelerde ise “çocuk koruyucu ruh, bereket simgesi” haline dönüştüğü görülmektedir. Bu çalışmanın, kelimenin tarihi seyrini bütüncül biçimde ortaya koyarak Türkçe söz varlığı ve kültür çalışmalarına katkı sunması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili ve Lehçeleri, Umay, Anlam Bilimi, Dil Bilimi, Kültür Bilimi

Abstract

This paper examines the word "Umay" in terms of historical linguistics, etymology, cultural studies, and semantics across the historical periods of the Turkish language and contemporary Turkic dialects. The aim of the study is to reveal the etymological, historical, and cultural semantic changes the word has undergone throughout history. In addition, by analyzing example sentences from historical texts, the study identifies the phonetic and morphological characteristics of the word and comparatively evaluates its different variants. The research primarily draws upon major etymological dictionaries of Turkish, including those by Clauson, Wilkens, Tietze, TDES, and Gülensoy, as well as studies on the historical periods of the Turkish language. Texts selected from different historical stages of Turkish were examined, and the contextual uses of the word were analyzed through a comparative approach. Dictionaries of contemporary Turkic dialects were also consulted. This comparison enabled both the lexical meanings and the cultural transformations of the word to be examined within the historical continuity of Turkish and across Turkic dialects. The findings indicate that the word Umay primarily denotes a "protective female spirit" in the Orkhon Inscriptions, while in the Dīwān Lughāt al-Turk (DLT) it is associated with "the placenta following childbirth" and "the protector of lineage." As a result, the study concludes that although Umay originally signified a "divine protective mother" in the early periods, in some contemporary Turkic dialects it has evolved into the meanings of "guardian spirit of children" and "symbol of fertility and abundance." By presenting the historical development of the word in a comprehensive manner, this study aims to contribute to research on Turkish vocabulary and cultural history.

Keywords: Turkish Language and Turkic Dialects, Umay, Semantics

⁷⁹ Yüksek Lisans Öğrencisi; Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü;
melekaslisinop@gmail.com

Türk Halklarının Manevi Entegrasyonu ve Dezavantajlı Gruplar: Sosyal Medya Söylemlerinin Analizi

Spiritual Integration of Turkic Peoples and Disadvantaged Groups: An Analysis of Social Media Discourses

Ayşegül Demir⁸⁰

Özet

Türk halkları arasında tarihsel süreç içerisinde gelişen kültürel ve manevi bağlar, farklı coğrafyalarda yaşayan topluluklar arasında ortak bir kimlik ve dayanışma bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Günümüzde dijital iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte bu bağların görünür hale geldiği yeni kamusal alanlardan biri sosyal medya platformlarıdır. Sosyal medya, özellikle dezavantajlı gruplara yönelik yardım, destek ve farkındalık içeriklerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayarak Türk halkları arasındaki manevi birlikteliğin dijital ortamda yeniden üretilmesine olanak tanımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türk halklarının manevi entegrasyonu bağlamında dezavantajlı gruplara yönelik dayanışma söylemlerinin sosyal medya içeriklerinde nasıl temsil edildiğini incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve veri analizi yöntemi olarak nitel içerik analizi kullanılmaktadır. Çalışmanın veri seti, 2023–2026 yılları arasında sosyal medya platformlarında paylaşılan ve Türk dünyası bağlamında dayanışma, yardım ve sosyal sorumluluk temalarını içeren içeriklerden amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu kapsamda toplam 250 sosyal medya paylaşımı analiz edilmektedir. Veriler tematik kodlama yöntemiyle incelenmiş ve dayanışma söylemi, manevi sorumluluk, kardeşlik ve birlik vurgusu, ortak kimlik ve dezavantajlı grupların görünürlüğü gibi temalar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araştırma bulguları, sosyal medya paylaşımlarında Türk halkları arasındaki manevi entegrasyonun yalnızca ortak tarih ve kültür vurgusu üzerinden değil, aynı zamanda dezavantajlı gruplara yönelik sosyal sorumluluk ve dayanışma pratikleri üzerinden de inşa edildiğini göstermektedir. Özellikle kadınlar, çocuklar ve engelli bireylere yönelik yardım ve farkındalık içeriklerinin Türk dünyası bağlamında ortak bir toplumsal duyarlılık oluşturduğu görülmektedir. Sonuç olarak çalışma, dijital iletişim ortamlarının Türk halkları arasındaki manevi entegrasyon süreçlerini güçlendiren önemli bir sosyal alan olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk halkları, manevi entegrasyon, dezavantajlı gruplar, sosyal medya, nitel içerik analizi.

Historical cultural and spiritual ties among Turkic peoples have contributed to the formation of a shared sense of identity and solidarity among communities living across different geographical regions. With the widespread use of digital communication technologies, social media platforms have emerged as new public spheres in which these ties become increasingly visible. Social media enables content related to aid, support, and awareness—particularly concerning disadvantaged groups—to reach wider audiences, thereby facilitating the reproduction of spiritual solidarity among Turkic peoples in digital environments. This study aims to examine how discourses of solidarity toward disadvantaged groups are represented in social media content within the context of the spiritual integration of Turkic peoples. The study adopts a qualitative research approach and employs qualitative content analysis as its method of data analysis. The dataset consists of social media content shared between 2023 and 2026 that addresses themes of solidarity,

assistance, and social responsibility within the context of the Turkic world and was selected through purposive sampling. A total of 250 social media posts are analyzed. The data were examined through thematic coding and evaluated within the themes of solidarity discourse, moral responsibility, emphasis on brotherhood and unity, shared identity, and the visibility of disadvantaged groups. The findings indicate that the spiritual integration of Turkic peoples in social media discourse is constructed not only through references to shared history and culture but also through practices of social responsibility and solidarity toward disadvantaged groups. In particular, aid-and awareness-oriented content concerning women, children, and persons with disabilities appears to foster a shared sense of social sensitivity within the context of the Turkic world. In conclusion, the study demonstrates that digital communication environments constitute an important social sphere for strengthening processes of spiritual integration among Turkic peoples.

Keywords: Turkic peoples; spiritual integration; disadvantaged groups; social media; qualitative content analysis.

⁸⁰Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi; ayseguldemir@sinop.edu.tr ; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7328-4492>

Azerbaycan Zurna-Balaban Sanatının Ustası Kalvalı Ali Dede Hakkındaki Rivayetli Anlatılar

Legendary Narratives Concerning Kalvalı Ali Dede, Master of Azerbaijani Zurna-Balaban Art

Elçin Qaliboğlu⁸¹

Özet

Çağdaş Azerbaycan zurna-balaban sanatının gelişmesinde ünlü sanatçı **Kalvalı Ali Dede'nin (1874-1960)** özgün hizmetleri bulunmaktadır. Ali Dede, 1874 yılında eski Şamahı kazasına bağlı, günümüzde Ağsu rayonunda bulunan Kalva köyünde yoksul bir köylü ailesinde dünyaya gelmiştir. İcrasında balabanın bütün imkânları ortaya çıkmaktadır. Sanatçının adı, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın ilk yarısında profesyonel halk yaratıcılığının seçkin temsilcileri arasında yer almaktadır. Yaratıcılığında iki temel özellik -heybetli savaşıklık ruhu ve haykırış- özellikle dikkat çekmektedir.

Ustanın tanınmış ezgileri arasında “Heyvagülü”, “Alçagülü”, “Köroğlu Nagarası”, “Kahramanı”, “İnnabi”, “Afruze”, “Yasemeni” vb. bulunmaktadır. Ali Dede, yetmişten fazla zurna-balaban ezgisi yaratmış ve bu ezgiler günümüzde de Azerbaycan düğünlerinin önemli bir parçası olarak yaşamaktadır.

Azerbaycan balaban sanatının kendine özgü niteliği günümüzde de yaşamaktadır. Binlerce yıldan beri halkımızın ruhu balaban aracılığıyla ciddi, süreklilik taşıyan ve yaratıcı biçimde yaşatılmaktadır. Kalvalı Ali Dede'nin besteleri, genel olarak Türk halklarının zurna-balaban sanatında müziğin diliyle ortaya konmuş yetkin bir öz ifade biçimi olarak değerlendirilebilir. Bu eşsiz mirasın yalnızca Azerbaycan'da değil, bütün Türk Dünyası'nda öğrenilmesi, araştırılması ve özümsemişi, başka bir ifadeyle yaşatılması gerekmektedir. Kadim temellere dayanan bu tür manevi ve ruhsal miraslara Türk halklarının sahip çıkması, gelecekte hayatın bütün alanlarında güçlü ve yenilmez olmamız açısından önemli imkânlar yaratabilir.

Usta hakkında çok sayıda **rivayetli anlatı** bulunmaktadır. Bunlar başlıca onun ezgilerinin ortaya çıkışı ve çeşitli insanların ustanın müziği aracılığıyla iyileştirilmesiyle ilgilidir. Bu çalışmada, sözlü anlatıcılardan derlenen söz konusu metinler hakkında bilgi verilmekte ve bu rivayetler üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kalvalı Ali Dede, Azerbaycan balaban sanatı, Kalvalı Ali Dede hakkındaki rivayetli anlatılar, Usta Ali Dede'nin yaratıcılığı, Azerbaycan balabanı.

Abstract

The renowned artist Kalvalı Ali Dede (1874–1960) made a distinctive contribution to the development of contemporary Azerbaijani zurna-balaban art. Ali Dede was born in 1874 into a poor peasant family in the village of Kalva, formerly part of the Shamakhi district and now located in the Agsu district. The full potential of the balaban is revealed in his performance. The artist's name ranks among the prominent representatives of professional folk creativity of the late nineteenth and first half of the twentieth centuries. Two fundamental features are particularly prominent in his creative work: a majestic martial spirit and a cry of appeal.

Among the master's well-known melodies are “Heyvagulu,” “Alchagulu,” “Koroglu Nagharasi,” “Gahramani,” “İnnabi,” “Afrooze,” “Yasamani,” and others. Ali Dede created more than seventy zurna-balaban melodies, and these melodies continue to be an important part of Azerbaijani wedding celebrations today.

The distinctive character of Azerbaijani balaban art continues to live on today. For thousands of years, the spirit of our people has been preserved through the balaban in a serious, continuous, and creative manner. The

⁸¹ Doç. Dr.; Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi, Folklor Enstitüsü; elcin.galiboglu@gmail.com

compositions of Kalvalı Ali Dede may generally be regarded as a mature form of self-expression through the language of music within the zurna-balaban tradition of the Turkic peoples. This unique heritage needs to be studied, researched, and assimilated—not only in Azerbaijan but throughout the Turkic World—in other words, it must be kept alive. The preservation of such spiritual and cultural heritage, rooted in antiquity, by the Turkic peoples as a whole can provide important opportunities for us to remain strong and undefeated in all spheres of life in the future.

There are numerous legendary narratives concerning the master. These narratives primarily relate to the origins of his melodies and to the healing of various people through the master's music. This study provides information about the relevant texts collected from oral narrators and offers an analysis of these narratives.

Keywords: Kalvalı Ali Dede, Azerbaijani balaban art, legendary narratives concerning Kalvalı Ali Dede, the creative work of Master Ali Dede, Azerbaijani balaban

Yumaçık Oğlu Mavlekey'in XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kazak Türklerinden Derlediği *Dīvāne Şeyh Būrķī* Destanının İmla Özellikleri

Madina Moldasheva⁸²

Özet

Bu çalışmada, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kazak Türkleri arasında derleme faaliyetlerinde bulunan Yumaçık Oğlu Mavlekey tarafından kaydedilen *Dīvāne Şeyh Būrķī* Destanı'nın imla özellikleri incelenmiştir. Destan, Kazak bozkırında kullanılan ortak Türk yazı dili geleneği ile yerel dil unsurlarını bir arada yansıtmaları bakımından Türk dili tarihi açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Çalışmanın amacı, metinde kullanılan Arap harfli yazım sistemini ortaya koymak, ünlü ve ünsüzlerin yazılış biçimlerini, hareke kullanımını, seslerin harflerle temsil edilme özelliklerini ve yazımda görülen tutarlılık ile farklılıkları belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi esas alınmış; metin harf, ses ve yazım özellikleri bakımından ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

İnceleme sonucunda metnin büyük ölçüde Çağatay yazı dili geleneğinin imla anlayışını sürdürdüğü, bununla birlikte Kazak Türkçesine özgü bazı fonetik özelliklerin yazıya yansıdığı tespit edilmiştir. Özellikle ünlülerin gösterimi, Arap alfabesindeki birden fazla harfle karşılanan ünsüzlerin kullanımı, alıntı kelimelerin yazımı ve eklerin imlasında hem geleneksel yazı dili normlarının hem de yerel söyleyişin etkileri birlikte görülmektedir. Ayrıca metinde imla birliğinin tam olarak sağlanamadığı, aynı kelimenin farklı yazılışlarına rastlandığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, *Dīvāne Şeyh Būrķī* Destanı'nın XIX. yüzyılda Kazak bozkırında kullanılan yazı dilinin karakteristik özelliklerini yansıtan önemli bir dil malzemesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, Kazak Türkçesinin tarihî yazı diliyle ilişkilerinin, ortak Türk yazı dili geleneğinin sürekliliğinin ve Arap harfli Türkçe metinlerin imla özelliklerinin aydınlatılmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Yumaçık Oğlu Mavlekey, *Dīvāne Şeyh Būrķī* Destanı, Kazak Türkçesi, Arap harfli metinler, imla, yazı dili tarihi.

Abstract

This study examines the orthographic characteristics of the *Dīvāne Şeyh Būrķī* Epic, compiled by Yumaçık Oğlu Mavlekey among the Kazakh Turks in the second half of the nineteenth century. As a representative of the common Central Asian Turkic written language tradition while simultaneously reflecting local linguistic features, the epic constitutes a significant source for the history of the Turkic languages. The primary aim of the study is to identify the orthographic system employed in the Arabic-script manuscript by analyzing the representation of vowels and consonants, the use of diacritical marks, the graphic representation of phonemes, and the consistency and variation observed in spelling practices. The research is based on qualitative document analysis, and the text is examined in detail with respect to its orthographic, phonological, and graphemic features.

The findings indicate that the manuscript largely preserves the orthographic conventions of the Chagatai written language tradition while also reflecting certain phonetic characteristics specific to Kazakh Turkic. In particular, the representation of vowels, the use of multiple Arabic letters for corresponding consonants, the spelling of loanwords, and the orthography of suffixes demonstrate the combined influence of the traditional written language and local pronunciation. Furthermore, the manuscript does not exhibit complete orthographic uniformity, as different spellings of the same lexical items occur throughout the text. These findings suggest that the *Dīvāne Şeyh Būrķī* Epic is an important linguistic source that reflects the characteristics of the written language used in the

⁸² Dr.; Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi; madina1104@hotmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2203-6656>

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

Kazakh Steppe during the nineteenth century. Consequently, this study contributes to a better understanding of the relationship between historical Kazakh Turkic and the common Turkic written language tradition, as well as to the orthographic features of Arabic-script Turkic manuscripts.

The concept of childhood and love in Atif İslamzadeh's poetry for children: based on the poems "Ushaqliq hesreti" and "Sevgi akhtarishinda"

Atif İslamzadənin poeziyasında uşaqlıq və sevgi anlayışı "Uşaqlıq həsrəti" və "Sevgi axtarışında" şeirləri əsasında.

Qumral Mirzayeva⁸³

Özet

Məqalədə müasir Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının nümunələrindən olan Atif İslamzadənin uşaqlar üçün qələmə aldığı "Uşaqlıq həsrəti" və "Sevgi axtarışı" şeirləri uşaqlıq anlayışının poetik ifadəsi və uşağın mənəvi-psixoloji dünyasının bədii təqdimatı kontekstində təhlil olunur. Tədqiqatın əsas məqsədi hər iki şeirdə uşaqlıq obrazının formalaşma xüsusiyyətlərini, təklik və sevgi anlayışlarının qarşılıqlı əlaqəsini, ailə, doğmalığ və vətən kimi mənəvi dəyərlərin poetik ifadəsini müəyyənləşdirməkdir. Təhlil göstərir ki, müəllif uşaq dünyasına yalnız tərbiyəvi-didaktik yanaşma ilə deyil, emosional-estetik təsir imkanlarından istifadə etməklə müraciət edir. Şeirlərdə uşağın hiss və düşüncələri, sevgi və qayğıya ehtiyacı, doğma mühitə bağlılığı və mənəvi axtarışları sadə, anlaşıqlı, lakin emosional baxımdan təsirli poetik obrazlarla ifadə olunur. Xüsusilə təklik motivi uşağın daxili aləminin açılmasına, sevgi motivi isə onun mənəvi ehtiyaclarının və insani münasibətlərə bağlılığının üzə çıxarılmasına xidmət edir. Araşdırma nəticəsində müəyyən edilir ki, Atif İslamzadənin adıçəkilən şeirləri uşağın estetik zövqünün formalaşması ilə yanaşı, onun mənəvi dəyərlər sisteminin inkişafına yönələn özünəməxsus poetik model təqdim edir.

Anahtar kelimələr: Atif İslamzadə, uşaq ədəbiyyatı, uşaqlıq, sevgi, təklik, ailə, vətən, poetik obraz.

Abstract

This article analyzes Atif İslamzade's poems "Ushagliq hesreti" and "Sevgi akhtarishinda" which represent examples of contemporary Azerbaijani children's literature, within the context of the poetic expression of childhood and the artistic representation of the child's moral and psychological world. The primary aim of the study is to identify the ways in which the image of childhood is constructed in both poems, examine the interrelationship between the concepts of loneliness and love, and explore the poetic expression of such moral values as family, belonging, and homeland. The analysis demonstrates that the author approaches the child's world not solely through a didactic and pedagogical lens, but also by employing the emotional and aesthetic potential of poetry. The poems portray children's feelings and thoughts, their need for love and care, their attachment to their immediate environment, and their spiritual quests through simple and accessible yet emotionally powerful poetic imagery. In particular, the motif of loneliness contributes to revealing the child's inner world, while the motif of love serves to highlight the child's emotional needs and attachment to human relationships. The study concludes that Atif İslamzade's mentioned poems offer a distinctive poetic model aimed not only at fostering children's aesthetic sensibility but also at contributing to the development of their system of moral values.

⁸³ Arş. Gör.; Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü, gumralnergiz@gmail.com

Üretken Yapay Zekâ ve Azerbaycan Dilinin Anlamsal Yorumlanması

Generative Artificial Intelligence and the Semantic Interpretation of the Azerbaijani Language

Günel Şamilova⁸⁴

Özet

Üretken yapay zekânın (metinde YZ kullanılacaktır) dil alanındaki kullanımının yaygınlaşması, Azerbaycan dilinin yeni teknolojik ortamda nasıl temsil edildiği sorunu da gündeme getirmektedir. Son yıllarda Azerbaycan dili için elektronik sözlüklerin, dil derlemelerinin ve çeşitli dil teknolojilerinin geliştirilmesi yönünde önemli çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, YZ sistemlerinin Azerbaycan dilinde anlamın belirlenmesi sırasında karşılaştığı güçlüklerin, özellikle çokanlamlı sözlerin, mecazların, deyimlerin ve atasözlerinin yorumlanması açısından ayrıca incelenmesine ihtiyaç vardır. Çalışmada, üretken yapay zekâ sistemlerinin Azerbaycan dilinde farklı anlam özelliklerine sahip dil birimlerini nasıl yorumladığı ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında çokanlamlı sözcükler, deyimler, atasözleri ve edebî metinlerden seçilen kısa bağlam örneklerinden yararlanılmıştır. Aynı dil malzemesini farklı YZ sistemlerine sunularak elde edilen yanıtlar; bağlama uygun anlamın belirlenmesi, gerçek ve mecaz anlamın ayırt edilmesi, deyim ve atasözlerinin bütünsel anlamının açıklanması ve kültürel anlam unsurlarının korunması açısından karşılaştırılmıştır. Temel olarak YZ Azerbaycan dilini yalnızca sözcük düzeyinde değil, bağlam ve kültürel birikimle ilişkili anlam özellikleri bakımından ne ölçüde doğru yorumlayabildiği üzerinde durulmaktadır. Araştırmanın, Azerbaycan dilinin YZ sistemlerindeki mevcut temsil düzeyinin ortaya konulmasına ve gelecekte geliştirilecek dil teknolojileri için dikkate alınması gereken sorunların belirlenmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan dili, üretken yapay zekâ, anlamsal yorumlama, çokanlamlılık, deyimler

The growing use of generative artificial intelligence (AI) in language-related applications has raised important questions about the representation of the Azerbaijani language in the emerging technological environment. In recent years, considerable attention has been devoted to the development of electronic dictionaries, language corpora, and various language technologies for Azerbaijani. Despite these developments, the difficulties encountered by AI systems in interpreting meaning in Azerbaijani, particularly in the case of polysemous words, metaphors, and idiomatic expressions, remain an area that requires further investigation. This study examines how generative AI systems interpret linguistic units with different semantic characteristics in Azerbaijani. The research draws on polysemous words, idiomatic expressions, proverbs, and short contextual passages selected from literary texts. The same linguistic material is presented to different AI systems, and their responses are compared in terms of contextual meaning, the distinction between literal and figurative meanings, the interpretation of idioms and proverbs as complete semantic units, and the preservation of culturally specific meanings. Particular attention is given to whether AI systems can interpret Azerbaijani accurately not only at the lexical level but also in relation to meanings shaped by context and cultural knowledge. The study aims to contribute to a clearer understanding of how Azerbaijani is currently represented in AI systems and to identify linguistic issues that should be taken into consideration in the development of future language technologies for Azerbaijani.

Keywords: Azerbaijani language, generative artificial intelligence, semantic interpretation, polysemy, phraseological units

⁸⁴ Doç.Dr.; Bakü Slavyan Üniversitesi; shamilovagunel81@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3538-2390>

1926 Bakü Türkoloji Kurultayı ve Türk Dünyası

1926 Baku Turkology Congress and Türkiye

Mustafa Öner⁸⁵

Özet

26 Şubat–6 Mart 1926 tarihleri arasında Bakü’de gerçekleştirilen Birinci Türkoloji Kurultayı, Sovyetler Birliği tarafından düzenlenen ve yalnızca bilimsel bir toplantı olmakla kalmayan bir kongredir. Kurultay SSCB Türk halklarının ve genel olarak Türk Dünyasının yakın tarihinde dil, alfabe, eğitim ve kültür politikalarının şekillenmesinde en etkili toplantıdır. Kurultay fikri, Rus Türkolog Aleksandr Samoyloviç tarafından ortaya atılmış ve özellikle Türk halklarının öğretim ve alfabe sorunları, edebî dil ve terminoloji gibi Türkoloji çalışmaları üzerine geliştirilmiştir. Toplantı, Türk dünyasının farklı bölgelerinden, Avrupa’dan ve Türkiye’den çok sayıda bilim insanı ve temsilciyi bir araya getirmiştir. Toplam 131 katılımcının yer aldığı kurultayda Türk tarihi, dili ve kültürü üzerine kapsamlı bildiriler de sunulmuştur. Bakü Türkoloji Kurultayının en önemli sonucu, Türk halkları için Latin esaslı Yeni Türk Alfabesi (*Yanalif*) için resmen bir karar alınmasıdır: Sonuç bildirgesinde Latin alfabesinin teknik ve kültürel üstünlükleri vurgulanmıştır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Türkiye Cumhuriyeti de kendi tarihî ve siyasi yönüne uygun bir devrimle 1928’de, Latin alfabesi esaslı Yeni Türk Harfleri kanunu kabul etmiştir. Burada, 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı dolayısıyla Sovyetler Birliği’nin “halkların eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkı” söylemini öne çıkarması da tahlil edilmektedir. Oysa Kurultaya SSCB halklarının ve kurumlarının temsilcisi olarak katılan aydınlar, 1937-1938 yıllarındaki Stalin repressiyalarında bütünüyle yok edilmiştir. Makalede Türkiye ile SSCB ve Birinci Türkoloji Kurultayı arasındaki ilişkilere geniş yer verilmiştir. 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı, Türk dünyasının modernleşme tarihinde önemli bir kilometre taşıdır. Sonuç olarak, Birinci Türkoloji Kurultayı, Türk halkları arasında kültür ve dil bağlantılarının ve iş birliği gereğinin ilk kez dile getirildiği bir kürsü oluşturmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkoloji, Sovyetler Birliği, Türk Dünyası, Alfabe, Bakü Türkoloji Kurultayı

Abstract

The First Congress of Turkology, held in Baku between February 26 and March 6, 1926, was a congress organized by the Soviet Union that was more than just a scientific meeting. The congress was the most influential gathering in the recent history of the Turkic peoples of the USSR and the Turkic world in general, shaping language, alphabet, education, and cultural policies. The idea for the congress was put forward by the Russian Turkologist Alexander Samoylovich and was developed specifically for Turkology studies focusing on issues such as the education and alphabet problems of Turkic peoples, literary language, and terminology. The meeting brought together numerous scientists and representatives from different regions of the Turkic world, Europe, and Türkiye. With a total of 131 participants, the congress also featured comprehensive presentations on Turkic history, language, and culture. The most important outcome of the Baku Turkology Congress was the official adoption of a Latin-based New Turkic Alphabet (*Yanalif*) for the Turkic peoples: The final declaration emphasized the technical and cultural superiority of the Latin alphabet. Indeed, the Republic of Turkey, under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, in line with its historical and political direction, adopted the New Turkic Alphabet Law based on the Latin alphabet in 1928. This analysis also examines how the Soviet Union, during the 1926 Baku Turkology Congress, emphasized the discourse of "equality of peoples and the right to self-determination." However, the intellectuals who participated in the Congress as representatives of the peoples and institutions of the USSR were completely eliminated during the Stalinist repression of 1937-1938. The article devotes considerable space to the relations between Turkey and the USSR, and to the First Turkology Congress. The 1926 Baku Turkology Congress is a significant milestone in the history of modernization of the Turkic world. Consequently, the First Turkology Congress established a platform where the need for cultural and linguistic connections and cooperation among Turkic peoples was first articulated.

⁸⁵ Prof. Dr.; Ege Üniversitesi, mustafa.oner@ege.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2875-8409

Başkurdistan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti'nde Kültür Devrimi: Latin Alfabesi Tartışmaları

Murat Özşahin⁸⁶

Özet

XIV. yüzyılda Kodeks Kumanikus ile başlayan ve XV. yüzyılda Osmanlı Türkçesinin Avrupalıların ilgisini çekmesiyle çeşitlenen Latin imlasıyla Türkçe yazma geleneği, XX. yüzyıla yaklaşırken özellikle Batı Türkçesi sahasında önemli bir tartışma alanına dönüşmüştür. Latin alfabesine geçiş yönündeki ilk sistemli girişimler Kafkasya'da başlamış, ardından İdil-Ural bölgesine uzanmıştır. Bu süreçte Tatar aydınları daha ihtiyatlı bir tutum sergilerken Başkurt aydınları Latin alfabesine geçiş konusunda daha istekli davranmıştır. Habibulla Gabitov, Kerim İdilgujin, Sagit Mirasov ve Zakir Şakirov gibi Başkurt aydınları, gazete yazıları ve çeşitli yayınlarında Latin alfabesini geçmiş ile gelecek arasında kurulan kültürel ve dilsel bir dönüşüm perspektifi içinde ele almışlardır. Bu çalışmalar, yalnızca Başkurt Türklerinin alfabe meselesine ilişkin görüşlerini yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda Bakü Türkoloji Kurultayı öncesindeki alfabe tartışmalarına da doğrudan katkı sağlamıştır. Kurultay öncesinde Başkurt aydınları tarafından hazırlanan örnek alfabe taslağı, daha sonra Sovyetler Birliği bünyesindeki Türk halklarının ortak yazı sistemi arayışında önemli bir dayanak oluşturmuştur. Nitekim bu taslak, 1927'de kabul edilen ve "Birleştirilmiş Yañı Türk Elifbası" adı verilen 33 harfli ortak Latin alfabesinin oluşum sürecinde etkili olmuştur. Ayrıca Başkurt aydınlarının alfabe ve dil politikalarına ilişkin tespit ve kararlarının, ilerleyen dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin alfabe ve dil politikalarıyla, özellikle 1930'lardaki uygulamalarla ilişkilendirilebilecek yönleri bulunmaktadır. Böylece Başkurt aydınlarının çalışmaları, Türk dünyasında Latin alfabesine geçişin tarihsel gelişimi açısından önemli bir eşik niteliği taşımaktadır.

Abstract

The tradition of writing Turkish using Latin orthography, which began with the Codex Cumanicus in the 14th century and diversified in the 15th century with the European interest Turkish in Ottoman era, became a significant area of debate, particularly in the Western Turkic language field, as the 20th century approached. The first systematic attempts to switch to the Latin alphabet began in the Caucasus and then extended to the Volga-Ural region. During this process, Tatar intellectuals adopted a more cautious stance, while Bashkir intellectuals were more enthusiastic about the transition to the Latin alphabet. Bashkir intellectuals such as Habibulla Gabitov, Kerim İdilgujin, Sagit Mirasov, and Zakir Şakirov addressed the Latin alphabet in their newspaper articles and various publications from the perspective of a cultural and linguistic transformation between the past and the future. These works not only reflected the views of the Bashkirs on the alphabet issue but also directly contributed to the alphabet discussions before the Baku Turkology Congress in 1926. The draft alphabet prepared by Bashkir intellectuals before the congress later formed an important basis for the search for a common writing system among the Turkic peoples within the Soviet Union. Indeed, this draft was influential in the formation of the 33-letter common Latin alphabet, called the "Unified New Turkic Alphabet," adopted in 1927. Furthermore, the observations and decisions of Bashkir intellectuals regarding alphabet and language policies have aspects that can be linked to the alphabet and language policies of the Republic of Turkey in the later period, particularly the practices of the 1930s. Thus, the work of Bashkir intellectuals represents a significant turning point in the historical development of the transition to the Latin alphabet in the Turkic world.

⁸⁶ Prof. Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi, mozsahin35@hotmail.com; ORCID: 0000-0003-2135-0985

Cultural Integration in Algiers in the Ottoman Period 1519-1830 from the Archival Documents

Leila Kheirani⁸⁷

Zahira Boukhemia⁸⁸

Abstract

The set of Ottoman documents available in the Centre of the National Archives in Algeria are clear evidence that Algeria had an accurate and featured administration which was also very well-organized. Besides, as its system was well-structured and well-coordinated, it was concluded that the State took care of recording all the data and cases submitted to its councils in addition to the inheritances of the dead. Moreover, the documents show how the State was keen on supervising and overseeing the cases of deprived and needy persons in social strata. Thus, through these documents it was able to ascertain the cultural integration with its religious aspect through the power of jurisprudence (Hanafi and Maliki) which was characterized by cooperation in the adjudication of the different cases brought to the judicial institution. Furthermore, after reviewing the language in which these documents were written, it was found that this latter was mixed between Arabic and Ottoman Turkish as well as Darja (Algerian local language). Therefore, this has contributed to creating a dictionary of phrases and new words which we will try to explain in this paper, and we will also try to describe this integration and the impact that it still has on our historical heritage in this period.

Keywords: Ottoman documents- Centre of the National Archives - inheritances of the dead - Hanafi and Maliki - language- Ottoman Turkish - dictionary - historical heritage.

⁸⁷ Prof. Dr.; University of Algiers 2, leila.kheirani@univ-alger2.dz, ORCID:0009-0004-3128-3717

⁸⁸ Dr.; University of Algiers 2, zahira.boukhemia@univ-alger2.dz, 0009-0004-5036-087X

İdeolojiden Reel Politîğe Orta Asya'dan Türkistan'a

From Ideology To Realpolitik: From Central Asia To Turkestan

Kürşat Öncül⁸⁹

Özet

XIX. yüzyılın sonunda yıkılmaya başlayan XX. yüzyılda ise yerini yeni devletlere bırakan Osmanlı İmparatorluğundan bugüne yalnızca bir coğrafya değil aynı zamanda tarih, demografi ve belki de günümüz Türkiye'si açısından en önemli unsurlardan biri kabul edilmesi gereken miras ideolojilerdir.

Osmanlıcılıktan İslamcılığa ve son olarak Türkçülükle kendini gösteren siyasal gelişmeler bugünün reel politîğinde de bir şekilde aynı formda kendini göstermektedir. Osmanlıcı ve İslamcı politikalar iktidarların tüm çabalarına karşın toplumsal katmanda istenen öncelikle sosyolojik yakınlaşmayı sağlamamış buna karşın politik düzlemde en az çaba gösterilen Türkçülük ideolojisi ise kendi mecrasında sağlam ve tarihsel bir seyirle yarına doğru akmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu koşullar ve dünya politîğinin yaşadığı sancılar ülkemizin en kısa sürede mevcut sorunlarına çözüm üretmekle kalmayan bölgesinde ekonomik ve askeri unsurlarıyla birlikte siyasal ve coğrafi etki alanı olarak da yeni bir ivmeye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

1991'den bugüne geline nokta atılan çeşitli adımlar olmakla birlikte henüz reel politikada istendik noktanın oldukça uzağında olduğumuz bir gerçektir. Bu çerçevede bu konuşma metni atılması gereken adımların siyasi iradenin varlık göstererek geleceğe yön çizmesi noktasında mevcut söylemleri yeni bir yere taşımaya odaklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkistan, Türk Dünyası, Reel Politîk

Abstract

The Ottoman Empire, which began to collapse at the end of the 19th century and left its place to new states in the 20th century, bequeathed a legacy that must be considered one of the most critical elements today—not only in terms of geography but also in terms of history, demography, and perhaps contemporary Turkey; this legacy consists of ideologies. The political developments that manifested themselves sequentially from Ottomanism to Islamism, and finally to Turkism, continue to display themselves in the same form within today's realpolitik. Despite all the efforts of ruling authorities, Ottomanist and Islamist policies have failed to foster the desired sociological convergence at the societal level. Conversely, the ideology of Turkism, which has received the least deliberate effort on the political plane, flows toward the future along its own course with a robust and historical trajectory.

⁸⁹ Prof. Dr.; Eskişehir Osmangazi Üniversitesi; : oncukursat@gmail.com ; [0000-0002-0668-4007](https://orcid.org/0000-0002-0668-4007); ORCID: 0000-0002-0668-4007

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

The current conditions encompassing the Republic of Turkey and the tribulations experienced in global politics demonstrate that our country urgently needs a new momentum. This momentum must not only generate solutions to existing problems in the shortest time possible but also expand Turkey's political and geographical sphere of influence, alongside its economic and military elements, within the region. Although various steps have been taken since 1991 to reach the present state, it remains a reality that we are still quite far from the desired point in realpolitik. Within this framework, this speech text focuses on moving current discourses to a new horizon, emphasizing that the political will must manifest itself to chart a course for the future.

Keywords: Turkestan, the Turkic World, Realpolitik

Türk Halk Kültüründe “Gelinlik Etme” (Sessizlik Orucu) Geleneği ve Toplumsal Cinsiyetin Simgesel Denetimi

The Tradition of "Gelinlik Etme" (Silence Fasting) in Turkish Folk Culture and the Symbolic Control of Gender

Tuğrul Balaban⁹⁰

Özet

Türk halk kültüründe yaygın olarak görülen "gelinlik etme" (yörelere göre “gelinlik yapma”, “söylemezlik”, “ses sakınma”) geleneği, yeni gelinin evlendiği ataerkil ailede kayınpeder, kayınbirader ve büyükler karşısında uzun süre konuşmaması ya da yalnızca fısıltıyla iletişim kurması esasına dayanır. Bu bildiri, söz konusu geleneğin çoğunlukla sunulduğu biçimiyle bir “saygı” ya da “görgü” kuralı olmadığını, kadının sesi ve sözü üzerinden işleyen simgesel bir denetim düzeneği olduğunu ileri sürer. Gelin, yeni haneye girdiği andan çocuk doğurana ya da sistem tarafından tam üye olarak kabul edilene kadar süren bir eşik döneminde, ritüelleşmiş bir sessizliğe tabi kılınmakta, bu sessizlik yoluyla uysallaştırılmakta ve tabi konumu bedensel olarak pekiştirilmektedir.

Çalışma, farklı yörelerden derlenmiş saha verilerine dayanır. Tarsus’ta gelinin konuşabilmesi için kayınpederin “söyletmelik” adı verilen altın veya maddi bir hediye vermesi gerekmesi; Çankırı ve Tunceli’de gelinin büyüklerle yıllarca yalnızca fısıltı veya işaretle iletişim kurması; Kerkük ve Silifke’de terbiyesini kanıtlamak için susuzluktan bunalsa bile açıkça su isteyemeyen gelin anlatıları; Nevşehir’de düğün sonrası gelinin ağzının yaşmakla örtülüp buna “gelinin ağzını bağlama” denmesi, incelenen başlıca örneklerdir. Bu veriler, sessizliğin bir doğal hak değil, ancak maddi bir bedelle (“söyletmelik”, “dil açma”) müzakere edilebilen, verilip alınabilen bir ayrıcalık olarak kurgulandığını göstermektedir.

Bildiri, bu olguyu Pierre Bourdieu’nün sembolik şiddet ve habitus kavramları ile Judith Butler’ın toplumsal cinsiyetin performatif inşası kuramı ışığında çözümler. Gelinin susması, iktidar ilişkisinin en sıradan bedensel edimlere (konuşma biçimi, göz teması, oturuş) kazınarak doğallaştırıldığı bir habitus örneği, her tekrarında yeniden üretilen bir toplumsal cinsiyet performansı olarak okunur. Ayrıca sessizliğin çoğunlukla kaynana gibi kadın otoriteler eliyle de dayatılması, denetimin kuşaklar arası ve kadınlar arası aktarımına işaret eder. Çalışma, “gelinlik etme”nin kadın failliğini nasıl kısıtladığını ve bu kısıtlamanın nasıl müzakere edildiğini tartışarak, halk geleneklerinin ardındaki cinsiyet rejimini görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: gelinlik etme, sembolik şiddet, toplumsal cinsiyet, sessizlik, habitus, halk kültürü

Abstract

The tradition of “gelinlik etme” (also known as “gelinlik yapma,” “söylemezlik,” or “ses sakınma” depending on the region), commonly observed in Turkish folk culture, is based on the practice whereby a new bride refrains from speaking for an extended period in the patriarchal family she marries into, or communicates only in whispers in the presence of her father-in-law, brothers-in-law, and elders. This paper argues that this tradition is not a rule of “respect” or “etiquette” as it is predominantly presented, but rather a symbolic control mechanism operating through women’s voice and speech. From the moment the bride enters her new household, she is subjected to a ritualized silence during a liminal period that lasts until she gives birth to a child or is accepted as a full member by the system, and through this silence she is rendered docile and her subordinate position is corporeally reinforced.

The study is based on field data collected from different regions. The main examples examined include: the requirement in Tarsus that the father-in-law give gold or a material gift called “söyletmelik” to enable the bride to

⁹⁰ Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi; tbalaban@sinop.edu.tr; ORCID ID: 0000-0003-2975-9347

Speak; brides in Çankırı and Tunceli communicating with elders only through whispers or gestures for years; narratives from Kerkük and Silifke of brides who, even when parched with thirst, cannot openly ask for water in order to prove their propriety; and the post-wedding practice in Nevşehir of covering the bride's mouth with a headscarf, referred to as "tying the bride's mouth." These data demonstrate that silence is constructed not as a natural right but as a privilege that can only be negotiated, granted, or withdrawn through material payment ("söyletmelik", "dil açma").

The paper analyzes this phenomenon in light of Pierre Bourdieu's concepts of symbolic violence and habitus, and Judith Butler's theory of the performative construction of gender. The bride's silence is read as an example of habitus in which power relations are naturalized by being inscribed into the most ordinary bodily acts (manner of speaking, eye contact, posture), and as a gender performance that is reproduced with each repetition. Furthermore, the fact that silence is often imposed by female authorities such as mothers-in-law points to the intergenerational and inter-women transmission of control. By discussing how "gelinlik etme" restricts women's agency and how this restriction is negotiated, the study aims to render visible the gender regime underlying folk traditions.

Keywords: gelinlik etme; symbolic violence; gender; silence; habitus; folk culture

Türkçenin Renkleri: Türk Dünyası Metinlerinde Ortak Sembolizm

The Colors of Turkish: Shared Symbolism in Texts of the Turkic World

Fatma Balaban⁹¹

Özet

Eğitim sistemleri, bireyin kimlik inşasında ve dâhil olduğu kültür dairesiyle sürdürülebilir bağlar kurmasında en temel araçtır. Türkiye’de uygulamaya konulan "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli", millî ve manevi değerleri merkeze alan, köklerinden beslenerek geleceği inşa etmeyi hedefleyen bütüncül bir eğitim felsefesine dayanmaktadır. Modelin ana hedeflerinden biri; öğrencilerin kendi dilinin inceliklerini kavrayarak millî şuur kazanmaları, Türk dünyasıyla ortak kültürel miras zemininde buluşmaları ve Türkçe’nin bir dünya dili olduğu bilincine erişmeleridir. Bu felsefenin en somut hayat bulduğu alanların başında ise dil ve kültür aktarımının ana taşıyıcısı olan Türk Dili ve Edebiyatı dersleri gelmektedir.

Dil, bir milletin evreni algılama ve anlamlandırma biçiminin göstergesidir. Türk kültür ve düşünce dünyasında renkler; yalnızca görsel bir niteleme aracı değil, yönleri, sosyal statüyü, kozmolojik algıyı ve manevi değerleri simgeleyen derin kültürel kodlardır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanan ve yürürlükte olan 9, 10 ve 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alan Türk dünyası edebi metinleri, öğrencilere bu ortak zihin haritasını ve dil bağıni kazandırmada stratejik bir role sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, 9, 10 ve 11. sınıf ders kitaplarında yer alan Türk dünyasına ait edebi metinlerdeki renk kavramlarını, bu renklerin eşdizimli olarak birlikte kullanıldığı sözcük öbeklerini ve taşıdıkları sembolik anlamları tespit ederek bu unsurların manevi entegrasyona ve dil bilincine katkısını incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve göstergebilimsel (semiyotik) içerik analizinin kullanıldığı çalışmada, elde edilen veriler tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın bulguları; ak, kara, gök/kök, al/kızıl, sarı gibi renk kodlarının coğrafi olarak farklı Türk boylarına ait metinlerde ortak anlam bağlamlarında kullanıldığını ve Türk halklarının bu yönüyle ortak bir bilinçdışına sahip olduğunu göstermektedir. Metinlerdeki renk-sözcük ilişkilerinin, öğrencilere Türkçe’nin zenginliğini ve Türk dünyasının ortak manevi değerlerini kavratmadaki pedagojik işlevi değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, mevcut ders kitaplarının Türk halkları arasında zihinsel ve manevi bir köprü kurma işlevini başarıyla üstlendiği görülmüş; sahadan elde edilen deneyimler ışığında, bu metinlerin sınıflarda daha verimli ve interaktif işlenebilmesine yönelik pedagojik öğretim önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin Renkleri, Renk Sembolizmi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Türk Dünyası Edebiyatı, Dil Bilinci, Manevi Entegrasyon

Abstract

Educational systems serve as the most fundamental tool for individuals to build their identities and establish sustainable bonds with the cultural sphere to which they belong. The "Century of Türkiye Education Model," implemented in Türkiye, is based on a holistic educational philosophy that centers national and spiritual values, aiming to build the future by drawing strength from its roots. One of the primary goals of this model is to enable students to gain national consciousness by understanding the subtleties of their native language, to meet with the Turkic world on the common ground of cultural heritage, and to realize that Turkish is a global language. Turkish Language and Literature courses, as the primary carriers of language and culture transmission, represent the most concrete embodiment of this philosophy.

Language is an indicator of how a nation perceives and interprets the universe. In Turkic culture and thought, colors are not merely visual qualifiers; they are deep cultural codes symbolizing directions, social status, cosmological perception, and spiritual values. The literary texts from the Turkic world included in the 9th, 10th, and 11th-grade Turkish Language and Literature textbooks-prepared and currently in use in line with the Century

⁹¹ Dr.; MEB; aybalaban@gmail.com ; ORCID ID: 0009-0007-2251-3754

of Türkiye Education Model-play a strategic role in imparting this shared mental map and linguistic bond to students.

The aim of this study is to analyze the color concepts, collocations, and symbolic meanings present in Turkic world literary texts (epics, poems, stories, etc.) across 9th, 10th, and 11th-grade textbooks, evaluating their contribution to spiritual integration and linguistic awareness. Utilizing qualitative research methods, specifically document analysis and semiotic content analysis, the collected data were categorized thematically.

The findings reveal that color codes such as white (ak), black (kara), blue/sky (gök/kök), red (al/kızıl), and yellow (sarı) are used in common semantic contexts across texts belonging to geographically diverse Turkic groups, demonstrating a shared collective unconscious among Turkic peoples. The pedagogical function of these color-word relationships in helping students grasp the richness of Turkish and the shared spiritual values of the Turkic world was evaluated. Consequently, the current textbooks successfully fulfill the role of building a mental and spiritual bridge among Turkic peoples. Based on field experience, practical teaching recommendations are offered to ensure these texts are taught more effectively and interactively in classrooms.

Keywords: The Colors of Turkish; Color Symbolism; Turkey's Century Education Model; Turkic World Literature; Language Consciousness; Spiritual Integration

Post-Modern Çağ'da Türkiye ve Türkistan

Turkey and Turkestan in the Post-Modern Age

Ümit Kılıç⁹²

Özet

Modern sonrası dönem veya Post-modern çağ genellikle küreselleşmenin getirdiği akışkanlık, ulus-devlet mirasının tartışılması, dijitalleşme ve kimliklerin ağ tabanlı enstrümanlar üzerinden yeniden inşasıyla karakterize edilmektedir. Ancak mevcut küresel çalkantıların yansımaları şunu göstermektedir ki Dünya, Modern Çağ'ın Batı kaynaklı birtakım değerlerinden ayrılarak farklı temeller üzerinde yeniden şekil almaya çalışmaktadır. Bu kırılma, Türkiye ile Türkistan (Orta Asya) arasındaki tarihsel, kültürel ve jeopolitik münasebetlerin, tek boyutlu ve romantize edilmiş söylemlerin ötesine taşınarak çok merkezli ve esnek bir etkileşim zeminine oturmasına kapı aralamaktadır Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakip baş gösteren duygusal dayanışma evresi, jeopolitiğin rasyonel ihtiyaçlarıyla birleşerek stratejik bir entegrasyon modeline dönüşmüştür.

Geçmişe nazaran oldukça fazla sayıdaki kitle iletişim araçlarının etkisiyle de giderek artan parçalanmışlık ve tek tipleştirici küresel eğilimlere karşı, Türkiye ve Türkistan coğrafyası, köklü tarihsel birikimini, "ortak jeo-kültürel havza" içerisinde yeniden yorumlamaktadır. Bu bağlamda Türk Devletleri Teşkilatı, hiyerarşik bir üst yapılanma rolünün aksine, dil, ticaret, lojistik, enerji ve güvenlik alanlarında eş güdümlü bir ağ yönetimi sunma potansiyeli taşımaktadır. Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi"nin ürettiği iktisadi vakum ile Rusya'nın bölgedeki tarihsel güvenlik çabaları arasında stratejik bir konum belirlemeye çalışan Türk Cumhuriyetleri açısından Türkiye; küresel sistemle entegre, sert ve yumuşak güç unsurlarını harmanlayan dengeleyici bir ortak konumundadır. Ayrıca, dijital iletişim kanallarının yaygınlaşması, kamu diplomasisi faaliyetleri, eğitim hareketliliği ve savunma sanayii iş birlikleri, coğrafi sınırların geçirgenliğini artırarak kolektif bir kimlik algısını pekiştirmektedir. Hazar geçişli "Orta Koridor" aksında somutlaşan bu yeni jeopolitik gerçeklik; Asya ile Avrupa arasında kritik bir lojistik ve ticari köprü işlevi görmektedir.

Türkiye ve Türkistan ilişkileri küresel güç dengeleri karşısında çok kutuplu, rasyonel, sürdürülebilir ve kurumsallaşmış bir medeniyet havzası inşasına işaret etmektedir. Bu süreç hem bölgesel istikrarın korunmasında hem de Türk dünyasının küresel siyasette özne olarak konumlanmasında hayati bir rol oynamaktadır. Atılması gereken çok sayıda adımın ve aşılması gereken birçok sınırlılığın olduğu aşikârdır ancak geleceği en iyi tahmin etme yolunun onu inşa etmek olduğunun farkında olmak, önemli bir yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Post-modernizm, Türkiye-Türkistan İlişkileri, Türk Devletleri Teşkilatı, Orta Koridor, Jeopolitik, Orta Asya

Abstract

The post-modern era is generally characterized by the fluidity brought about by globalization, the questioning of the nation-state legacy, digitalization, and the reconstruction of identities through network-based instruments. Yet the repercussions of current global turmoil show that the world is trying to reshape itself on different foundations, moving away from certain Western-derived values of the Modern Age. This rupture is opening the way for the historical, cultural, and geopolitical relations between Turkey and Turkestan (Central Asia) to move beyond one-dimensional, romanticized narratives and settle onto a multi-centered, flexible ground of interaction. The phase of emotional solidarity that emerged after the end of the Cold War has merged with the rational demands of geopolitics, evolving into a strategic model of integration.

Against the backdrop of growing fragmentation and homogenizing global trends driven by today's far greater number of mass media outlets, the Turkey-Turkestan geography is reinterpreting its deep-rooted historical heritage within a "shared geo-cultural basin." In this context, the Organization of Turkic States has the potential to offer coordinated network governance in the fields of language, trade, logistics, energy, and security, rather than acting

⁹² Prof. Dr.; Atatürk Üniversitesi; umit.kilic@atauni.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-4238-3332

as a hierarchical superstructure. For the Turkic republics seeking to position themselves strategically between the economic vacuum created by China's "Belt and Road Initiative" and Russia's historical security efforts in the region, Turkey serves as a balancing partner, integrated with the global system while blending hard and soft power. Moreover, the spread of digital communication channels, public diplomacy activities, educational mobility, and defense-industry cooperation are increasing the permeability of geographical borders and reinforcing a collective sense of identity. This new geopolitical reality, embodied in the Caspian-crossing "Middle Corridor," functions as a critical log

Keywords: Post-modernism, Turkey–Turkestan, Relations, Organization of Turkic States, Middle Corridor, Geopolitics, Central Asia

Türk Diasporası (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)

The Turkish Diaspora (Issues and Proposed Solutions)

Abdulkadir Gül⁹³

Özet

Küreselleşme, ulusötesi hareketlilik ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, diaspora olgusunun tarihsel, sosyolojik ve siyasal boyutlarıyla yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda Türk diasporası, modern göç hareketlerinin ortaya çıkardığı toplumsal bir oluşum olmanın ötesinde, farklı tarihsel dönemlerde meydana gelen nüfus hareketleri, siyasal dönüşümler, kültürel etkileşimler ve tarihî coğrafya ile şekillenen çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirilebilir. Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyasında meydana gelen iskân ve göç hareketleri ile Cumhuriyet dönemindeki uluslararası göç süreçleri, günümüzdeki Türk diasporasının tarihsel arka planını oluşturan temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren diaspora ve akraba topluluklara yönelik politikalarında ortaya çıkan kurumsal ve paradigmatik dönüşüm incelenmektedir. Bu kapsamda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye Maarif Vakfı ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı gibi kurumların diaspora politikaları ve kamu diplomasisi içerisindeki işlevleri değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel problematiğini ise “diaspora” kavramının Türk tarihî ve kültürel tecrübesini açıklamadaki kavramsal yeterliliği oluşturmaktadır.

Çalışmada diaspora kavramının dağılma, zorunlu göç ve ana vatandan kopuş ekseninde şekillenen klasik anlamının, Türk topluluklarının tarihsel hareketliliğini bütünüyle açıklamakta yetersiz kaldığı ileri sürülmektedir. Bu doğrultuda Türk diasporasının; tarihî süreklilik, soydaşlık, kültürel aidiyet, dil, gönül coğrafyası ve ulusötesi bağlar çerçevesinde yeniden kavramsallaştırılması önerilmektedir. Araştırma, Türkiye'nin diaspora politikasının tarih, kültür ve kamu diplomasisi ekseninde bütüncül biçimde değerlendirilmesine yönelik kavramsal bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Diasporası, Diaspora, Akraba Topluluklar, Kamu Diplomasisi, Kültürel Diplomasi, Ulusötesilik, Türk Dünyası, Gönül Coğrafyası.

Abstract

Globalization, transnational mobility, and advances in communication technologies have made it necessary to reexamine the historical, sociological, and political dimensions of the diaspora phenomenon. In this context, the Turkish diaspora can be viewed not merely as a social formation resulting from modern migration movements, but as a multilayered phenomenon shaped by population movements, political transformations, cultural interactions, and historical geography across different historical periods. Resettlement and migration movements within the vast territory of the Ottoman Empire, along with international migration processes during the Republican era, are among the fundamental elements constituting the historical backdrop of today's Turkish diaspora.

This study examines the institutional and paradigmatic transformations that have emerged in Turkey's policies toward the diaspora and related communities since the 2000s. In this context, the roles of institutions such as the Presidency for Turks Abroad and Related Communities, the Yunus Emre Institute, the Turkish Cooperation and Coordination Agency, the Turkey Maarif Foundation, and the Presidency of Communications within diaspora policies and public diplomacy are evaluated. The central problem of the study is the conceptual adequacy of the term “diaspora” in explaining Turkey's historical and cultural experience.

The study argues that the classical meaning of the diaspora concept—shaped around the axes of dispersion, forced migration, and separation from the homeland—is insufficient to fully explain the historical mobility of Turkish communities. Accordingly, it is proposed that the Turkish diaspora be reconceptualized within the framework of historical continuity, kinship, cultural belonging, language, the “geography of the heart,” and transnational ties.

⁹³ Prof. Dr.; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi; agul@erzincan.edu.tr ; ORCID ID: [0000-0003-2637-0651](https://orcid.org/0000-0003-2637-0651)

TÜRK HALKLARININ MANEVİ ENTEGRASYONU:
DİLİ, EDEBİYATI, KÜLTÜRÜ
ULUSLARARASI BİLİMSEL SEMPOZYUMU

The research aims to provide a conceptual framework for a comprehensive evaluation of Turkey's diaspora policy in terms of history, culture, and public diplomacy.

Keywords: Turkish Diaspora, Diaspora, Related Communities, Public Diplomacy, Cultural Diplomacy, Transnationalism, the Turkic World, Geography of the Heart.

Sovyet Mirasından Millî Hafızaya: Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Toponimik Dönüşüm ve Yer Adlarının Yeniden İnşası

From the Soviet Legacy to National Memory: Toponymic Transformation and the Reconstruction of Place Names in the Independent Turkic Republics

Ömer Ferit İmlak⁹⁴

Özet

Rus hâkimiyeti ve Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya ve Kafkasya’da uygulanan siyasal, kültürel ve askerî politikalar, bölgenin siyasal ve toplumsal yapısının yanı sıra tarihî ve kolektif belleğin mekânsal taşıyıcılarından biri olan toponimik dokusunda da köklü dönüşümlere yol açmıştır. Bu süreçte yer adları, coğrafi mekânları tanımlama işlevinin ötesine taşınarak Ruslaştırma politikalarının, Sovyet ideolojisinin ve yeni tarih tasavvurunun mekânsal düzlemde somutlaştırıldığı unsurlardan biri hâline gelmiştir. Bu nedenle toponimik değişimler, yalnızca dilsel veya idarî düzenlemeler olarak değil, tarih, kimlik, bellek ve siyasal meşruiyet arasındaki ilişkilerin mekâna yansımaları olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan’da gerçekleştirilen toponimik dönüşümleri, Rus ve Sovyet döneminde oluşturulan yer adı mirasının yeniden değerlendirilmesi bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada şehir, ova, nehir, dağ, yerleşim yeri, cadde ve meydan gibi adlarından seçilen örnekler; Sovyet öncesi tarihî adlandırmalar, Sovyet dönemindeki değişimler ve bağımsızlık sonrasındaki yeniden adlandırmalar arasındaki süreklilik ve kopuşlar çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Resmî yer adı kayıtları, idarî düzenlemeler ve ilgili literatürden yararlanılarak gerçekleştirilecek incelemede, tarihî adların ihyası, Sovyet ideolojik mirasının tasfiyesi ve millî referansların toponimik yapıya dâhil edilmesi süreçleri değerlendirilecektir.

Çalışmanın temel iddiası, bağımsızlık sonrasında Türk cumhuriyetlerinde gerçekleştirilen toponimik dönüşümün, Sovyet ve Rus hâkimiyetinin izlerini taşıyan yer adlarının idarî ve sembolik düzeyde değiştirilmesinden ibaret olmadığı; bu dönüşümün aynı zamanda Sovyet döneminde yeniden biçimlendirilmiş mekânsal belleğin tasfiyesi, tarihî, millî ve kültürel sürekliliğin yeniden tesis edilmesi, millî kimlik unsurlarının daha görünür kılınması ve bağımsız devletlerin kendi tarihsel anlatılarını coğrafi ve sembolik alan içerisinde yeniden karmalarıyla ilişkili çok katmanlı bir hafıza ve kimlik inşa süreci olduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toponimi, Toponimik Dönüşüm, Türk Cumhuriyetleri, Sovyetler Birliği, Yer Adları, Mekânsal Bellek, Millî Kimlik.

Abstract

During the periods of Russian rule and the Soviet Union, the political, cultural, and military policies implemented in Central Asia and the Caucasus brought about profound transformations not only in the political and social structures of the region but also in its toponymic landscape, which constitutes one of the important carriers of historical and collective memory. In this process, place names transcended their function of identifying geographical locations and became significant instruments through which Russification policies, Soviet ideology, and a new conception of history were rendered visible within the spatial environment. Accordingly, toponymic changes should not be considered merely as linguistic or administrative arrangements; rather, they should be understood as a multilayered process reflecting the political authority’s control over space, the reconstruction of historical narratives, and the reshaping of identity and collective memory.

This study aims to examine the toponymic transformations undertaken in Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan following the dissolution of the Soviet Union, within the context of the reassessment of the toponymic legacy established during the Russian and Soviet periods. The study comparatively analyzes selected examples of place names, including those of cities, plains, rivers, mountains, settlements, streets,

⁹⁴ Arş. Gör.; Sinop Üniversitesi; ofimlak@sinop.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-9237-9833

and squares, with particular attention to continuities and ruptures between pre-Soviet historical nomenclature, changes introduced during the Soviet period, and renamings implemented after independence. Drawing upon official place-name records, administrative regulations, and relevant scholarly literature, the study evaluates the processes through which historical names were restored, the Soviet ideological legacy was dismantled, and national historical and cultural references were incorporated into the toponymic landscape.

The central argument of this study is that the toponymic transformations undertaken in the Turkic republics following independence cannot be reduced merely to the administrative and symbolic replacement of place names bearing the traces of Soviet and Russian rule. Rather, these transformations constitute a multilayered process of memory and identity construction, involving the reconfiguration of spatial memory reshaped during the Soviet period, the restoration of historical, national, and cultural continuity, the increased visibility of national identity markers, and the reconstruction of the independent states' own historical narratives within geographical and symbolic spaces.

Keywords: Toponymy, Toponymic Transformation, Turkic Republics, Soviet Union, Place Names, Spatial Memory, National Identity.

Türk Diasporasında Sanat ve Sanatçılar

Art and Artists in the Turkish Diaspora

Yasemin Gül⁹⁵

Öz

Uluslararası göç hareketleri ve sınır aşırı dolaşım biçimleri, Türk diasporasında kültürel üretimin anlamını ve sanatçının toplumsal konumunu yeniden biçimlendirmektedir. Göç edilen ülke ile köken ülke arasında kurulan ilişkiler içinde sanat, geçmişin kültürel unsurlarının korunmasının ötesinde, kimliğin ve aidiyetin yeniden yorumlandığı bir ifade alanına dönüşmektedir. Bu çalışma, Türk diasporasında sanatsal üretimi kimlik, kültürel bellek, melezleşme ve sınır aşırı aidiyet ilişkileri çerçevesinde incelemektedir. Nitel bir yaklaşımla yürütülen araştırmada, seçilmiş diasporik sanat eserleri ve sanatçıların üretim pratikleri, göç deneyiminin sanatsal temsile nasıl dönüştüğü sorusu etrafında değerlendirilmektedir. Özellikle yer değiştirme, kültürel karşılaşma, yabancılık ve birden fazla toplumsal çevreyle ilişki kurma deneyimlerinin sanatın biçim ve anlam dünyasına yansımaları üzerinde durulmaktadır. İncelenen örnekler, diasporik sanat üretiminin kültürel mirasın değişmeden aktarılmasına indirgenemeyeceğini göstermektedir. Türk sanatçıların köken kültüre ait imgeleri, anlatıları ve estetik unsurları yaşadıkları toplumun kültürel çevresiyle ilişkilendirerek yeniden yorumlamaları, farklı aidiyetlerin aynı üretim alanında bir araya gelebildiği çok katmanlı bir sanat dilinin oluşmasına imkân vermektedir. Bu yönüyle sanat, diasporada yalnızca geçmişle bağ kurmanın değil, göç sonrasında değişen kimlik konumlarını ifade etmenin ve kültürler arasında ilişki kurmanın da araçlarından biri hâline gelmektedir. Çalışma, Türk diasporasındaki sanatçıların üretimlerini nostalji ve kültürel aktarım kavramlarının ötesinde ele alarak sanatsal pratiğin sınır aşırı kimlik ve aidiyetlerin müzakere edildiği dinamik bir toplumsal alan olarak okunabileceğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk diasporası, göç ve sanat, kültürel bellek, sınır aşırı kimlik, melezleşme.

International migration movements and transnational forms of mobility have reshaped both the meaning of cultural production and the social position of artists within the Turkish diaspora. In the relationships established between the host country and the country of origin, art extends beyond the preservation of cultural elements from the past and becomes a field of expression in which identity and belonging are continually reinterpreted. This study examines artistic production in the Turkish diaspora through the interrelated concepts of identity, cultural memory, hybridization, and transnational belonging. Adopting a qualitative approach, the research evaluates selected diasporic artworks and artistic practices with particular attention to how experiences of migration are transformed into artistic representation. The analysis focuses especially on the ways in which displacement, cultural encounter, experiences of otherness, and engagement with multiple social environments are reflected in the form and meaning of artistic production. The selected examples indicate that diasporic artistic production cannot be reduced to the unchanged transmission of cultural heritage. By reinterpreting images, narratives, and aesthetic elements associated with the culture of origin through interaction with the cultural environment of the host society, Turkish artists contribute to the emergence of a multilayered artistic language in which different forms of belonging may coexist. From this perspective, art functions not only as a means of maintaining ties with the past but also as a medium through which changing post-migration identities are articulated and intercultural relationships are negotiated. The study therefore approaches the artistic production of Turkish diasporic artists beyond the conventional frameworks of nostalgia and cultural transmission, arguing that artistic practice can be understood as a dynamic social field in which transnational identities and forms of belonging are continuously negotiated.

Keywords: Turkish diaspora, migration and art, cultural memory, transnational identity, hybridization.

⁹⁵ Dr. Öğr. Üyesi; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi; yasemin.gul@erzincan.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-2140-9740>

Ortak İnanç, Ortak Yol: Hac Ritüeliyle Anadolu ve Türkistan Türklüğünün Manevi Bütünleşmesi
Common Faith, Common Path: The Spiritual Integration of Anatolian and Turkestani Turks through the Hajj Ritual

Serkan Yazıcı⁹⁶
Mehmet Alpargu⁹⁷
Fikrettin Yavuz⁹⁸

Öz

XVI. yüzyılda kutsal toprakların Osmanlı hâkimiyetine geçmesiyle birlikte Osmanlı padişahı, İslam dünyasının halifesi sıfatını da üstlenmiş; bu durum Anadolu Türklüğü ile Türkistan hanlıkları arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Hazar Denizi ve İran'ın siyasi-coğrafi bir engel teşkil etmesi nedeniyle Türkistanlı hacı adayları, Mekke'ye doğrudan bir güzergâh yerine kuzeyden güneye tüm Osmanlı topraklarını kat eden uzun ve meşakkatli bir yol izlemek durumunda kalmışlardır. Bu bildiri, söz konusu güzergâhın salt coğrafi bir mecburiyet olmanın ötesinde, Anadolu ve Türkistan Türklüğü arasında kalıcı bir manevi bütünleşme zemini oluşturduğunu ileri sürmektedir. İstanbul'da konaklayan hacı adaylarının Üsküdar, Eyüp ve Sultanahmet gibi semtlerde yoğunlaştığı, burada gelişen Özbek tekke ve Nakşibendi dergâhlarının hem Türkistan kültürünün yaşatılmasında hem de Osmanlı coğrafyasında Sünni İslam anlayışının pekişmesinde rol oynadığı görülmektedir. Sürre Alayı geleneği, Osmanlı sultanlarının ve Türkistan hanlarının hac yolcularına sağladığı maddi destekler, kervansaray ve kalenderhanelerin işlevi gibi unsurlar, hac ibadetinin salt bireysel bir dinî sorumluluk olmanın ötesine geçerek iki Türk-İslam coğrafyası arasında siyasi meşruiyet, kültürel aktarım ve dinî dayanışma ekseninde çok yönlü bir bağ kurduğunu göstermektedir. Bildiride, hac güzergâhının ve bu güzergâh üzerinde şekillenen kurumların, Anadolu ile Türkistan Türklüğü arasındaki manevi entegrasyonun somut taşıyıcıları olarak nasıl işlev gördüğü tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hac, Türkistan Hanlıkları, Halifelik, İstanbul, Manevi Entegrasyon, Özbek Tekkeleri

Abstract

With the Ottoman conquest of the Holy Lands in the sixteenth century, the Ottoman sultan also assumed the title of Caliph of the Islamic world, adding a new dimension to the relations between the Turks of Anatolia and the khanates of Turkestan. Because the Caspian Sea and Iran constituted a political and geographical barrier, Turkestani pilgrims were unable to follow a direct route to Mecca and instead had to traverse the entire Ottoman domain from north to south, a long and arduous journey. This paper argues that this route was far more than a mere geographical necessity: it formed a lasting ground for spiritual integration between the Turks of Anatolia and Turkestan. Pilgrims who stayed in Istanbul concentrated in districts such as Üsküdar, Eyüp, and Sultanahmet, where the Uzbek lodges (tekkes) and Naqshbandi dervish convents that developed there played a role both in sustaining Turkestani culture and in consolidating Sunni Islam within Ottoman lands. Elements such as the Surre Procession tradition, the material support provided to pilgrims by Ottoman sultans and Turkestani khans, and the function of caravanserais and kalenderhanes demonstrate that the hajj was far more than an individual religious duty: it established a multifaceted bond between two Turkic-Islamic geographies on the axes of political legitimacy, cultural transmission, and religious solidarity. The paper discusses how the hajj route and the institutions shaped along it functioned as concrete carriers of spiritual integration between the Turks of Anatolia and Turkestan.

Keywords: Hajj, Khanates of Turkestan, Caliphate, Istanbul, Spiritual Integration, Uzbek Lodges (Tekkes)

⁹⁶Prof. Dr.; Sinop Üniversitesi, syazici@sinop.edu.tr ; <https://orcid.org/0009-0004-6064-098X>

⁹⁷ Prof. Dr.; Sakarya University, alpargu@sakarya.edu.tr.

⁹⁸ Prof. Dr.; Sakarya Üniversitesi; fyavuz@sakarya.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-3161-457X>

Göçün Ardından: Anadolu'daki Kırım Tatarlarının Yerleşme, Geçim ve Toplumsal Uyum Sorunları

After Migration: Settlement, Livelihood, and Social Adaptation Problems of Crimean Tatars in Anatolia

Nuri Kavak⁹⁹

Öz

Kırım Tatarlarının Anadolu'ya göçü, geride bırakılan yurt kadar yeni yerleşim yerlerinde kurulan hayat bakımından da önem taşımaktadır. Göçmenlerin Anadolu'ya ulaşmalarıyla başlayan iskân sürecinde barınma, arazi tahsis, üretime katılma ve geçimlerini temin etme meseleleri uzun süre gündemde kalmıştır. Bu çalışmada Kırım Tatarlarının göç sonrasında karşılaştıkları güçlükler; yerleşme uygulamaları, iktisadi şartlar ve toplumsal ilişkiler çerçevesinde incelenmiştir. Muhacirlerin iskânına dair kayıtlar ile Kırım Tatar yerleşmeleri ve teşkilatlanmaları hakkında yapılan araştırmalardan hareketle, devlet tarafından yürütülen yerleştirme faaliyetlerinin günlük hayattaki karşılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kendilerine tahsis edilen arazinin niteliği, su ve ulaşım imkânları, tarımsal üretimin devamlılığı ve pazarla kurulan bağlantı, bir yerleşmenin kalıcı hâle gelmesini doğrudan etkilemiştir. Üretim için gerekli araçlara ulaşmakta yaşanan sıkıntılar ve yeni çevrenin şartlarına alışma mecburiyeti, bazı ailelerin başka yerlere yönelmesine yol açarken, elverişli şartlara sahip köy ve kasabalarda daha düzenli bir hayat kurulabilmiştir. Aynı yerden gelen ailelerin birbirine yakın iskân edilmesi, akrabalık ilişkilerinin korunmasına ve ortak ihtiyaçların karşılanmasına imkân vermiştir. Kırım toplumunda önemli bir yere sahip olan mahalle anlayışı, Anadolu'daki yeni yerleşimlerde de dayanışmayı güçlendiren bir yapı olarak varlığını sürdürmüştür. Yardımlaşma, ortak sorumluluk ve komşuluk ilişkileri, maddi sıkıntıların hafifletilmesine katkı sağlarken göçmenlerin yerli halkla kurdukları ilişkileri de etkilemiştir. Bununla beraber toplumsal uyum her yerleşimde aynı şekilde gerçekleşmemiş; ekonomik imkânlar, nüfus yoğunluğu ve yerel şartlar farklı sonuçlar doğurmuştur. Elde edilen bilgiler, Kırım Tatarlarının Anadolu'da kalıcı bir hayat kurmalarında iskân politikaları kadar kendi toplumsal birikimlerinin ve dayanışma geleneklerinin de etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırım Tatarları, Anadolu, göç, iskân, geçim, toplumsal uyum.

Abstract

The migration of Crimean Tatars to Anatolia is significant in terms of the homeland they left behind and the life they established in their new settlements. Following their arrival in Anatolia, housing, land allocation, participation in production, and the provision of a livelihood remained pressing concerns throughout the settlement process. This study examines the difficulties encountered by Crimean Tatars after migration with reference to settlement practices, economic conditions, and social relations. Records concerning the settlement of immigrants, together with studies on Crimean Tatar settlements and communal organization, are used to assess how state settlement policies operated in daily life. The quality of allocated land, access to water and transportation, the continuity of agricultural production, and connections with local markets directly affected the permanence of a settlement. Difficulties in obtaining the tools required for production and the necessity of adapting to unfamiliar conditions led some families to move elsewhere, whereas villages and towns with favourable conditions offered greater prospects for an orderly life. Settling families from the same place in close proximity helped preserve kinship relations and enabled common needs to be met. The neighbourhood tradition, which held an important place in Crimean society, continued to support solidarity in the new settlements of Anatolia. Mutual assistance, shared responsibility, and neighbourly relations helped alleviate material hardship and also influenced relations between the immigrants and the local population. Social adaptation, however, did not proceed in the same manner in every settlement. Economic resources, population density, and local circumstances produced differing results. The evidence shows that the establishment of a permanent life by Crimean Tatars in Anatolia was shaped by state settlement policies as well as by the community's inherited experience and traditions of solidarity.

Keywords: Crimean Tatars, Anatolia, migration, settlement, livelihood, social adaptation.

⁹⁹ Prof. Dr.; Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı; nkavak@sinop.edu.tr; ORCID: 0009-0008-9306-6258

Sinop'ta Bir Kotra Ustası: Doğan Ülgen ile Maket Kotra Yapımı Geleneği

A Kotra Master in Sinop: Doğan Ülgen and the Tradition of Model Kotra Making

Mine Demirboya¹⁰⁰

Vedat Ünalı¹⁰¹

Öz

Sinop'un kültürel mirasının önemli simgelerinden biri olan maket kotra yapıcılığı, bölge turizmi açısından da dikkat çekici bir el sanatıdır. Bu zanaatın geçmişi, Sinop Cezaevi'nde üretilen ilk örneklerle kadar uzanmaktadır. Araştırma, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olarak kaydedilen kotra ustası Doğan Ülgen'in deneyimlerinden hareketle maket kotra yapım geleneğinin üretim pratiklerini, malzeme kullanımını ve aktarım sorunlarını incelemektedir. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği çalışmada doküman incelemesi, yarı yapılandırılmış görüşme ve yerinde gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Maket kotra yapımında kullanılan araç ve gereçler ile ahşaba biçim kazandıran üretim aşamaları fotoğraflarla belgelenerek çözümlenmiştir. Toplumun yaşam biçimini, denizcilik geçmişini ve estetik anlayışını yansıtan bu zanaat, tarihsel süreçte usta-çırak ilişkisi içinde aktarılmıştır. Görüşme ve gözlem verileri, Sinop kotracılığının uluslararası fuarlara katılabilecek ve kurumsal tanıtım siparişlerini karşılayabilecek bir üretim kapasitesine ulaştığını göstermektedir. Buna karşılık ucuz plastik ve kompozit ürünlerin pazarda yaygınlaşması, hammadde maliyetlerinin artması, makineleşme karşısında el işçiliğinin özgünlüğünü koruma güçlüğü ve yeni kuşaktan çırak yetişmemesi geleneğin devamlılığını tehdit etmektedir. Coğrafi işaret tesciline sahip Sinop kotrasının korunabilmesi için üniversite bünyesinde uygulamalı eğitim programlarının geliştirilmesi, el işçiliği oranını gösteren bir belgelendirme sisteminin kurulması ve ustalara ait üretim bilgisinin dijital ortamda arşivlenmesi önerilmektedir. Bu yönüyle Sinop kotrası, turistik bir ürün olmanın ötesinde, yerel bilgi ve becerinin sürekliliğini sağlayan bir zanaat geleneği olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinop kotrası, maket gemi yapımı, somut olmayan kültürel miras, el sanatları, sürdürülebilirlik.

Abstract

Model kotra making, one of the prominent symbols of Sinop's cultural heritage, is also a distinctive handicraft in the region's tourism economy. The history of this craft extends to the earliest examples produced in Sinop Prison. Drawing on the experience of Doğan Ülgen, a kotra master registered by the Ministry of Culture and Tourism as a Bearer of Intangible Cultural Heritage, this study examines the production practices, material use, and transmission problems of model kotra making. The research adopts a qualitative approach combining document analysis, a semi-structured interview, and on-site observation. The tools and materials used in production, together with the stages through which wood is shaped into a model kotra, were documented through photographs and analysed. Reflecting the community's way of life, maritime history, and aesthetic understanding, the craft has traditionally been transmitted through the master-apprentice relationship. Interview and observation data show that Sinop model shipbuilding has attained a production capacity capable of representation at international fairs and of meeting large-scale corporate promotional orders. Its continuity, however, is threatened by the spread of inexpensive plastic and composite products, rising raw-material costs, difficulties in preserving the authenticity of handwork under mechanisation, and the absence of apprentices from younger generations. To safeguard the geographically registered Sinop kotra, the study proposes practice-based academic programmes within the university, a certification system indicating the proportion of hand craftsmanship, and the digital archiving of masters' production knowledge. The Sinop kotra is therefore evaluated as a craft tradition that sustains local knowledge and skills while also contributing to the cultural visibility of the city.

Keywords: Sinop model shipbuilding, model ship making, intangible cultural heritage, handicrafts, sustainability.

¹⁰⁰Uzman Öğretmen, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Sinop/Merkez Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi; Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Disiplinlerarası Birleşik Sanatlar Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi. E-posta: minedemirboya@gmail.com. ORCID bilgisi başvuru belgelerinde belirtilmemiştir.

¹⁰¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü. E-posta: vedatunaldi@sinop.edu.tr. ORCID: 0000-0002-6692-077X.